08 NOVEMBER

international guide on the methodology of street work throughout the world

2008

The **International Network of Social Street workers** and **Dynamo International**.
With the support of the **PROGRESS** programme, **European Commission** and the **General Management of the Belgian Development Cooperation.**

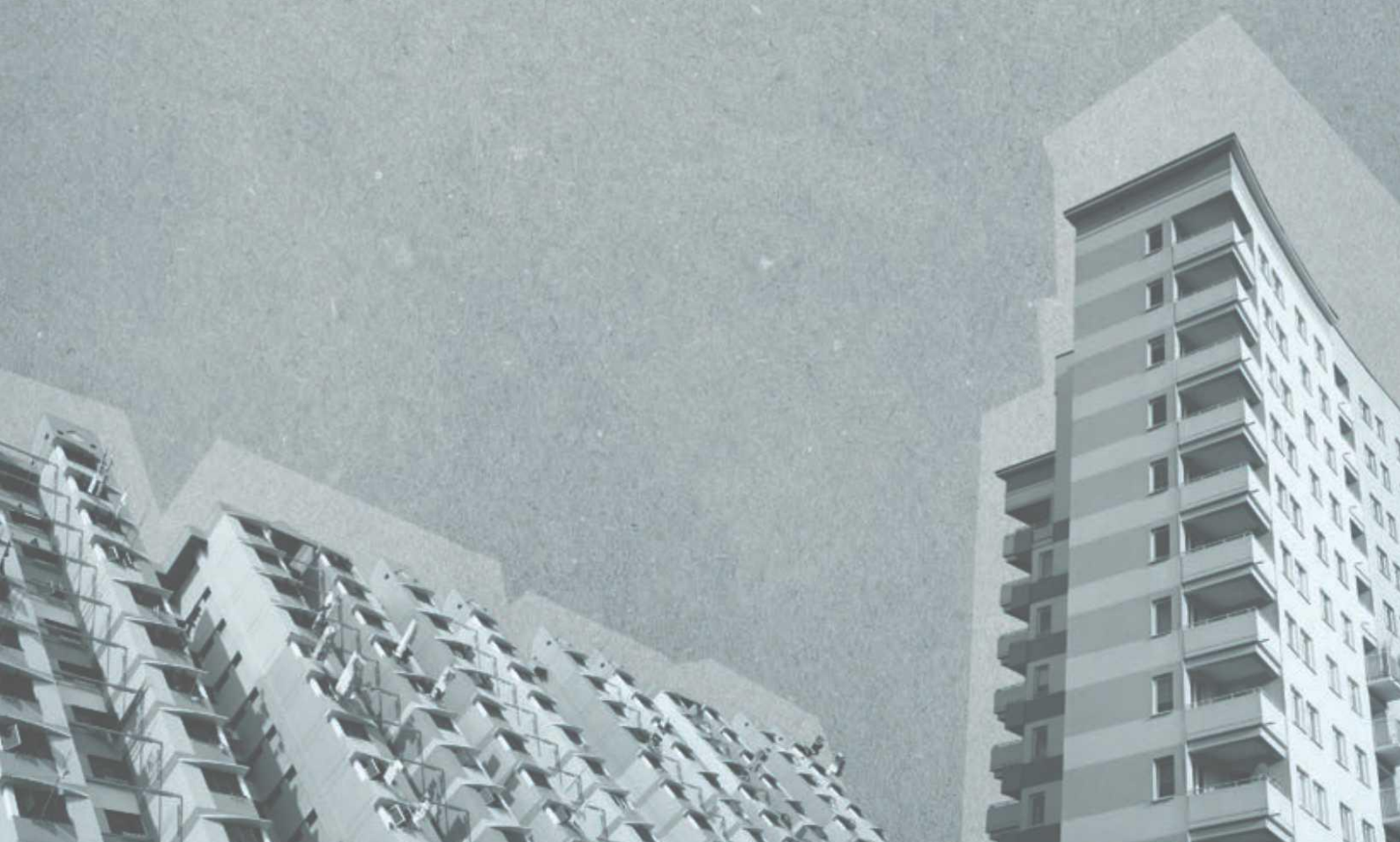

Διεθνής Οδηγός για τη μεθοδολογία της κοινωνικής εργασίας στο δρόμο όπως αυτή πραγματοποιείται σε όλο τον κόσμο

Ο Οδηγός σχεδιάστηκε από:

- **Διεθνές Δίκτυο για την Κοινωνική Εργασία στον Δρόμο**
- **Διεθνή Οργάνωση Dynamo**

Με την υποστήριξη των:

- **Πρόγραμμα PROGRESS**
- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**
- **Γενική Διεύθυνση της Βελγικής Συνεργασίας για την Ανάπτυξη**

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος. **6**
Ricardo Petrella **8**

Εισαγωγή. **9**
Το διεθνές δίκτυο των εργαζομένων στο δρόμο. **10**
Ο Οδηγός, μια συλλογική διαδικασία. **11**
Πρακτικά, η πρώτη φάση του εγχειρήματος ξεκίνησε μ΄ένα ερωτηματολόγιο που έθετε 4 ερωτήσεις. **11**
Με αυτό τον τρόπο ενεπλάκησαν στο εγχείρημα περίπου τριάντα χώρες. **11**

Πώς χρησιμοποιείται αυτός ο Οδηγός; **12**

1. Η εργασία στο δρόμο, μια συνολική προσέγγιση **14**
1.1. Αρχές της εργασίας στο δρόμο **14**
Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο, Φιλιππίνες. **15**
Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο στη Σενεγάλη **15**
1.2. Στόχοι της εργασίας στο δρόμο **16**
Οι κοινοί σκοποί των εργαζόμενων στο δρόμο σε ολόκληρο τον κόσμο. **17**
1.3. Η πρόληψη είναι καλύτερη από τη θεραπεία **17**
1.4. Η σχέση με το υποκείμενο: περισσότερο το άτομο παρά τα συμπτώματα **19**
1.5. Η εργασία στο δρόμο ως παροχή άτυπης ανοιχτής εκπαίδευσης **20**

2. Πρακτικές, μέθοδοι και εργαλεία της εργασίας στο δρόμο. **23**
2.1 Τα στάδια. **23**
2.2 Προκαταρκτικό στάδιο: πού και πότε υπάρχει ανάγκη για εργασία στο δρόμο. **26**
2.2.1 Διαπραγμάτευση των όρων διαμόρφωσης των χώρων και των ρυθμών ζωής στο δρόμο 27
2.2.2 Περιοδικότητα και ρυθμοί της εργασίας στο δρόμο **30**
Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Ελλάδα **30**
2.2.3 Ένα από τα βασικά εργαλεία του εργαζόμενου στο δρόμο: η βόλτα. **33**
2.2.4 Να γίνει κάποιος γνωστός στο πεδίο, παγίωση των σχέσεων. **34**
2.3. Μορφές της εργασίας στο δρόμο. **36**
Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Μεξικό **37**
2.3.1 Η εξατομικευμένη υποστηρικτική πλαισίωση. **37**
2.3.2 Συλλογική δράση **41**
2.3.3 Η δράση στην κοινότητα. **43**
2.3.4 Διαφορετικές μορφές της εργασίας στο δρόμο **44**
2.3.5. Στάσεις και συμπεριφορές **45**
2.4. Διαχείριση της εργασίας στο δρόμο. **52**
2.5. Αξιολόγηση της εργασίας στο δρόμο **56**

3. Συνθήκες πεδίου και προκλήσεις της εργασίας στο δρόμο. **58**
3.1. Μια πολυδιάστατη πρακτική. **58**
3.1.1 Πληθώρα επιρροών **58**
3.1.2 Ένα επάγγελμα, πολλά ονόματα. **60**
3.1.3 Οι διαφορετικοί πληθυσμοί **61**
3.1.4 Η πολυμορφία των κοινωνικών πραγματικοτήτων. **62**
3.2. Οι όψεις του κοινωνικού αποκλεισμού. **64**
3.2.1. Η ζωή στο δρόμο : κοινωνικό φαινόμενο που αναδύεται ως απάντηση στον κοινωνικό αποκλεισμό **64**

3.2.2 Τι κάνουμε με εκείνους που δεν εγκαταλείπουν το δρόμο; 66
3.2.3 Η κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών ως αιτία κοινωνικού αποκλεισμού και στέρησης δικαιωμάτων.....67
3.2.4 Ποινικοποίηση και καταστολή 68
3.3. Η θέση της εργασίας στο δρόμο και οι προκλήσεις που συνεπάγεται.....68
3.3.1 Η εργασία στο δρόμο ως μια κοινωνική απάντηση σ' ένα κοινωνικό πρόβλημα.....68
3.3.2 Ο εργαζόμενος στο δρόμο : ένα προνομιακός μάρτυρας.....69

Επίλογος. 71
Επίλογος του Jean Blairon. 72

Μια πιθανή, διπλή, παρεξήγηση. 72

Παράρτημα. 78
Ο χάρτης του διεθνούς δικτύου των κοινωνικών εργαζομένων στο δρόμο. 78
Στοιχεία των μελών που συγκροτούν το διεθνές δίκτυο των εργαζομένων στο δρόμο.....82

Βιβλιογραφία.

Ευχαριστίες:

Ευχαριστούμε όσους συμμετείχαν στο σχεδιασμό και στην επεξεργασία του οδηγού αυτού, και κυρίως τα μέλη[1] του διεθνούς δικτύου κοινωνικής εργασίας στο δρόμο που πήραν μέρος στη διαδικασία μέσω των διεθνών εργαστηρίων, καθώς και όλα τα άτομα και τις ομάδες[2] που κινητοποιήθηκαν γι αυτό το σκοπό. Οι πολύτιμες συμβουλές τους, καθώς και οι μαρτυρίες τους από το πεδίο εμπλούτισαν το περιεχόμενο του οδηγού αυτού.

Ομάδα εργασίας:

Ομάδα συγγραφής : Annie Fontaine (Κεμπέκ), Malin Andersson (Σουηδία), Tran Quoc-Duy (Βιετνάμ), Jon Etxeberria (Ισπανία), Edwin de Boevé (Βέλγιο), Juan Martin Pérez (Μεξικό), Sébestien Kabw Mukanz- Diyamby (Δημοκρατία του Κονγκό), Maîta Giraldi (Γαλλία).

Ομάδα ανάγνωσης : Luis Helder Santos (Πορτογαλία), Moussa Sow (Σενεγάλη), Per Arne Skjeggestad (Νορβηγία), Graeme Tiffany (Ηνωμένο βασίλειο), Bernqrd Heckel (Γαλλία), Henning Pedersen (Νορβηγία).

Συντονισμός : Maîta Giraldi, Dynamo International.
Edwin de Boevé, Dynamo International.

Dynamo International
Rue de l'Etoile, 22
1180 Bruxelles
Τηλ. : +32 2 378 44 22
Φαξ : +32 2 378 44 21
E-mail : dynamo-int@travail-de-rue.net
Ηλεκτρονική σελίδα : www.dynamoweb.be

Επιμέλεια της έκδοσης στα ελληνικά:
ΑΡΣΙΣ Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων
Πτολεμαίων 35, 54630 Θεσσαλονίκη
Τηλ. : +30 2310 526150, 552813
Φαξ : +30 2310 526150
E-mail: infothes@arsis.gr
Ηλεκτρονική σελίδα: www.arsis.gr

Μετάφραση: Ευθυμία Μακρίδου

« Ο Οδηγός αυτός αφιερώνεται στην μνήμη του Humberto Duran Campoamor, συντονιστή του εργαστηρίου στο Μεξικό και καθηγητή στο Τμήμα Ψυχολογίας στο Αυτόνομο Πανεπιστήμιο του Morelos (UAEM), Cuernavaca, Μεξικό, ο οποίος μας άφησε στις 27 Ιουνίου του 2008.»

[1] Παράρτημα : « Μέλη του διεθνούς δικτύου εργαζομένων στο δρόμο»
[2] Πρόγραμμα «Youth in Action», Monette Hennart, οι συνάδελφοι του GRAS, Action Jeunesse de Pessac (Εργαστήριο της Ακουιτανίας), τους μεταφραστές, τους διορθωτές...

Πρόλογος.

Με οδηγό τις αξίες της δικαιοσύνης, της ισότητας, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της αλληλεγγύης, ο κοινωνικός επιστήμονας που εργάζεται στο δρόμο μπορεί να (ξανα)δώσει σε ανθρώπους που ζουν σε δύσκολες συνθήκες, τη δύναμη να ορίζουν τη ζωή τους και τη βελτιώσουν.

Επειδή ζει πλάι σε αυτές τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες και συμμετέχει στα βιώματά τους, ο εργαζόμενος στο δρόμο αποτελεί τον πρώτο κρίκο για την υποστηρικτική τους πλαισίωση και την παροχή κοινωνικής βοήθειας.

Ο εργαζόμενος στο δρόμο, όπως και εγώ ως Υφυπουργός για την Καταπολέμηση της Φτώχειας , καλείται να αντιμετωπίσει προβλήματα που εγείρουν ένα μεγάλο φάσμα ερωτημάτων για το σύνολο των βασικών δικαιωμάτων του ανθρώπου: στέγη, εργασία, κοινωνική βοήθεια, υγεία…

Η κοινωνική εργασία στο δρόμο απευθύνεται πρώτα απ' όλα στο ανθρώπινο ον και παίρνει υπόψη τις ιδιαιτερότητές του: είτε πρόκειται για νέους που εγκατέλειψαν το σχολείο, είτε για άστεγους, είτε για άτομα εκτός νόμου ή ακόμη άτομα που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Η εργασία στο δρόμο σημαίνει πως αναπροσαρμόζουμε συνεχώς τις μεθόδους αυτής της εργασίας και τις αξιολογούμε. Σημαίνει επίσης, ότι κάποιες φορές αρκούμαστε σε ενέργειες που δεν έχουν συνέχεια. Μα είναι πάνω απ' όλα η ανάγκη να μοιραστούμε τις διάφορες εμπειρίες που βιώνονται στις τέσσερις γωνιές του πλανήτη...

Επομένως, αυτή τη στιγμή δεν μπορώ παρά να νιώθω χαρά για την έκδοση αυτού του έργου που φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο εκπαίδευσης για τους εργαζόμενους στο δρόμο.

Εύχομαι να σας δώσει δύναμη στο έργο σας προς το οποίο ανανεώνω την υποστήριξή μου .

Jean-Marc Delizée
Υφυπουργός για την Καταπολέμηση της Φτώχειας- Βέλγιο.

Στις πόλεις, όλοι οι πολίτες είναι δεκτοί.
Για τους κηπουρούς ενός άλλου μέλλοντος της ανθρωπότητας.

Να σκέφτεσαι, να σκέφτεσαι τον κόσμο και το μέλλον του, να σκέφτεσαι για σένα ενώ ταυτόχρονα σκέφτεσαι για όλους τους άλλους και κάνοντας αυτό, να μιλάς για τον κόσμο, για την ιστορία, για όνειρα και για σχέδια. Αυτό είναι ζωτικό για κάθε άτομο, για κάθε οικογένεια, κοινωνική ομάδα, κοινότητα, επιχείρηση και κράτος... Αποτελεί τη βάση της ικανότητάς μας να αλλάζουμε την κοινωνία.

Υπάρχει λοιπόν ένα επάγγελμα - επαγγέλματα- στο δρόμο, όπως υπάρχει ο δρόμος, ένας δρόμος, οι δρόμοι... για να μιλήσουμε γι αυτά. Οι δρόμοι που μένουμε, αλλά επίσης οι δρόμοι που δεν πάμε ποτέ γιατί μας είναι ξένοι πριν ακόμη μας γίνουν μακρινοί. Υπάρχουν δρόμοι χωρίς παιδιά, χωρίς ανθρώπινα όντα, έρημοι, για την ακρίβεια ερημωμένοι. Υπάρχουν δρόμοι με βία, νεκροί, αδιέξοδοι, όπου υποφέρει κανείς. Υπάρχουν επίσης δρόμοι ζωντανοί, ειρηνικοί, «όμορφοι », όπου χαίρεσαι να ζεις. Το επάγγελμα των εργαζόμενων στο δρόμο υπάρχει ώστε οι δρόμοι στους οποίους δουλεύουν να μεταμορφωθούν σε μονοπάτια προς ένα άλλο μέλλον, ανθρώπινο και κοινωνικό. Σε τελική ανάλυση, είναι οι ίδιοι οι κάτοικοι των δρόμων που μπορούν να τους αλλάξουν, που μπορούν να ανοίξουν καινούργια μονοπάτια. Οι εργαζόμενοι στο δρόμο δεν είναι παρά ένα κομμάτι αυτών των κηπουρών του μέλλοντος, ενός άλλου μέλλοντος για τους κατοίκους της Γης.

Έτσι, τα εργαλεία των εργαζόμενων στο δρόμο είναι κυρίως το να ακούν, ο σεβασμός, η συμμετοχή, η συνεργασία. Η δραστηριότητα της εκπαίδευσης δεν είναι η επιβολή απόψεων, οραμάτων, σκοπών και μεθόδων που προέρχονται από αλλού, από πάνω ή από τα άτομα που συμμετέχουν στην εκπαιδευτική δραστηριότητα, αλλά είναι η έκφραση των πρακτικών που προέρχονται απ' την από κοινού ανταλλαγή εμπειριών, την ανάγνωση και την ερμηνεία τους.
Το « μάθημα » που μας προσφέρουν οι εμπειρίες αυτές, είναι κάτι στο οποίο συμβάλλαμε όλοι μας προκειμένου να πραγματοποιήσουμε κοινές δράσεις, για τις οποίες κατά συνέπεια έχουμε, και οφείλουμε να έχουμε ευθύνη.

Οι εμπειρίες που παρουσιάζουμε εδώ επικεντρώνονται στους τρόπους με τους οποίους προσεγγίζουμε ζητήματα ταυτότητας και αλληλεγγύης. Στην πραγματικότητα δε μπορούμε να μιλάμε για « πολίτη » σ'ένα πλαίσιο εξομοίωσης και ομογενοποιήσης των ανθρώπων. Σε μια τέτοια περίπτωση θα υπήρχαν μόνο « άτομα » που μπορούμε να αναπαράγουμε, να κατηγοροποιήσουμε, να τυποποιήσουμε . Στην ίδια λογική, η αλληλεγγύη (solidarité) (η ρίζα της είναι το λατινικό solido) δε δηλώνει τον οίκτο και τη φιλανθρωπία των πλουσίων προς τους μη έχοντες, αλλά την ευθύνη που βαραίνει τον καθένα απέναντι στα μέλη της κοινότητάς του . Όπως επίσης και την ευθύνη που έχει η κάθε κοινότητα απέναντι στις υπόλοιπες που κατοικούν στον πλανήτη Γη, να σέβεται δηλαδή τους κανόνες « συνύπαρξης » που έχουν ως βάση τους το θεμελιώδες δικαίωμα όλων στη ζωή και στην εξασφάλιση των όρων επιβίωσής τους.

Τα τελευταία χρόνια έχουν εντατικοποιηθεί η υποβάθμιση και η καταστροφή των πόλεων – από κάθε άποψη- καθώς και η κρίση στον τομέα της εργασίας. Η Επιτροπή « κατοικίας » των Ηνωμένων Εθνών ανακοίνωσε εξάλλου ότι το 2025/30 περισσότερα από 2,4 εκατομμύρια άνθρωποι θα ζουν σε τενεκεδουπόλεις, δηλαδή σε μέρη που οι πλούσιοι του πλανήτη δε θα επέτρεπαν να ζουν ούτε τα σκυλιά τους. Προβλέπεται, επίσης, πως μέσα στην επόμενη δεκαετία οι άνεργοι θα ξεπεράσουν τα 2 εκατομμύρια. Κύρια θύματα των απαράδεκτων αυτών εξελίξεων θα είναι οι νέοι, οι γυναίκες και τα παιδιά.

Οι εργαζόμενοι στο δρόμο έχουν τεράστια δουλειά μπροστά τους. Σ΄ένα ορίζοντα, 20-30-40 χρόνων, όμως, πρέπει να ευχόμαστε η λειτουργία τους να αλλάξει ριζικά. Θα πρέπει να μην τους έχουμε πλέον ανάγκη, να έχουμε καταφέρει τελικά να ξεριζώσουμε όλες τις διαδικασίες που οδηγούν σε μια γενικευμένη οικονομική εξασθένιση των πληθυσμών, στον αποκλεισμό και τη βία

στις κοινωνίες μας. Θα πρέπει να μην έχουμε πλέον ανάγκη κοινωνικής βοήθειας, παρά μόνο κοινωνικής ασφάλισης. Θα πρέπει να μην υπάρχει πλέον ανάγκη να υποστηρίζουμε ή να δείχνουμε τη συμπάθεια μας στους αποκλεισμένους αλλά κυρίως να προάγουμε και να ενδυναμώνουμε την αμοιβαία αλληλεγγύη. Όπως λέμε διαρκώς, και δικαίως, η δράση μας κατά των συμπτωμάτων – απαραίτητη σε αυτή τη φάση- πρέπει να δώσει τη θέση της στην πρόληψη και στην εφαρμογή των δικαιωμάτων, όλων των δικαιωμάτων, για όλους.

Πρόκειται για μια ακόμη δήλωση που επιβεβαιώνει απλά τις καλές μας προθέσεις και μένει μόνο σχήμα λόγου; Όχι. Η ιστορία αποδεικνύει πως οι πραγματικές καινοτομίες σε μια κοινωνία (πολιτισμικές, πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές, τεχνικές…) είναι αυτές που φτάνουν στη βάση, στα θεμέλια των δομών και πετυχαίνουν στόχους που μέχρι τότε θεωρούνταν αδύνατοι. Γνωρίζουμε πως το «αδύνατο» ορίζεται και επιβάλλεται από τις κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες. Η « απαγορευμένη πόλη » μπορεί να είναι ένας χώρος ζωής, παρόλο που οι κυρίαρχες δυνάμεις των ολιγαρχιών αυτή τη στιγμή τον έχουν καταστήσει και τον κρατούν απρόσιτο για τους κυριαρχούμενους. Είναι αυτό που κάνουν σήμερα, ακόμη και στην Ευρώπη, οι δήμαρχοι των μεγάλων πόλεων και οι κυβερνήσεις μας, εκδιώκοντας τους φτωχούς από τον αστικό χώρο και συγκεντρώνοντάς τους, σαν τα σκουπίδια, στα προάστια, τα οποία κατά την διάρκεια του τελευταίου αιώνα έχουν μετατραπεί σε «τόπο εξόριστων». Στη δημοκρατία αντίθετα, η πόλη είναι ένας χώρος ανοιχτός, ελεύθερος και παράγοντας της ομαλής συμβίωσης. Ο στόχος είναι κανείς να μην αντιμετωπίζεται σαν παράνομος πάνω στη Γη. Ο 21ος αιώνας πρέπει να είναι ο αιώνας που θα γίνει πραγματικότητα « η πόλη στην οποία όλοι γίνονται δεκτοί ως πολίτες » και που η « κοσμοπολίτικη πόλη » θα αποκτήσει το πραγματικό της νόημα ως χώρος κατοικίας της ανθρωπότητας και πρακτικής της « res publica »[3]

Ricardo Petrella
Διδάκτωρ στις πολιτικές και κοινωνικές επιστήμες,
Ιδρυτής και Γενικός Γραμματέας της Διεθνούς Επιτροπής για το Παγκόσμιο Σύμφωνο Νερού

[3] Στμ. Λατινικά στο πρωτότυπο: η δημοκρατία

Εισαγωγή.

Οι συμμετέχοντες[4] στο διεθνές δίκτυο των εργαζόμενων στο δρόμο, ήδη από τις πρώτες συναντήσεις τους το 2000 και το 2002, θέλησαν να συζητήσουν από κοινού ζητήματα μεθοδολογίας και πρακτικών που εφαρμόζουν. Έτσι, μετά από την έκδοση το 2005 του Οδηγού εκπαίδευσης « Κοινωνική εργασία στο δρόμο και επικοινωνία με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης »[5], τα μέλη του δικτύου αποφάσισαν να πραγματοποιήσουν ένα συλλογικό έργο, με διεθνή συμμετοχή, που να πραγματεύεται τη μεθοδολογία της εργασίας στο δρόμο[6].

Το διακύβευμα είναι σημαντικό. Το έργο αυτό, επιζητά πρώτ' από όλα να αποτελέσει ένα πρακτικό εργαλείο εκπαίδευσης, που να μπορεί να βοηθήσει τους εργαζόμενους στο δρόμο να βελτιώσουν τις πρακτικές τους στο πεδίο. Επιδιώκει, όμως, να γίνει και ένα πολιτικό εργαλείο προκειμένου το επάγγελμα αυτό να αποκτήσει μεγαλύτερη αναγνώριση. Στοχεύει επίσης, στην καλύτερη κατανόηση των καταστάσεων που βιώνουν, λίγο πολύ σε ολόκληρο τον κόσμο, τόσο οι εργαζόμενοι στο δρόμο όσο και οι κοινωνικές ομάδες τις οποίες αυτοί υποστηρίζουν.

Πρόκειται για ένα εργαλείο που κυρίως σέβεται τις τοπικές ιδιομορφίες και ποικιλομορφίες[7]. Πέρα απ' αυτό όμως, πιο συγκεκριμένα, θέλαμε να δώσουμε αξία στον **« ιδιαίτερο τρόπο σκέψης »** ο οποίος χαρακτηρίζει τη δράση των εργαζόμενων στο δρόμο, στη σημερινή διεθνή συγκυρία που ευνοεί μια προσέγγιση υγιή, ασφαλή και λειτουργική. Άλλωστε, το να συζητούμε για τις πρακτικές των εργαζόμενων στο δρόμο παγκοσμίως, σημαίνει ότι την ίδια στιγμή εξετάζουμε τις βασικές κατευθύνσεις ανάπτυξης των κοινωνιών μας.

Η δημιουργία του Οδηγού αυτού δείχνει, για μια ακόμη φορά, ότι οι εργαζόμενοι στο δρόμο διαθέτουν **ισχυρό ήθος**, με σεβασμό και διαλλακτικότητα προς όφελος των πιο αποκλεισμένων πληθυσμών.

Η προτεραιότητα που δόθηκε στην κοινωνική και εκπαιδευτική παρουσία στους χώρους ζωής των ανθρώπων που υποστηρίζουμε, δεν αποτελεί παρά μια μεθοδολογική εκδοχή ανάμεσα σε άλλες. Η επιλογή αυτή όμως, πιστοποιεί τη θέλησή μας να **« συμμετέχουμε »** και **« να δεσμευθούμε »** στον αγώνα ενάντια στα αίτια του αποκλεισμού και της κακομεταχείρησης. Θέλουμε, άλλωστε, να είμαστε προσιτοί στις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, όσο το δυνατόν πιο εύκολα και απλά, όποτε μας έχουν ανάγκη εξαιτίας της μιας ή της άλλης κατάστασης. Διατηρώντας μια τέτοια εγγύτητα, επαγρυπνούμε για το σεβασμό και την υπεράσπιση των ατόμων, όπως προβλέπεται στη διακήρυξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων[8] και στη σχετική διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού[9].

---

[4] Η χρήση του αρσενικού προσώπου στο κείμενο επιλέχθηκε για να διευκολυνει την ανάγνωση και σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί διάκριση κατά των γυναικών, καθώς αυτό το έργο τις αφορά εξίσου.

[5] Στμ. Τίτλος στο πρωτότυπο : Travail social de rue et communication vers les médias

[6] όπως εξηγήθηκε στο κεφάλαιο 3.1.2, έχει χρησιμοποιηθεί πληθώρα όρων για τις πρακτικές που προσεγγίζονται σε αυτό το έργο. Για να διευκολύνουμε την ανάγνωση, στο παρόν κείμενο χρησιμοποιούμε τον όρο « εργασία στο δρόμο ».

[7] Θέλουμε να υπογραμμίσουμε από την αρχή πως η ποικιλομορφία του έργου αντανακλάται στους διαφορετικούς τρόπους γραφής που συναντάμε στα διάφορα μέρη του, καθώς η συντακτική ομάδα επέλεξε να σεβαστεί την πολυμορφία των τρόπων έκφρασης των συγγραφέων παρά να ομογενοποιήσει τη γραφή με βάση ένα συγκεκριμένο ύφος.

[8] Καθολική διακύρηξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, ανακοινώθηκε στη γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκέβρη του 1948.

[9] Υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στις 20 Νοέμβρη το 1989.

Το γεγονός ότι συζητάμε για την κοινωνική εργασία στο δρόμο, ένα επάγγελμα ιδιαίτερο, ενώ την ίδια στιγμή δρούμε σε απομακρυσμένα μεταξύ τους μέρη, με διαφορετικούς πληθυσμούς και κοινωνικές πραγματικότητες, δείχνει για μια ακόμη φορά πως ο κάθε εργαζόμενος στο δρόμο έρχεται αντιμέτωπος με τις ίδιες προβληματικές και τα ίδια ζητήματα, τόσο σε τοπικό όσο και παγκόσμιο επίπεδο.

Ευτυχώς δεν υπάρχει ένα καθολικό θεωρητικό πλαίσιο όσον αφορά στη μεθοδολογία της εργασίας στο δρόμο. Θα ήταν υπερβολική απλοποίηση και δε θα σεβόταν την ποικιλομορφία και τη δημιουργικότητα των προσεγγίσεων. Τα στοιχεία που συμπεριλήφθηκαν στον Οδηγό αυτό δεν αποτελούν ένα μοντέλο ή ένα πλαίσιο «έτοιμο προς χρήση». Πρόκειται κυρίως για ένα βοήθημα που προορίζεται για όποιον εργάζεται στο πεδίο του δρόμου, όποιος και να είναι ο τόπος δράσης του, η χώρα του ή η πραγματικότητά του, **προκειμένου να επινοεί και να επανα-επινοεί τη δική του πρακτική.**

Ο οδηγός αυτός έχει συνταχθεί από τους εργαζόμενους στο δρόμο και αποτελεί αντανάκλαση και σύνθεση διαφορετικών καταστάσεων από τις τέσσερις γωνιές της γης. Μετά από αυτή την πρώτη παρουσίαση, θα μπορούσαν στο μέλλον να ακολουθήσουν και άλλες εκδόσεις, πάνω σε θέματα πιο ειδικά ,αλλά και διαφορετικά μεταξύ τους. Τόσο διαφορετικά, όσο και οι πληθυσμοί που βρίσκονται στο δρόμο, οι εξαρτήσεις, οι μειονότητες, κλπ.

Άλλωστε το ζήτημα της εκπαίδευσης των εργαζόμενων στο δρόμο θα μας απασχολήσει και πάλι στις επόμενες εκδόσεις του διεθνούς δικτύου των εργαζόμενων στο δρόμο.

Τί είναι η εργασία στο δρόμο; Γιατί μιλάμε γι αυτή; Σε τι βοηθά; Ποιοί είναι οι πληθυσμοί στους οποίους στοχεύουμε; Πού, πότε, με ποιές πρακτικές και από ποιόν; Ο Οδηγός θα προσπαθήσει να δώσει απαντήσεις σ'ένα τόσο μεγάλο πλήθος ερωτημάτων.

Το διεθνές δίκτυο των εργαζομένων στο δρόμο.[10]

Ο Οδηγός αυτός εκπονήθηκε στο πλαίσιο δράσεων του διεθνούς δικτύου των εργαζομένων στο δρόμο[11].

Στο δίκτυο συμμετέχουν οργανώσεις από περίπου τριάντα χώρες, τόσο του Νότου όσο και του Βορρά και έχουν επιλεγεί κατά προτεραιότητα οι εξής δυο άξονες εργασίας:

- από τη μια, το δίκτυο δραστηριοποιείται με δράσεις που έχουν ως σκοπό **την καλύτερη αποτελεσματικότητα** και **ποιότητα** των πρακτικών του πεδίου. Μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι η **εκπαίδευση**, η **ανταλλαγή εμπειριών** όσον αφορά την πρακτική, αλλά και η δημιουργία **παιδαγωγικών εργαλείων.**
- Από την άλλη, δρα με μια διεθνή κινητοποίηση προκειμένου να βρούμε κάποιες **δομικές λύσεις με διάρκεια** για τα προβλήματα που βιώνουν σε όλο τον κόσμο οι κοινωνικές ομάδες που ζουν στο δρόμο.

Σκοπός μας είναι να χτίσουμε μια πραγματική στρατηγική διεθνούς αλληλεγγύης ενάντια στις διακρίσεις και τη φτώχεια, στη βάση της ισχυρής και περήφανης δήλωσης ότι μοιραζόμαστε μια κοινή ταυτότητα[12], κάτι που άλλωστε είναι ιδιαίτερα αισθητό στο διεθνές δίκτυο των εργαζόμενων στο δρόμο.

[10] Παράρτημα «Χάρτης του διεθνούς δικτύου των εργαζόμενων στο δρόμο».
[11] Ηλεκτρονική σελίδα www.travail-de-rue.net
[12] Στο Actes du forum international des acteurs clés de l'enfance et du travail de rue, Jean Blairon,

Ο Οδηγός, μια συλλογική διαδικασία.

Ο Οδηγός αυτός αποτελεί τον καρπό μιας ευρείας ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των εργαζόμενων στο δρόμο, μελών του διεθνούς δικτύου.

Πρακτικά, η πρώτη φάση του εγχειρήματος ξεκίνησε μ΄ένα ερωτηματολόγιο που έθετε 4 ερωτήσεις.

Οι ερωτήσεις αυτές, οι οποίες είναι διαθέσιμες στην ηλεκτρονική μας σελίδα[13], στάλθηκαν σε κάθε εθνικό δίκτυο.

Σε κάποιες περιπτώσεις, η επεξεργασία των ερωτήσεων αυτών αποτέλεσε αντικείμενο πολλών ημερών συλλογικής δουλειάς και ανταλλαγής εμπειριών, όσον αφορά στις πρακτικές μεταξύ των εργαζόμενων στο δρόμο σε τοπικό επίπεδο.

Κάποια εθνικά δίκτυα, έχοντας απαντήσει σε αυτές τις ερωτήσεις, πήγαν ένα βήμα πιο πέρα στην επεξεργασία τους, κάνοντας κάποιες αναλύσεις.

Με αυτό τον τρόπο ενεπλάκησαν στο εγχείρημα περίπου τριάντα χώρες.

Πέρα όμως από τις γραπτές απαντήσεις, η συλλογή δεδομένων, η οποία αποδείχθηκε ιδιαίτερα πλούσια, συμπληρώθηκε από τις πολυάριθμες μαρτυρίες που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια των διεθνών συναντήσεων.

Κατά τη δεύτερη φάση του εγχειρήματος πραγματοποιήθηκαν δύο συμμετοχικά σεμινάρια εργασίας που οργανώθηκαν από την **ομοσπονδία LUK[14]** και του **Κέντρου Δεξιοτήτων** [15] στη Νορβηγία στα τέλη του 2007 και τον Απρίλη του 2008. Οι συμμετέχοντες στις συναντήσεις έθεσαν τα θεμέλια του μελλοντικού Οδηγού με βάση τις απαντήσεις που λάβαμε, αλλά παίρνοντας επίσης υπόψη τις διάφορες εκδόσεις που υπήρχαν ήδη σχετικά με την εργασία στο δρόμο καθώς και τα γραπτά κάποιων εργαζόμενων στο δρόμο.

Προτάθηκε ένας πίνακας περιεχομένων και στη συνέχεια με βάση αυτόν, συστήθηκε μια συγγραφική ομάδα, που έκανε την πρώτη σύνθεση, καθώς και μια ομάδα ανάγνωσης που τη συνόδεψε στη διαδικασία της συγγραφής.

Η σύνθεση αυτή στάλθηκε στις διάφορες εθνικές πλατφόρμες για να προτείνουν τυχόν διορθώσεις. Σε αυτό το στάδιο έχουμε ένα δεύτερο γύρο συζητήσεων.

Ο προηγούμενος Οδηγός του δικτύου, που πραγματεύεται το ζήτημα της επικοινωνίας με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, θίγει με συντομία το θέμα «της κοινωνικής εργασίας στο δρόμο ως ένα ιδιαίτερο επάγγελμα». Ήταν λοιπόν λογικό να ασχοληθούμε ξανά με το θέμα και να εμβαθύνουμε μέσω της δεύτερης αυτής έκδοσης.

σελ.41, Νοέμβριος 2002.

[13] Ηλεκτρονική σελίδα www.travail-de-rue.net

[14] Landsforeningen for utekontakter (LUK), Νορβηγική Ομοσπονδία των εργαζόμενων στο δρόμο www.utekontaktene.no-

[15] Kompetansesenteret, www.rusinfo.no

Πώς χρησιμοποιείται αυτός ο Οδηγός;

Ο Οδηγός αυτός δεν αφορά μόνο τους εργαζόμενους στο δρόμο. Θα μπορούσαν να εμπνευστούν από αυτόν πολλοί, είτε εργάζονται στο πεδίο, στη διοίκηση, στην εκπαίδευση, είτε είναι παράγοντες της πολιτικής.

Συμπεριλάβαμε διαφορετικές προσεγγίσεις τόσο όσον αφορά στη μεθοδολογία και στην πρακτική, όσο και στο επίπεδο της κοινωνικής, πολιτισμικής και πολιτικής ανάλυσης .

Ωστόσο, επιβάλλεται να εκφράσουμε τις επιφυλάξεις μας για τα όρια που μπορεί να έχει ένα τέτοιο εγχείρημα. Στην πραγματικότητα, παρόλο που υλοποιήθηκε με μια ευρεία και διεθνή κινητοποίηση, ο Οδηγός αυτός δεν επαγγέλλεται πως εξαντλεί το ζήτημα της εργασίας στο δρόμο σε όλο τον κόσμο.

Η πραγματικότητα του πεδίου παραμένει πάντα πιο πολύπλοκη και πολύμορφη, ό,τι και να γραφεί. Ο Οδηγός αυτός, αν και θα βοηθήσει, όπως ελπίζουμε, να βελτιώσουμε την αποτελεσματικότητα των πρακτικών μας ή να τις κάνουμε πιο σαφείς και κατανοητές, ωστόσο είναι σημαντικό να μην τον θεωρούμε ως τη μια και αναμφισβήτητη αναφορά.

Ο Οδηγός αυτός είναι ένα βήμα, ένα βοήθημα, ένα «πάγωμα στην εικόνα» -για να δούμε καλύτερα ένα μέρος της- και κυρίως, μια πρόσκληση να συνεχίσουμε να στοχαζόμαστε και να δρούμε.

« Έχοντας ως οδηγό μας την αναγκαιότητα να προστατεύουμε τα δικαιώματα των παιδιών, σε όποιο μέρος του κόσμου και να βρίσκονται, πρέπει να μάθουμε να προχωρούμε με λεπτούς και έξυπνους χειρισμούς, και χωρίς να συνθλίβεται καμία εθνική κουλτούρα από τις κουλτούρες που παρουσιάζονται ως πιο ανεπτυγμένες ».

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Σενεγάλη.

Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί η σεμνότητα με την οποία το διεθνές δίκτυο προτείνει το υλικό αυτό, παρουσιάζοντάς το στο κοινό ως ένα εργαλείο σε εξέλιξη και επιδεχόμενο βελτίωση. Επίσης, ενθαρρύνουμε τον αναγνώστη να χρησιμοποιήσει το έργο αυτό πραγματικά ως εργαλείο. Η πολυμορφία του Οδηγού επιτρέπει πολλούς και διαφορετικούς τρόπους χρήσης του, χωρίς να επιβάλλει τη γραμμική ανάγνωση. Ο καθένας, ανάλογα με τις αναζητήσεις και τα ενδιαφέροντά του, μπορεί να επιλέξει τον τρόπο με τον οποίο θα συμβουλευτεί τον Οδηγό, είτε διαβάζοντάς τον από την αρχή ως το τέλος ή ακόμη ανατρέχοντας σε αυτόν για διάφορες πληροφορίες ανάλογα με τις ανάγκες του.

Διεθνής συνεργασία και αγώνας ενάντια στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό σε ολόκληρο τον κόσμο.

Η συλλογική αυτή διαδικασία έγινε δυνατή χάρη στην υποστήριξη που λάβαμε από διάφορες πλευρές. Σε κάθε χώρα, τοπικοί παράγοντες και οργανισμοί δούλεψαν για το πρόγραμμα. Αυτό έγινε ιδιαίτερα στην περίπτωση της Νορβηγίας αλλά και στις διεθνείς συναντήσεις των εργαζόμενων στο δρόμο, που οργανώθηκαν στη Τιές (Σενεγάλη) τον Απρίλη του 2005 από την οργάνωση **το Μέλλον του Παιδιού**, στην Κινσάσα (Λαική δημοκρατία του Κονγκό) τον Απρίλη του 2006 από την **Επιτροπή Υποστήριξης της Κοινωνικής Εργασίας στο δρόμο,** και στην πόλη του Μεξικού (Μεξικό) το Νοέμβρη του 2008 από την **οργάνωση Conversas de Rua.**

Η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** και ιδιαίτερα η **Γενική διεύθυνση Εργασίας, Κοινωνικών υποθέσεων και Ισότητας** προσέφεραν επίσης την υποστήριξή τους μέσω του προγράμματος **Progress**[16]**.**

Το πρόγραμμα αυτό έχει ως σκοπό να ενθαρρύνει τη συνεργασία και την επικοινωνία τόσο στο πλαίσιο συγκεκριμένων δράσεων, όσο και να ορίσει τις θεσμικές λύσεις που θα μπορούσαν να ενδυναμώσουν τις πολιτικές ένταξης και κοινωνικής προστασίας στην Ευρώπη. Η προώθηση της αμοιβαίας εκπαίδευσης όσον αφορά σε σωστές πρακτικές και πολιτικές, διευκολύνει την εφαρμογή του **ανοιχτού συντονισμού για την προστασία και την κοινωνική ένταξη.**[17]

Στα πλαίσια μιας τέτοιας προοπτικής οι εθνικές πλατφόρμες των εργαζομένων στο δρόμο συνεχίζουν την επεξεργασία και ανταλλαγή απόψεων με τους υπεύθυνους των τοπικών πολιτικών.

Η **Βελγική Συνεργασία**[18] εργάστηκε για την υποστήριξη των διεθνών διαστάσεων του εγχειρήματος, δίνοντας έτσι δυνατότητα συμμετοχής στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Και ίσως, χρωστάμε κατά ένα μέρος τον πλούτο του Οδηγού στο γεγονός αυτό, καθώς ο Οδηγός αποτελεί καρπό της εμπλοκής πολλών παραγόντων, που θέλησαν να δημιουργήσουν πραγματικούς δεσμούς διεθνούς αλληλεγγύης.

[16] ec.europa.eu/employment_social/progress/index_fr.htm
[17] ec.europa.eu/employment_social/progress/soc_prot_fr.htm
[18] www.dgdc.be

1. Η εργασία στο δρόμο, μια συνολική προσέγγιση.

Εκτός από μια συστηματική μεθοδολογία, εκθέτουμε εδώ στοιχεία που βρίσκουμε στις μαρτυρίες των εκπαιδευτών από πολλές χώρες. Αυτά αντανακλούν τα στοιχεία-κλειδιά που κάνουν την εργασία στο δρόμο μια ιδιαίτερη πρακτική και με προβληματικές αναγκαίες και οριακές, που επανελέγχονται και αυτο-αξιολογούνται συνεχώς. Πρέπει να πάρουμε υπόψη ότι υπάρχουν προγράμματα εκπαίδευσης στο δρόμο που απευθύνονται σε νέους και εφήβους, καθώς και άλλα για ενηλίκους. Από αυτά, άλλα γίνονται σε περιφερειακές και περιθωριακές περιοχές, ενώ άλλα σε κεντρικές και πλούσιες περιοχές. Κάποια δίνουν έμφαση στις βασικές ανάγκες και άλλα σε διαστάσεις των σχέσεων: όλα εξαρτώνται από την ανάλυση του χώρου και του χρόνου στον οποίο αναφέρονται. Σε κάθε περίπτωση όμως, εκθέτουμε εδώ δράσεις που αναπτύσσονται με σαφήνεια σε αυτό το αμάλγαμα συγκυριών και παραδόσεων[19]. Και αυτό ακριβώς είναι που προσέχουμε.

Πριν λοιπόν από την εισαγωγή στις πρακτικές διαστάσεις της μεθοδολογίας στο δρόμο, είναι σημαντικό να εκθέσουμε τις αξίες και τα κίνητρα τα οποία θέτουν τις βάσεις της πρακτικής αυτής και θεμελιώνουν την ηθική της.

1.1. Αρχές της εργασίας στο δρόμο.

Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει ένα καθολικό θεωρητικό πλαίσιο για το ζήτημα. Ωστόσο μπορούμε να επιβεβαιώσουμε ότι, εδώ και εκεί, οι κοινωνικοί παράγοντες, σε μια δεδομένη στιγμή, προήγαγαν μια **προσέγγιση εκτός των τειχών, προικισμένη με μια ισχυρή ηθική, σεβασμό και διαλλακτικότητα προς όφελος των πιο αποκλεισμένων πληθυσμών**.

Για τους κοινωνικούς παράγοντες ο στόχος είναι να είναι πιο εύκολα και απλά προσβάσιμοι για ένα κοινό παιδιών, νέων και εφήβων, που ζουν σε επισφαλείς συνθήκες και υφίστανται πολλαπλές μορφές αποκλεισμού.

Η εγγύτητα ή η διείσδυση στο περιβάλλον των πιο αποκλεισμένων, **καθιστά τον εργαζόμενο στο δρόμο τον πρώτο και τελευταίο κρίκο της εκπαιδευτικής αλυσίδας και της κοινωνικής βοήθειας,** όταν όλες οι υπόλοιπες αρχές έχουν αποτύχει.

Η εργασία στο δρόμο προωθεί μια **καινοτόμο** μέθοδο στην προσέγγιση κατά την οποία η ομάδα στόχος παίζει κυρίαρχο ρόλο στη δράση, τόσο για την έναρξη της δράσης (αίτημα) όσο και στον τρόπο που εξελίσσεται (πλαισίωση). Η σχέση εμπιστοσύνης που χτίζεται από κοινού με τα άτομα είναι αυτή που θα τα ενθαρρύνει να σπάσουν τη σιωπή τους και θα δώσει τη δυνατότητα να τους παρασχεθεί κάποια βοήθεια.

Η ιδέα που υποδηλώνεται είναι πως η εργασία στο δρόμο δεν έχει ως στόχο να απομακρύνει το άτομο από το δρόμο ή το περιβάλλον στο οποίο ζει με «κάθε κόστος», πολύ περισσότερο αν πρόκειται να παγιδευτεί σε ένα νέο κοινωνικό χώρο όπου θα νιώθει ακόμη χειρότερα. Όποιες και να είναι οι συνθήκες, είτε πρόκειται για παιδί, νέο ή έφηβο, στόχος της εργασίας είναι η τόνωση της **αυτο-εκτίμησης** και η ανάπτυξη των **προσωπικών ικανοτήτων** ανεξαρτήτως του βαθμού αποκλεισμού, όπως επίσης και να προκαλέσει κάποια **συμμετοχή του ατόμου στη κοινωνική ζωή.**

[19] Θα θέλαμε να προειδοποιήσουμε τον αναγνώστη όσον αφορά τις μαρτυρίες που περιέχει ο οδηγός αυτός. Πρόκειται για προσωπικές απόψεις και κάποια αποσπάσματα μπορεί να μοιάζουν αντιφατικά. Αυτό δεν σημαίνει ωστόσο πως δεν αντανακλούν κάποιο βίωμα, μια διαίσθηση, μια εμπειρική πραγματικότητα.

Με σεβασμό στις βασικές αξίες των ατόμων, η εργασία στο δρόμο έχει ως στόχο να προστατεύσει και να δώσει τα μέσα στους πιο ευάλωτους πληθυσμούς να αυτο-προστατευτούν.

« Η τοποθέτηση των παιδιών, «με κάθε κόστος», στα κέντρα υποδοχής, δίχως προηγουμένως να έχει γίνει μια δουλειά γνωριμίας...έχει ως συνέπεια τη δύσκολη προσαρμογή του παιδιού στο κέντρο. Η παρέγκλιση αυτή βασίζεται στην άποψη ότι « το παιδί θα είναι σίγουρα καλύτερα σ'ένα κέντρο υποδοχής παρά στο δρόμο και πως ο περιορισμός του αποτελεί μια ευκαιρία γι αυτό να ξεφύγει».

Αν και η πρακτική αυτή έχει κάποιες φορές αποτελέσματα, ωστόσο παραβλέπεται ότι το παιδί δεν έχει εκφράσει την επιλογή του συνειδητά και ούτε έχει γνώση των αιτιών. Σε αυτές τις συνθήκες, υπάρχουν σοβαρές πιθανότητες για αποτυχία».

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο, Φιλιππίνες.

« Τα παιδιά που βρίσκονται στο περιθώριο, τα παιδιά-φυγάδες κυρίως, αντιδρούν σε μια αβάστακτη πραγματικότητα. Προσπαθούν να απομακρυνθούν από ένα περιβάλλον όπου νιώθουν πως δεν ακούγεται η φωνή τους. Ο δρόμος φαίνεται ωραία και καλή διέξοδος προς το διαφορετικό. Μόνο όταν ένας άνθρωπος εγκαθίσταται στο δρόμο, η κοινωνικότητα απειλείται και γίνεται εμφανές πως μόνο υποφέρει. Με αυτή την έννοια ο κοινωνικός εργαζόμενος δρα επίσης με θεραπευτικό σκοπό, προσπαθεί να επανενώσει τους διασπασμένους δεσμούς.

Όμως, στην προσπάθειά του αυτή, είναι δυνατόν να συναντήσει δυσκολίες μπροστά στις οποίες είναι αδύναμος. Όταν υπάρχει συνεχής υποτροπή, όταν το παιδί-φυγάς δίνει επανειλημμένως δείγματα απουσίας, όταν το άγχος είναι συνεχές και κάθε στιγμή υπάρχει επιθετικότητα, είναι χρήσιμο να αναρωτηθούμε μήπως χρειάζεται να αναζητήσουμε τη συνδρομή ενός ειδικού θεραπευτή».

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο στη Σενεγάλη

Δόθηκε προτεραιότητα στη **γενική πρόληψη**, στην **τυπική και την άτυπη εκπαίδευση**, στη **μείωση των κινδύνων** και στη **στήριξη, επιδιώκοντας τη δημιουργία ικανοποιητικών κοινωνικών συνθηκών για την ομαλή κοινωνική διαβίωση[20].** Ούτε η απουσία προβλημάτων, ούτε η απουσία συγκρούσεων συνιστούν το υγιές κοινωνικό είναι, αλλά αντίθετα, αυτό εξαρτάται από τη συνειδητοποίηση των προβλημάτων και την ικανότητα να τα ξεπεράσει κάποιος.

« Αυτό που ελπίζετε είναι κάποιοι από αυτούς τους νέους που συναντάτε στο δρόμο, στο τέλος να κοιτάξουν πίσω το παρελθόν τους και την εφηβεία τους και να πουν: «στο τέλος του απολογισμού νομίζω πως όλα πήγαν καλά». Δεν πιστεύω ότι το υπόλοιπο της ζωής σας εξαρτάται από ΕΝΑ και μόνο παράγοντα. Νομίζω πως υπάρχουν πολλά στοιχεία που σχηματίζουν ένα πολύπλοκο σύστημα, το οποίο τελικά μπορεί να έχει μια θετική κατάληξη. Το κάθε παζλ αποτελείται από πληθώρα κομματιών. Ελπίζω πως με το επάγγελμά μου, του εργαζόμενου στο δρόμο, θα καταφέρω να ενδυναμώσω τις ικανότητες των νέων, και ίσως να είμαι και εγώ ένα μικρό κομμάτι στο παζλ του ενός ή του άλλου.»

Εργαστήριο των εργαζόμενων του δρόμου στη Σουηδία.

[20] Στον Οδηγό εκπαίδευσης. Εργασία στο δρόμο και επικοινωνία με τα ΜΜΕ-σελ.8-2004.

1.2. Στόχοι της εργασίας στο δρόμο. [21]

Η σχέση των εργαζόμενων στο δρόμο με την ομάδα-στόχο είναι το αποτέλεσμα μιας πολύ ιδιόμορφης ισορροπίας μεταξύ *τυπικών σκοπών και μη τυπικών εντυπώσεων*.

Να φτάσουμε αυτούς που δεν προσεγγίζονται - Απευθυνόμαστε σε άτομα, ομάδες παιδιών, νέων ή ενηλίκων που έχουν ανάγκη υποστήριξης ή βοήθειας, αλλά που μοιάζουν να είναι απομονωμένοι ή που δεν είναι σε θέση να τους προσεγγίσουν οι υφιστάμενοι οργανισμοί και θεσμοί .

Κινητοποίηση και υποστηρικτική πλαισίωση- Δουλεύουμε μαζί με την ομάδα-στόχο, προκειμένου να επιλέγει και να πραγματοποιεί εναλλακτικές δράσεις (σχολείο, εργασία, ελεύθερος χρόνος) και, όταν αυτό είναι αναγκαίο, να αναζητούνται και άλλες μορφές υποστήριξης ή μεταχείρισης.

Κοινωνική εκπαίδευση- Η εκπαίδευση της ομάδας-στόχου ώστε να μάθει να χρησιμοποιεί το υπάρχον σύστημα υποστήριξης. Πρέπει επίσης να δρούμε έτσι ώστε οι υπάρχοντες πόροι να προσφέρουν σε αυτή την ευπαθή ομάδα τα πιο κατάλληλα εργαλεία και υπηρεσίες.

Προληπτική δράση- Να περιορίζουμε τις διαδικασίες μη προσαρμογής και αποκλεισμού στις οποίες εγκλωβίζονται οι ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, είτε με τρόπο έμμεσο, με παρεμβάσεις στο περιβάλλον τους, είτε άμεσα, δουλεύοντας με ομάδες παιδιών, νέων ή εφήβων.

Πολιτική και κοινωνική συνείδηση- Να καταθέτουμε τη μαρτυρία μας για τις συνθήκες ζωής των νέων, προκειμένου να ζητούμε τη λήψη μέτρων που θα μπορούσαν να τις βελτιώσουν και να καταδεικνύουμε συστηματικά τις ευθύνες που έχουν οι δημόσιες αρχές για την κατάσταση και τις ανάγκες των κοινωνικών ομάδων που συναντούμε στο δρόμο.

Τα περιθώρια που διαθέτουμε για την άσκηση αυτού του τύπου εργασίας και η επιτυχία των παραπάνω στόχων ποικίλλουν από τη μια χώρα στην άλλη. Οι διαφορές αυτές εξαρτώνται από το αν ο εργαζόμενος στο δρόμο ανήκει σε δημόσια ή ιδιωτική οργάνωση, σε τοπικό σύλλογο (θρησκευτικό ή λαϊκό), από το βαθμό αναγνώρισης της εργασίας στο δρόμο και της παρουσίας της ή όχι στα νομοθετικά κείμενα.

Στην πραγματικότητα, προτείνουμε **μια υποστηρικτική πλαισίωση που στηρίζεται στην ανάπτυξη των σχέσεων και που δίνει τη δυνατότητα για προσωπική εξέλιξη, επανένταξη και συμμετοχή στη κοινωνική ζωή** στους περιθωριοποιημένους πληθυσμούς ή σε αυτούς που θα μπορούσαν να περιθωριοποιηθούν και σε εκείνους για τους οποίους οι υπάρχουσες δομές -σε συνάρτηση με τα κοινωνικά προβλήματα και τα συμπτώματά τους-, δε συνιστούν μια κατάλληλη απάντηση.

« - Να πηγαίνεις να συναντήσεις την ομάδα-στόχο την ώρα και στο μέρος που μπορείς να τη βρεις.
- *Να προσφέρεις στους νέους αυτούς μια ισότιμη σχέση μέσα σε ένα πλαίσιο υποστήριξης και την οποία ελεύθερα αποδέχονται με όρους εμπιστοσύνης και συνέχειας στο χρόνο.*
- *Να πραγματοποιείς μια συνολική προσέγγιση του ατόμου χωρίς να περιορίζεσαι στα συμπτώματα όποια και να είναι αυτά, όπως βία, παραβατικότητα, εξαρτήσεις.*
- *Να προτείνεις διάφορες δράσεις τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο.*

[21] Το κομμάτι αυτό είναι εμπνευσμένο από το έγγραφο «Outreach social work aimed at young people» του Børge Erdal, πόλη του Όσλο, Νορβηγία.

- *Να αναπτύσσεις διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ της ομάδας-στόχου και του περιβάλλοντός της, και μεταξύ των διάφορων φορέων και θεσμικών παραγόντων.»*

Οι κοινοί σκοποί των εργαζόμενων στο δρόμο σε ολόκληρο τον κόσμο.

1.3. Η πρόληψη είναι καλύτερη από τη θεραπεία!

Η έννοια της **πρόληψης** χρησιμοποιείται σε πολύ διαφορετικούς τομείς, κάτι το οποίο προκαλεί πληθώρα ερμηνειών και σύγχυση.

Η πρόληψη της παραβατικότητας από την αστυνομία για παράδειγμα δεν έχει καμιά σχέση με την κοινωνικο-εκπαιδευτική πρόληψη που προτείνει η εργασία στο δρόμο. Καθώς χρησιμοποιείται συχνά με τρόπο ασαφή[22], ο όρος «πρόληψη» χρησιμοποιείται παντού. Δεν προκαλεί λοιπόν έκπληξη το ότι υπάρχει μια πραγματική σύγχυση όσον αφορά τον όρο, γεγονός που δυσκολεύει την κατανόηση του επαγγέλματος του εργαζόμενου στο δρόμο[23].

Αν και υπάρχει μια σχετική αδυναμία[24] στον τρόπο που παρουσιάζονται οι εργαζόμενοι στο δρόμο, ωστόσο, η πραγματικότητα του πεδίου μας αποκαλύπτει με σχετικά σαφή τρόπο τη σχέση που μπορεί να έχει η εργασία στο δρόμο με την πρόληψη.

Κάνοντας μια κοινωνιολογική ανάγνωση του φαινομένου[25], η πρόληψη αναλύεται με βάση την έννοια της διάκρισης την οποία ο Pierre Bourdieu πραγματεύεται μέσω τριών τύπων βίας. Μπορούμε έτσι να διαχωρίσουμε:

- τη **δομική βία**, οικονομική και/ή κοινωνική που παράγεται από την κυρίαρχη αγορά. Μορφές αυτής της βίας είναι η ανεργία, η φτώχεια, η εκμετάλλευση, κλπ.

- Τη **βία που εκφράζεται σε μικρο-επίπεδο**: συχνά εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της δομικής βίας και ασκείται καθημερινά, συχνά **με τρόπο που δεν αντιλαμβανόμαστε**. Ο ρατσισμός, ο στιγματισμός, η ενδοοικογενειακή βία, η καταπάτηση των δικαιωμάτων, οι διακρίσεις με βάση τα εξωτερικά χαρακτηριστικά, η απόρριψη, όλα αυτά αποτελούν μορφές αυτού του είδους βίας, που διαφεύγουν της προσοχής και που γι' αυτό επίσης δεν τιμωρούνται.

  Αυτή του είδους η βία συχνά δεν ασκείται συνειδητά, με αποτέλεσμα να γίνεται ακόμη περισσότερο **παραπλανητική.** Ο στιγματισμός, για παράδειγμα, γίνεται ακόμη πιο βίαιος και συγκεκαλυμμένος όταν αφήνεται να εννοηθεί ότι αποτελεί μέρος της «τάξης πραγμάτων». Όταν ο στιγματισμός, όπως και κάθε αβάσιμος χαρακτηρισμός, αποκτά για το άτομο που τον υφίσταται διαστάσεις αντικειμενικού χαρακτηριστικού στις κοινωνικές σχέσεις, καταλήγει στο τέλος να **αφαιρεί την προσωπική υπόσταση** του ατόμου που κατηγοριοποιείται και στιγματίζεται. Η άποψη που έχει σχηματιστεί για ένα άτομο, πλέον, αποκτά πραγματικές διαστάσεις.

- Η **ορατή βία** (παραβατικότητα, βανδαλισμοί, επιθετικότητα), που συχνά αποτελεί αντίδραση στις προηγούμενες μορφές βίας.

---

[22] Στο Handicap et politique – Emile Servais – Eléments d'analyse sociologique des pratiques d'accompagnement – Bruxelles , Equipage Editions 1993 – σελ. 250

[23] Στο Guide de formation. Travail de rue et communication vers les médias. - Le travail de rue, un métier particulier mais qui s'explique mal. – σελ.11

[24] Στο La prévention, un concept en déperdition. – Editions Luc Pire – Jacqueline Fastrès et Jean Blairon –2002.

[25] Στο Méditations pascaliennes – Pierre Bourdieu – Παρίσι, Seuil – 1997– σελ. 275-276.

« Πολυάριθμες μελέτες έχουν δείξει πως αυτοί που έχουν εκτεθεί πρόωρα και έντονα σε καταστάσεις αποκλεισμού και βίας (που μπορεί να είναι διαφορετικής φύσεως) είναι πολύ πιθανό στη συνέχεια να εκδηλώσουν οι ίδιοι βίαιες συμπεριφορές είτε ενάντια στον ίδιο τους τον εαυτό (τοξικομανία, αυτοκτονία) είτε απέναντι στους άλλους[26].»

Ο νόμος αυτός της «αναπαραγωγής της βίας» θέτει σοβαρά εμπόδια στο έργο των εργαζόμενων στο δρόμο, όσο και αν οι τελευταίοι είναι κοντά και έχουν συνείδηση των προβλημάτων και των δύσκολων βιωμάτων της ομάδας-στόχου.

Γι αυτούς τους λόγους είναι σημαντικές οι **παρεμβάσεις πρόληψης** στο χώρο που ζουν οι πιο αποκλεισμένοι πληθυσμοί. Ο στόχος της πρόληψης, έτσι όπως ασκείται από τους εργαζόμενους στο δρόμο, είναι διπλός :

- μείωση γενικά της βίας και της ανισότητας, με στόχευση ιδιαίτερα ενάντια στους αποκλεισμούς που δε γίνονται αντιληπτοί, όπως η φτώχεια και ο στιγματισμός.
- Αποτροπή να μετατραπεί η αντίδραση σε αυτές τις μορφές της βίας και του αποκλεισμού σε αδιέξοδη επιλογή, που τελικά θα στραφεί ενάντια στα ίδια τα υποκείμενα, στην περίπτωσή μας, στους νέους και τους πιο αποκλεισμένους.

Μια τέτοια προσέγγιση της πρόληψης απαιτεί από την εργασία στο δρόμο μια διαρκή εκπαιδευτική δραστηριότητα με τυπικούς ή μη τυπικούς όρους.

Μια δραστηριότητα εκπαίδευσης και χειραφέτησης:

« Είναι πολύ σημαντικό ο έφηβος να μπορεί να δραστηριοποιείται και αλλού, σε χώρους όπου να μπορεί να ξεφεύγει τόσο από τους περιορισμούς του συγγενικού περιβάλλοντος (οικογένεια) όσο και από αυτούς της συστηματικής εκμάθησης της ορθολογικότητας (σχολείο)...», «... στην πραγματικότητα αυτή που εγγυάται τη σταδιακή άνθιση της αυτονομίας του εφήβου, είναι η συμμετοχή του στην κοινωνική ζωή σ' ένα πλαίσιο σχετικά ανεξάρτητο από την οικογένεια και το σχολείο».[27]

Το νόημα που δίνουμε στην πρόληψη είναι απαραίτητο για την κατανόηση των συνθηκών στις οποίες σχηματίζεται **η σχέση με το υποκείμενο**. Μέσα από αυτή τη συζήτηση ορίζεται η αποστολή του εργαζόμενου στο δρόμο.

Έτσι για παράδειγμα, στο Βέλγιο, ορισμένοι εργαζόμενοι στο δρόμο δουλεύοντας σε παιδαγωγικό επίπεδο, αξιοποίησαν το γεγονός ότι ο νέος που αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο θα μιλήσει πιο εύκολα και πιο άμεσα για κάποια από αυτά στον εργαζόμενο που ήδη γνωρίζει, που συναντά εύκολα και με τον οποίο έχει μια σχέση εμπιστοσύνης. Με αυτόν τον τρόπο, γίνεται δυνατό κάποιες φορές να αποφευχθεί η μετατροπή μιας προβληματικής κατάστασης, που ακόμη είναι σχετικά ανώδυνη, σε ένα μεγάλο πρόβλημα που θα χρειαζόταν μια κοπιώδη διαδικασία υποστήριξης.

« Πολλές φορές μου συνέβη ένας νέος να έρθει και να μου πει πως δεν έχει πάει στο σχολείο εδώ και τρεις μέρες. Σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις, ο νέος που βρίσκεται σε αυτή την κατάσταση δυσκολεύεται να βρει κάποιον στον οποίο τολμά να μιλήσει γι αυτό. Στην πλειοψηφία τους, μετά από

[26] Στο La prévention, un concept en déperdition. – Editions Luc Pire – Jacqueline Fastrès et Jean Blairon – 2002

[27] Στο Le Ligueur – Mais comment peut on être adolescent? – Philippe Meirieu, 21 Οκτωβρίου 1992.

αυτό δεν τολμούν να γυρίσουν πίσω στο σχολείο, γιατί πολύ απλά δεν ξέρουν πώς να δικαιολογήσουν την απουσία τους. Σε αυτή την περίπτωση, η παρέμβασή μας μπορεί να αποδειχτεί ιδιαίτερα αποτελεσματική και προληπτική. Γιατί είναι βέβαια πολύ πιο εύκολο να βοηθήσεις κάποιον νέο να ξαναπάει σχολείο μετά από μερικές μέρες απουσίας παρά κάποιον που αποβλήθηκε, τελικά, λόγω αδικαιολόγητων απουσιών. Αν δεν είχε τη δυνατότητα να απευθυνθεί σ΄ ένα άτομο που θα τον στήριζε, όπως είναι ο εργαζόμενος στο δρόμο, ο νέος συχνά θα περίμενε μέχρι η κατάσταση να γίνει αδιέξοδη, προκειμένου να απευθυνθεί σε μια κοινωνική υπηρεσία...»

Εργαστήριο των εργαζομένων στο δρόμο, Βέλγιο

1.4. Η σχέση με το υποκείμενο: περισσότερο το άτομο παρά τα συμπτώματα.

Στην εργασία στο δρόμο, η σχέση με το άτομο ή με την ομάδα ατόμων ως «υποκείμενο» είναι θεμελιακή. Κατά συνέπεια, η εργασία στο δρόμο θέλει να συμβάλει έτσι ώστε ο καθένας να μπορεί να αναγνωρίζει και να του αναγνωρίζεται η αξία του, όντας ο ίδιος μοναδικός και υποκείμενο της ζωής του. Έτσι, ως αντίβαρο στις πιέσεις που υποβαθμίζουν τα άτομα και τις ομάδες σε αντικείμενα (συμπτώματα, στίγματα, στατιστικές), οι εργαζόμενοι στο δρόμο δουλεύουν προκειμένου να θέσουν σε προτεραιότητα τον άνθρωπο.

« Αυτό που συγκροτεί το υποκείμενο είναι η χειρονομία της άρνησης, της αντίστασης». « Η πιο οριακή μας ικανότητα να αποστασιοποιούμαστε από τους ίδιους μας τους κοινωνικούς ρόλους. Η μη δέσμευση και η ανάγκη για αμφισβήτηση είναι αυτά που κάνουν τον καθένα από μας να ζει ως υποκείμενο... Το υποκείμενο συγκροτείται και από την πάλη ενάντια στους μηχανισμούς, και από το σεβασμό του άλλου ως υποκειμένου. »[28]

Η εργασία στο δρόμο και το μονοπάτι που ακολουθεί, θέλουν να (ξανα)δώσουν σε κάθε μέλος των ευπαθών κοινωνικά ομάδων μια κανονική θέση ενεργού υποκειμένου, έτσι ώστε να μπορεί να δρα για την κατάστασή του, το μέλλον και το περιβάλλον του. Ο στόχος, όπως φαίνεται, είναι να (ξανα)μπορέσει το υποκείμενο **να ορίσει το σενάριο της ίδιας του της ζωής.**

« Οι εργαζόμενοι στο δρόμο δουλεύουν με μια συνολική προοπτική, και συνεπώς δεν έχει μεγάλη σημασία ο τύπος της βοήθειας που τους ζητείται. Αυτό που έχει σημασία είναι ο τρόπος με τον οποίο την αφουγκράζονται, την κατασκευάζουν και τη μορφοποιούν: το άτομο βρίσκεται στο επίκεντρο της παρέμβασης, και είναι αυτό που οφείλει να της δίνει το ρυθμό, το θέμα, όπως επίσης και να κάνει τα αναγκαία βήματα για να αλλάξει την κατάστασή του. Η βοήθειά μας δεν είναι παρά ενός είδους στήριξη της ικανότητας των ατόμων να αλλάζουν την πραγματικότητά τους και τον κόσμο. »

Εργαστήριο των εκπαιδευτών στο δρόμο, Ισπανία (εργαστήριο της Χώρας των Βάσκων).

Ωστόσο, το να λέμε πως το υποκείμενο βρίσκεται στο επίκεντρο, δεν είναι ούτε αρκετό, ούτε αυτονόητο. Πράγματι, κάποιες φορές «το υποκείμενο συγκροτείται σπάνια ή δύσκολα» και υπάρχει η κοινωνικό-εκπαιδευτική τάση «να ενεργούμε στη θέση του άλλου» και να προδιαγράφουμε τα σενάρια της ζωής του άλλου. Πολύ περισσότερο όταν η πολιτική συγκυρία και οι θεσμοί δεν κάνουν πάντα δυνατή την επικέντρωση αυτή στο υποκείμενο.

Δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο, οι εργαζόμενοι στο δρόμο να βρίσκονται παγιδευμένοι μεταξύ ενός δεσμευτικού προγράμματος δραστηριοτήτων και μιας παραγγελίας για πλαισίωση «που έρχεται από τα πάνω» και που δεν αποτελεί κατά συνέπεια τον καρπό ενός αιτήματος από τους ενδιαφερόμενους.

« Ο κοινωνικός λειτουργός που εμπλέκεται σε αυτού του είδους την κοινωνική παρέμβαση δεν έχει

[28] Στο Alain Touraine – Critique de la modernité, Παρίσι, Editions Fayard, 1993, p.318-331

άλλη επιλογή παρά να πείσει και να προσελκύσει τους νέους για να μπούνε στο πλαίσιό του, πράγμα που τους βάζει περισσότερο ή λιγότερο στο ρόλο του παθητικού αποδέκτη του πλαισίου αυτού »[29]

Η συμβολή του εκπαιδευτή του δρόμου με βάση την επικοινωνία προϋποθέτει την παρουσία του και την εμπλοκή του, να μοιράζεται την εμπειρία των βιωμάτων, τις προτάσεις, τη διαμεσολάβηση. Η διέγερση της επιθυμίας «να είσαι και να κάνεις», είναι απαραίτητη πριν από κάθε βήμα του νέου ή του εφήβου.

« Στην πραγματικότητα, η δυσκολία βρίσκεται στο γεγονός ότι δεν πρέπει να συγχέουμε την έννοια της βοήθειας με αυτή της συμβουλής και πολύ περισσότερο με αυτή της υποστήριξης.

Βοηθούμε με το να ακούμε προσεκτικά.

Βοηθούμε με το να αποδεικνύουμε το σεβασμό μας για τον αγώνα που κάνει ένα πρόσωπο, ενάντια στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει και αναγνωρίζοντας τις επιτυχίες που μπορεί να φτάσει με άλλους τρόπους.

Βοηθούμε δείχνοντας αποδοχή και κατανόηση για τα συναισθήματα που βιώνει ο άλλος, όσο περίεργα και ξένα και αν φαίνονται, όσο έντονα και αν είναι.

Βοηθούμε με το να προσφέρουμε μια ζεστή σχέση αλλά όχι κτητική.

Βοηθούμε τέλος, αναγνωρίζοντας και υπερασπίζοντας τις ικανότητες του άλλου και το δικαίωμά του να δίνει λύσεις στα προβλήματά του σύμφωνα με τις δικές του αξίες, τις επιθυμίες του και τις δικές του πολιτιστικές παραδόσεις ».

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο. Σενεγάλη.

1.5. Η εργασία στο δρόμο ως παροχή άτυπης ανοιχτής εκπαίδευσης. [30]

« *Εξαιτίας της άμεσης εμπλοκής του στους χώρους κοινωνικοποίησης των νέων, ο εργαζόμενος στο δρόμο γίνεται από τη μια βασικός μάρτυρας των ιδιαίτερων δυσκολιών που συναντούν οι νέοι και από την άλλη ένας μεσολαβητής που τους πλαισιώνει στην εξέλιξή τους σε υπαρξιακό και κοινωνικό επίπεδο* [31]».

Για τα περιθωριοποιημένα παιδιά και νέους, που είναι απομακρυσμένα ή έχουν αποκλεισθεί από τους πρωταρχικούς χώρους κοινωνικοποίησης και κοινωνικής ένταξης, όπως είναι η οικογένεια, το σχολείο και αργότερα η εργασία, ο δρόμος γίνεται ένας συμπληρωματικός χώρος κοινωνικοποίησης. Διάφοροι ενήλικες επίσης χρησιμοποιούν το χώρο αυτό για να ζήσουν ή να επιβιώσουν.[32]Ο δρόμος είναι ένας δημόσιος χώρος που ο καθένας τον οικειοποιείται σε συνάρτηση

[29] Στο Edwin de Boevé et Pierre Van den Bril in « Côté cours – Côté rue », Analyse des pratiques et politiques de formation à l'ordre du jour, Ιούνιος 1995.
[30] Περίληψη ενός κειμένου του Bernard Monnier ,ειδικού εκπαιδευτή. Informations sociales N°60.
[31] Στο Pector, Jacques (1999) Le travail de rue et l'action-recherche réflexive. Ερευνητικό σχέδιο. Μόντρεαλ Κεμπέκ.
[32] Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί εδώ ότι το υποκεφάλαιο αυτό συντάχθηκε με βάση τα γραπτά ανθρώπων που εργάζονται με νέους. Κατά συνέπεια το περιεχόμενο και η παρέμβαση που προτείνεται αναφέρεται συγκεκριμένα σε αυτόν τον πληθυσμό. Προσκαλούμε τον αναγνώστη που δουλεύει κυρίως με ενήλικες να κάνει τη διασύνδεση που θεωρεί σωστή μεταξύ της πραγματικότητας αυτών που συνοδεύει και εκείνων που παρουσιάζεται εδώ. Η ανάγνωση του κεφαλαίου 3 μπορεί επίσης να συμβάλλει ώστε να εμπλουτιστεί η οπτική αυτή.

με την κατάσταση και τις ανάγκες του, και που αποκτά νόημα μέσα από τις διαστάσεις τόσο των ρυθμών ζωής όσο και των προσδοκιών εκείνων που βρίσκονται εκεί.

Από ένα χώρο που προορίζεται κοινωνικά για την κινητικότητα και την κυκλοφορία ανθρώπων και προϊόντων, ο δρόμος μετατρέπεται σε χώρο έντονων διαπραγματεύσεων καθώς κάποιοι εγκαθίστανται εκεί για να ζήσουν ή να επιβιώσουν, ενώ άλλοι θέλουν να αξιοποιήσουν στο μέγιστο τις κοινωνικό-οικονομικές του δυνατότητες και την ασφάλεια του. Έτσι, συχνά λόγω των οξυμμένων κοινωνικών σχέσεων, ο δρόμος γίνεται αντικείμενο πάλης μεταξύ διαφορετικών τρόπων οικειοποίησης. Έτσι, παρατηρούμε από τη μια, την τάση για μια φιλελεύθερη ιδιωτικοποίηση του δημόσιου αυτού χώρου, που ολοένα και περισσότερο η διαχείρισή του γίνεται με τη λογική της ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Και από την άλλη πλευρά, παρατηρούμε στο δρόμο τις περιθωριοποιημένες κοινωνικά ομάδες να προσπαθούν να κοινωνικοποιηθούν επιστρατεύοντας το δημόσιο χώρο για την προσωπική ύπαρξη και την αναδόμηση της ταυτότητάς τους.

Διεισδύοντας στο χώρο αυτό των διαπραγματεύσεων, ο εργαζόμενος στο δρόμο στοχεύει κυρίως να ανακαλύψει τους τρόπους με τους οποίους άτομα και ομάδες κοινωνικά αποκλεισμένοι, οικειοποιούνται το δρόμο. Μια από τις πιο σημαντικές προκλήσεις για τον εργαζόμενο στο δρόμο είναι η δραστηριοποίησή του στους χώρους των διαπραγματεύσεων, χώρους που ανήκουν σε όσους συχνάζουν ή ζουν στο δρόμο. Γνωρίζει και έχει συνείδηση της νόρμας που πλαισιώνει το δημόσιο χώρο και που συγκρούεται με τον τρόπο ζωής εκείνων που τον οικειοποιούνται με περιθωριακό τρόπο. Με βάση αυτό, ο εργαζόμενος στο δρόμο προσπαθεί να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο κάποιοι υιοθετούν το χώρο αυτό ως χώρο διαφυγής, προστασίας, διακίνησης και έκθεσης στον κίνδυνο, ως χώρο έκφρασης και διεκδίκησης, μάθησης και εργασίας, χαράς και οδύνης.

Σε αυτό το πλαίσιο, δρόμος δεν είναι μόνο η άσφαλτος, μα και τα παρκάκια, οι πλατείες, τα πεζοδρόμια, τα εμπορικά κέντρα, οι πιλοτές των πολυκατοικιών, τα κλιμακοστάσια, και πολύ συχνά είναι και οι φίλοι που συναντούν εκεί. Μαζί με αυτούς, όταν αυτό είναι δυνατό, « προστατεύονται » από τον κόσμο, που τον αντιλαμβάνονται ως αγχωτικό και απρόσιτο, με μια ανησυχητική απάθεια ή παρορμητικότητα. Δυστυχώς, εξαιτίας των πολλαπλών πιέσεων, συμβαίνει επίσης να έχουν σπάνια φίλους ή ακόμη, η επιβίωση να ωθεί σε ανταγωνισμό (π.χ. εμπόριο, επαιτεία) ή να διασκορπίζει (π.χ. ποινικοποίηση, θνησιμότητα) κάποια άτομα που αλλιώς, ίσως να αλληλοϋποστηρίζονταν…

Σε αυτό το πλαίσιο, όπου ο εργαζόμενος του δρόμου έχει ως στόχο να εισχωρήσει και να ισχυροποιήσει τις κοινωνικές σχέσεις, πρέπει επίσης να προσφέρει τη διαθεσιμότητά του πριν καν του ζητηθεί. Η αναγκαιότητα αυτή είναι θεμελιακή για την εργασία στο δρόμο. Το προνόμιο αυτό προϋποθέτει επίσης ότι κατά τη διάρκεια της παρέμβασής του, ο εργαζόμενος στο δρόμο, οφείλει πριν από όλα να είναι ευαισθητοποιημένος όσον αφορά την κουλτούρα και τον τρόπο ζωής αυτών που τον συναντούν στο χώρο του « δρόμου ».

Η προσέγγιση γίνεται σ' ένα χώρο τον οποίο οι νέοι με κάποιο τρόπο έχουν οικειοποιηθεί, και όπου ο εκπαιδευτής οφείλει να καταφέρει να γίνει δεκτός ως ενήλικας, ικανός να εδραιώσει μια σχέση.

Μια περίοδος παρατήρησης συντελεί στο να γνωρίσει κάποιος καλά τη γειτονιά, τους θεσμούς της, τις αυθόρμητες πρακτικές οικειοποίησής της από τους νέους, το ρυθμό με τον οποίο καταγράφονται παρουσίες και απουσίες, και τις έντονες περιόδους που οι ομάδες σχηματίζονται ή διαλύονται. Ο εκπαιδευτής θα ανακαλύψει τις στιγμές και τα μέρη όπου θα μπορέσει να γίνει αποδεκτός πιο εύκολα. Οι πληροφορίες αυτές θα ήταν χρήσιμο να συμπληρωθούν με στοιχεία από άλλους εκπαιδευτές ή οργανισμούς. Ωστόσο, **η παρατήρηση στο πεδίο** έχει πρωταρχική σημασία. Η εμφάνισή του στους νέους θα γίνεται σταδιακά για να μην τον εκλάβουν ως επικίνδυνο και ξένο πρόσωπο και να μπορέσουν να κάνουν μια αρχή ώστε να συμμετέχουν από κοινού σε κάποια πράγματα και να δημιουργηθεί μια σχέση.

Η ελευθερία του νέου να συμμετέχει στη σχέση και την πλαισίωση που του προσφέρει ο εκπαιδευτής, στηρίζεται στην ελευθερία που δίνεται στο νέο να ανακαλύψει τον εαυτό του σε συνάρτηση με **την εμπιστοσύνη που θα αναπτυχθεί με τον ενήλικο εκπαιδευτή.**

Σε αυτή την περιπέτεια, ο εκπαιδευτής του δρόμου αναπτύσσει μια συνολική **προσέγγιση της προσωπικότητας** του νέου και μια γνώση που δίνει προτεραιότητα κυρίως στις ικανότητες και τον πλούτο του, παρά στην ιστορία του, που υφάνθηκε από αποτυχίες και δυσκολίες.

Το κοινό βίωμα, και το να « κάνεις μαζί » μπορεί να έχουν πολλές και διάφορες μορφές, από την πιο φυσική και μη τυπική περίσταση, συλλογική η ατομική, έως την πιο οργανωμένη δραστηριότητα.

Το μοίρασμα έχει ένα διπλό σκοπό :

- ορατό: να δώσει κάποιες λύσεις και να ικανοποιήσει συγκεκριμένες ανάγκες: ελεύθερο χρόνο, αθλήματα, εργασία, κατοικία, έξοδο, βοήθεια στα διοικητικά ζητήματα, απόκτηση κάποιου δικαιώματος…
- Λανθάνοντα: να προετοιμάσει, να χτίσει και να ζήσει μια σχέση εμπιστοσύνης που θα δώσει τη δυνατότητα στους νέους να ανακαλύψουν τις αναφορές τους και να ενσωματώσουν βασικές αξίες και απαγορεύσεις, να αλλάξουν την εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους και να πειραματιστούν με τις κοινωνικές σχέσεις.

Γιατί εργασία στο δρόμο ;

- Γιατί έχουμε τη βούληση να υποστηρίξουμε ομάδες που θεωρούνται αντι-κοινωνικές, προβλέποντας **μεθόδους βοήθειας** και **διαδικασίες αυτοεκπαίδευσης.**

Σε ποιόν απευθύνεται η εργασία στο δρόμο;

- η εργασία στο δρόμο απευθύνεται σε άτομα τα οποία ανήκουν:

• σε ομάδες παιδιών, νέων και ενηλίκων που ζητούν βοήθεια ή υποστήριξη

• σε αυτούς που είναι απομακρυσμένοι ή αποκλεισμένοι από τους πρωταρχικούς χώρους κοινωνικοποίησης και κοινωνικής ενσωμάτωσης

• σ' εκείνους που υποφέρουν από τη διάσπαση της κοινωνικής τους υπόστασης υλικά, ιδεολογικά, σε επίπεδο σχέσεων, γιατί οι ίδιοι έχουν απορρίψει τα κοινωνικά πρότυπα ή έχουν απορριφθεί από αυτά

• στους κοινωνικά απομονωμένους (ή εκείνους που δεν είναι δυνατό να υποστηριχθούν από τους υφιστάμενους θεσμούς και οργανισμούς).

Όποιες και να είναι οι δυσκολίες που συναντάνε τα άτομα, η εκπαιδευτική διαδικασία στηρίζεται στις προσωπικές ικανότητες του καθενός τους.

Η εργασία στο δρόμο **είναι ένα μέσο και όχι ο στόχος:**

- Είναι μια **κοινωνικο-εκπαιδευτική δράση** που πραγματοποιείται σε μακροπρόθεσμη **προοπτική.** Έχει ως εκκίνησή της κάποια ανάγκη, την αναζήτησή της ή την προσδοκία της από την ομάδα-στόχο, και εφαρμόζεται προκειμένου **να ενδυναμώσει την ικανότητα των**

ατόμων να ελέγχουν και να χτίζουν το δικό τους σενάριο ζωής.

- Η σχέση αυτή βοήθειας προϋποθέτει **την εμπιστοσύνη προς την ομάδα-στόχο, το σεβασμό της ακεραιότητάς της καθώς και του αυτοπροσδιορισμού της.** Η σχέση με τον εργαζόμενο στο δρόμο γίνεται **όταν αυτή είναι επιθυμητή**.

- Πέρα από την προσωπική ανάπτυξη, ο εργαζόμενος στο δρόμο συνδράμει στη μείωση των προβλημάτων, απευθυνόμενος στα άτομα **(νέους και ενηλίκους) που έχουν υποστεί πολλαπλούς αποκλεισμούς, περιθωριοποίηση και κοινωνική απόρριψη.**

2. Πρακτικές, μέθοδοι και εργαλεία της εργασίας στο δρόμο.

Καθώς δεν υπάρχει ένα έτοιμο μοντέλο για την εργασία στο δρόμο το οποίο να μπορούμε να εφαρμόσουμε μηχανικά, θεωρούμε σημαντικό να παρουσιάσουμε τα στοιχεία που δίνουν τη δυνατότητα σε αυτούς που εργάζονται στο πεδίο να επινοούν και να επανα-επινοούν την πρακτική τους.

2.1 Τα στάδια.

Παρατηρούμε ότι υπάρχουν μεγάλες ομοιότητες στα παραδείγματα που λάβαμε από διάφορες χώρες. Μπορούμε πράγματι να μιλάμε για στάδια, κάτι που αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο μιας μεθοδολογίας. Πριν ακόμη σκιαγραφήσουμε τις κατευθυντήριες γραμμές που χρησιμοποιούν διάφοροι εργαζόμενοι στο δρόμο σε όλο τον κόσμο, πρέπει να επισημάνουμε πως δεν πρόκειται για μια γραμμική διαδικασία. Αν και θα μπορούσαμε να βρούμε μια κάποια λογική συνέχεια στα στάδια που παρουσιάζονται εδώ, ωστόσο γίνεται αντιληπτό ότι το ένα στάδιο περικλείει το άλλο, ότι εμπλέκονται μεταξύ τους και ότι τελικά αποκτούν δυναμική και νόημα μέσα από την εναλλαγή τους.

Έχοντας κάνει αυτή την επισήμανση, είναι χρήσιμο επίσης να πούμε ότι αυτά τα στάδια στοιχειοθετούν τον τρόπο με τον οποίο εργαζόμαστε στο δρόμο. Έτσι, πριν την παρέμβαση ή κατά τη διάρκειά της, η ποιότητα της ενσωμάτωσής μας στο πεδίο δίνει τη δυνατότητα να προσφέρουμε μια σημαντική ατομική και ομαδική υποστηρικτική πλαισίωση. Επομένως, ο χρόνος και η ενέργεια που θυσιάζουμε στα πρώτα στάδια συνιστούν επένδυση γι αυτά που θα ακολουθήσουν, ενώ με σταθερή ανακύκληση και εναλλαγή των σταδίων μας δίνεται η δυνατότητα να ανανεώνουμε σταθερά και συνεχώς την πρακτική μας.

-Το **πρώτο στάδιο** της εργασίας είναι η **μελέτη της περιοχής παρέμβασης**, μελέτη που μπορεί να είναι **θεωρητικής φύσης** (ιστορικές γνώσεις, κοινωνικές, πολιτισμικές), όπως επίσης και **πρακτικής φύσης** (συναντήσεις με τους ανθρώπους της γειτονιάς).

-Το **δεύτερο στάδιο** είναι η **παρουσία στο πεδίο** ή στην περιοχή του πληθυσμού που μας ενδιαφέρει, και το αποκαλούμε «χαρτογράφηση της περιοχής» ή «γύρα στη γειτονιά». Σε αυτή τη φάση, το σημαντικό είναι η παρατήρηση, χωρίς όμως να είναι αναγκαία και η παρέμβασή μας. Το στάδιο αυτό μας δίνει τη δυνατότητα να διεισδύσουμε στο κέντρο της περιοχής που μας ενδιαφέρει και επιπλέον μας βοηθά να χαρτογραφήσουμε τα μέρη που θέλουμε να ερευνήσουμε. Οφείλουμε να κάνουμε συχνά την παρατήρηση αυτή, προκειμένου να γνωρίζουμε τις τάσεις που επικρατούν και να γίνουμε γνωστοί στην ομάδα-στόχο ως κάποιοι που είναι φυσιολογικό να βρίσκονται εκεί.

«μια εύλογη ερώτηση είναι η εξής : «μα πώς αναγνωρίζετε τους νέους;»

Η ομάδα αρχικά έκανε τη δουλειά της χαρτογράφησης από τη στιγμή που έφτασε στο κέντρο της πόλης. Έπρεπε να αποτυπώσουμε στη μνήμη μας τα πρόσωπα, τον τρόπο ντυσίματος, «τις προσωπικότητες», ακόμη και τους σκύλους, που μπορεί να συναντούσαμε συχνά ή σπάνια, πηγαίνοντας κυρίως σε πολυσύχναστα σημεία: σε κήπους, στις προσόψεις καταστημάτων, στο σταθμό του τραίνου, κλπ.

Όταν ολοκληρώναμε την πρώτη αυτή χαρτογράφηση, η ομάδα έρευνας έστρεφε την προσοχή της στους νέους ή στις ομάδες που σχετίζονταν με τα άτομα που αρχικά είχαμε εντοπίσει στο πεδίο. Καθώς οι πληθυσμοί αυτοί αλλάζουν διαρκώς, η ομάδα -των εργαζόμενων στο δρόμο- πρέπει συνεχώς να ασκεί την οπτική της μνήμη και να τη συμπληρώνει προσεκτικά. Μπορούμε να έχουμε μια τέτοια επαγγελματική συμπεριφορά μόνον όταν συχνά-πυκνά περνάμε από τα μέρη αυτά, και χάρη σε μια σημαντική ομαδική δουλειά μεταδίδοντας και μοιράζοντας συλλογικά τις παρατηρήσεις μας.

Απόσπασμα από το «Etat des lieux Centre ville» codasse Γαλλία[33]

- Το **τρίτο στάδιο** είναι αυτό της ταυτότητάς μας: δηλαδή να πούμε ποιοι είμαστε και γιατί είμαστε εκεί. Η μεταβατική αυτή στιγμή είναι ευκαιρία για τον εργαζόμενο στο δρόμο να ξεκινήσει να συγκροτεί το ρόλο του ενώ την ίδια στιγμή διαπραγματεύεται τη θέση που θα κατέχει μεταξύ των ανθρώπων στο πεδίο που τον ενδιαφέρει.

« Την προηγούμενη, είχαμε συμφωνήσει με τον Μπλεζ να γυρίσει στο σπίτι του στις 6μμ. Περίμενα ως τις δέκα το βράδυ για να πάω να δω αν τελικά πήγε, μα προς μεγάλη μου έκπληξη δεν ήταν εκεί. Γύρισα, λοιπόν, πίσω στη μεγάλη αγορά όπου βρήκα τους φίλους του. Έμεινα αρκετή ώρα μαζί τους, φλυαρώντας και παίζοντας. Πολύ αργότερα δέχτηκαν τελικά να μου δείξουν την τρύπα που ήταν χωμένος και κοιμόταν...σε μια γωνία καλά κρυμμένη, πίσω από τα δημόσια ουρητήρια του σταθμού των λεωφορείων. Σ'ένα σημείο που κανείς δεν θα σκεφτόταν να τον ψάξει».

Εργαστήριο των εργαζόμενων του δρόμου, Τόγκο.

- Σ'ένα **τέταρτο στάδιο καλλιεργούμε τη σχέση μας** με την ομάδα-στόχο, δηλαδή ερχόμαστε σε επαφή με τα πρόσωπα που θα το ήθελαν και ξεκινούμε μια σχέση υποστηρικτικής πλαισίωσης.

« Κάναμε εξορμήσεις κατά τη διάρκεια της νύχτας μα και της ημέρας. Κατά τη φάση της παρατήρησης διαπιστώσαμε ότι τα παιδιά που μένουν στο δρόμο ζουν σε άθλιες συνθήκες, ότι δυσκολεύονται να τραφούν, δέχονται απίστευτες απειλές, προσβολές και βίαιες συμπεριφορές από τους τριγύρω.

Όμως μας εντυπωσιάζουν, γιατί δείχνουν μεγάλη αλληλεγγύη μεταξύ τους και έχουν ένα δικό τους κώδικα ζωής. Για παράδειγμα, χαιρετιούνται με χειρονομίες, έχουν τη δική τους αργκό και τα δικά τους σημάδια. Η κύρια πρόκληση για μας είναι να κατακτήσουμε την εμπιστοσύνη τους.»

Εργαστήριο των εργαζόμενων του δρόμου, Μπουρκίνα Φάσο.

Από την πρώτη επαφή με το άτομο, μέχρι τη στιγμή που θα αρχίσουμε να μιλάμε για πράγματα λίγο πολύ εμπιστευτικά, υπάρχει μια ποιοτική εξέλιξη, που ξεκινά από την καχυποψία και καταλήγει σε μια σχέση εμπιστοσύνης.

[33] www.codase.org ή preventionspécialisee@codase.org

Όταν ο επαγγελματίας έχει γίνει αρκετά γνωστός στο περιβάλλον που τον ενδιαφέρει, οι επαφές γίνονται από μόνες τους και μπορεί να προσεγγίσει πιο εύκολα τα μέλη της ομάδας-στόχου. Όμως συνήθως, περιμένει «ένα κάτι» για να κάνει το πρώτο βήμα: κάποια τροφοδότηση από τον ίδιο το δρόμο ή από τον πληθυσμό του, μια ένδειξη ότι αρχίζει να σταθεροποιείται μια σχέση εμπιστοσύνης.

- Κατά **το πέμπτο στάδιο, γίνεται η υποστηρικτική πλαισίωση και παρέμβαση**. Σε αυτή την περίπτωση είναι δυνατό είτε να δημιουργηθεί ένας χώρος συναντήσεων με τους νέους που στη συνέχεια μπορεί να φιλοξενήσει κάποιες δραστηριότητες (βοηθώντας επίσης να συναντήσουμε και άλλους νέους), είτε να περιοριστεί σε εξατομικευμένες περιπτώσεις. Μπορεί, επίσης, προοδευτικά να καταλήξει σε κάποιες συλλογικές δράσεις ή δράσεις στην κοινότητα, οι οποίες εμπλέκουν την ομάδα-στόχο που πλαισιώνουμε με άλλους παράγοντες της περιοχής (έμποροι, δημόσιες αρχές κλπ.)

« Οι ομάδες εργασίας στο δρόμο προσφέρουν υπηρεσίες άτυπης εκπαίδευσης στα παιδιά του Κατμαντού που ζουν και εργάζονται στο δρόμο. Τα παιδιά που συναντούν οι εργαζόμενοί μας έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν σε μαθήματα για κοινωνικοποίηση και σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες : παιχνίδια, αθλήματα, βασική εκπαίδευση, γενική παιδεία, ευαισθητοποίηση στους κινδύνους που κρύβει η ζωή στο δρόμο, για την υγεία, το AIDS, τα ναρκωτικά, τη βασική υγιεινή και την ιατρική περίθαλψη.

Σε κάθε περιοχή υπάρχουν κάποια παιδιά που συναντάμε συχνά και τα οποία οι εργαζόμενοι γνωρίζουν και προσπαθούν να αποκτήσουν με αυτά όσο το δυνατό καλύτερες σχέσεις. Κάποια από αυτά συνεχίζουν να προτιμούν τη ζωή στο δρόμο, καθώς τους αρέσει η αίσθηση ελευθερίας που τους δίνει. Γι αυτά εδώ τα παιδιά οι εργαζόμενοι διοργανώνουν κάποια εργαστήρια συνειδητοποίησης και τους παρέχουν συμβουλευτική στον επαγγελματικό προσανατολσμό και την επαγγελματική κατάρτιση.

Αυτές οι κινούμενες ομάδες έχουν ακόμη ένα σημαντικό ρόλο, να βελτιώσουν τις σχέσεις με τους τοπικούς εμπόρους, με τους ιδιοκτήτες ακινήτων, την αστυνομία και με τις άλλες οργανώσεις που βοηθούν τα παιδιά που βρίσκονται στο δρόμο. Προσπαθούμε να τους κάνουμε να συμμετέχουν στις δραστηριότητές μας και να καταλάβουν πως τα παιδιά που βρίσκονται στο δρόμο αποτελούν κομμάτι της κοινωνίας.

Πληροφορήσαμε την αστυνομία για τις συνθήκες ζωής των παιδιών αυτών, για να βελτιωθούν οι σχέσεις της μαζί τους. Οι ομάδες μας, έδωσαν αφίσες εξαφανισμένων παιδιών σε διάφορα αστυνομικά τμήματα. Οι σχέσεις με τους τοπικούς εμπόρους και τους ιδιοκτήτες μάντρας βελτιώνονται ολοένα. Τώρα πια, πολύς κόσμος γνωρίζει τα παιδιά που ζουν τριγύρω και τα συμπεριφέρονται με σεβασμό. Από την άλλη, τα παιδιά αρχίζουν να σέβονται τους εμπόρους και τους ιδιοκτήτες μάντρας, όπως επίσης και την περιουσία τους.»

Εργαστήριο εργαζόμένων στο δρόμο, Νεπάλ.

Όπως είπαμε στην αρχή, τα στάδια αυτά δεν είναι σταθερά, ούτε διαδέχονται το ένα το άλλο με γραμμικό τρόπο και κατά συνέπεια αλληλεπιδρούν και ανανεώνονται συνεχώς.

Το πιο σημαντικό στη διαδικασία αυτή είναι η παθητική ή ενεργή παρουσία του εργαζομένου στο δρόμο να αναγνωρίζεται ως μια αληθινή παρουσία και να αποτελεί αυτός ο άνθρωπος πρόσωπο αναφοράς για τα άτομα που πιθανώς να αναζητήσουν τη βοήθειά του. Τα στάδια αυτά σχηματίζουν μια αλυσίδα, καθώς ο εργαζόμενος καλείται συνεχώς να ξαναρχίζει τη διαδικασία, να πάει κάπου αλλού, να συναντήσει άλλους πληθυσμούς, να ανακαλύψει καινούργιες δυναμικές. Όμως, κάθε φορά, γίνεται ένα ποιοτικό άλμα που καταγράφεται στο επίπεδο των δυνατοτήτων της δράσης του,

ακόμη και αν ο ίδιος δεν αποκτήσει ποτέ μια τέλεια γνώση των καταστάσεων, ούτε έχει να προτείνει τις καλύτερες λύσεις.[34]

Κάποιοι επιμένουν πως θα έπρεπε να προστεθεί ακόμη ένα στάδιο σε αυτά που ήδη παρουσιάστηκαν. Πρόκειται για το πόσο διαρκεί η δράση μας στο πεδίο και πώς σταματάμε. Παίρνοντας υπόψη τη σημασία που αποκτούν οι σχέσεις με τα άτομα της ομάδας-στόχου, καθώς και τον ιδιαίτερο ρόλο που παίζει ο εργαζόμενος στο δρόμο, πολλοί θεωρούν σημαντικό ο εργαζόμενος να διαθέσει κάποιο χρόνο για να βάλει τέλος στις σχέσεις αυτές, πριν σταματήσει να εργάζεται ή πριν φύγει από το συγκεκριμένο τομέα. Η διαδικασία αυτή βοηθά, από τη μια ώστε να μην αναπαραχθεί η περιθωριοποίηση, συχνό φαινόμενο για τα άτομα προς τα οποία απευθύνεται η εργασία στο δρόμο, και από την άλλη να διευκολυνθεί η εισαγωγή του επόμενου εργαζόμενου στο πεδίο. Γι αυτό το λόγο, όταν το επιτρέπει η χρηματοδότηση, κάποιοι ενθαρρύνουν την πρακτική κατά την οποία ο παλιός εργαζόμενος διαθέτει κάποιον χρόνο ώστε να εισάγει τον καινούργιο και να διασφαλιστεί το ζήτημα της συνέχειας στο πεδίο. Αυτή η πρακτική κρίνεται απαραίτητη. Άλλωστε, η άμεση σύνδεση αυτού που πρόκειται να εργαστεί στο δρόμο και της ομάδας-στόχου είναι κυρίως ένα είδος μεταβίβασης του δεσμού εμπιστοσύνης και του συμβολικού και πολιτισμικού κεφαλαίου που αποκτήθηκαν μέσα από την εμπειρία της υποστηρικτικής πλαισίωσης. Βέβαια, αυτή η διαδικασία ενδεχομένως να διαρκέσει αρκετούς μήνες.

2.2 Προκαταρκτικό στάδιο: πού και πότε υπάρχει ανάγκη για εργασία στο δρόμο.

Πριν απ'όλα, θα ήταν καλό να επωφεληθούμε από την εμπειρία των πρώην εργαζόμενων στο δρόμο ή τουλάχιστον να γνωρίζουμε το ιστορικό, για να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο δρουν στο πεδίο.

«Ο Ντέιβ, θεωρεί πως η καλή δουλειά που έκαναν οι προηγούμενοι, διευκόλυνε την είσοδό του στο πεδίο. Επιπλέον, οι συνάδελφοι του θεωρούσαν πολύ σημαντικό να τον αφήνουν να τριγυρνά στο πεδίο και να αναρωτιέται γιατί βρίσκεται εκεί, επειδή ακριβώς γνώριζαν πόσο χρήσιμο είναι να «χάνουμε» το χρόνο μας στην παρατήρηση. Άλλωστε, τότε δεν παρατηρούμε μόνο, αλλά μας παρατηρούν επίσης. Η αναβολή της τυπικής του ένταξης βοήθησε, ώστε η παρουσία του στο πεδίο να γίνει γνωστή από στόμα σε στόμα ».

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Κεμπέκ.

Η θεσμική πραγματικότητα βέβαια δε δίνει πάντα μεγάλη ελευθερία κινήσεων για την προετοιμασία του πεδίου.

Είναι αναγκαίο να ξεκινήσουμε ένα διάλογο με τις δημόσιες αρχές για να εξηγήσουμε τις ανάγκες και τις προσδοκίες της ομάδας-στόχου.

Άλλωστε, συχνά οι ανάγκες και οι προσδοκίες αυτές είναι πολύ πιο συμβατές και προσιτές από ό,τι προβλέπουμε.

Γι αυτό το λόγο, θα ήταν λάθος να θεωρήσουμε ότι ο εργαζόμενος στο δρόμο και οι δημόσιες αρχές ή η διοίκηση βρίσκονται σε αντίπαλα στρατόπεδα. Η πολιτική γίνεται συχνά ο κύριος σύμμαχος του εργαζόμενου στο δρόμο, όταν αναζητά λύσεις θεσμικές και μακροπρόθεσμες.

Δεν έχει μεγάλη σημασία σε ποιο πλαίσιο ή για ποιον οργανισμό δουλεύει ο εργαζόμενος στο δρόμο. Σημασία έχει να δίνεται προσοχή στη **σχέση με το υποκείμενο**, στις ικανότητες του

[34] Στο Le travail de rue en Communauté française de Belgique. Nature et enjeux. Christine Schaut και Luc Van Campenhout, FRB, 1994

τελευταίου να **χειραφετείται** και να **γίνεται σεβαστό** σ΄ όλη τη διαδρομή. Από την άλλη, είναι πρωταρχικής σημασίας να μπορέσουμε να προσφέρουμε στον εργαζόμενο στο δρόμο ένα σαφή κώδικα δεοντολογίας που να στηρίζεται στις αρχές της **τήρησης της εμπιστευτικότητας** και κυρίως στο σεβασμό της επαγγελματικής εχεμύθειας.
Η μεταφορά και η διάδοση εμπιστευτικών πληροφοριών θα μπορούσε να υποθηκεύσει τη σχέση εμπιστοσύνης που μετά από πολύ καιρό κατάφεραν τα μέλη της ομάδας-στόχου να δημιουργήσουν με τον εργαζόμενο στο δρόμο.

2.2.1 Διαπραγμάτευση των όρων διαμόρφωσης των χώρων και των ρυθμών ζωής στο δρόμο.

Η παρουσία στο πεδίο την οποία προϋποθέτει η πρακτική της εργασίας στο δρόμο, μας αναγκάζει να δουλεύουμε συχνά σε μέρη που το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι βρίσκονται εκτός των τειχών (extra-muros). Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι είμαστε εμείς που πάμε να συναντήσουμε τον άλλο στο περιβάλλον του και όχι ότι περιμένουμε να τον συναντήσουμε σε θεσμικές δομές.

Ο εργαζόμενος στο δρόμο ακολουθεί τις κινήσεις αυτών που θέλει να συναντήσει, κυκλοφορεί στα μέρη που συχνάζουν και προσπαθεί να αποκτήσει εκεί μια θέση. Αλλάζοντας συνεχώς την προσέγγιση του πεδίου, σε γεωγραφικό και χρονικό επίπεδο, καταφέρνουμε ώστε η είσοδος σε αυτό να γίνεται αισθητή σταδιακά και να μη θεωρηθεί εισβολή.

« Όταν προσλήφθηκε στο Βιλερέι ως εργαζόμενη στο δρόμο, η Στεφανί άρχισε να πηγαίνει στις στάσεις του μετρό και στα σχολεία σε διάφορες ώρες της ημέρας και της νύχτας. Το Βιλερέι είναι μια περιοχή μεταξύ του Παρκ Εζτ και του Σεν Μισέλ και οι νέοι κινούνται συχνά από την μια περιοχή στην άλλη.

Παρόλο που είχε τις «επαφές» της, περνούσε πολλή ώρα χαζεύοντας και διαβάζοντας στο πάρκο για να τη βλέπουν και να αναρωτιούνται «τι κάνει εκεί».

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Κεμπέκ.

Το κάθε μέρος έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, επομένως πρέπει να εφαρμοστούν και διαφορετικές τακτικές. Ένα πάρκο όπου συχνάζουν ιερόδουλες, δεν έχει πολλά κοινά μ'ένα χώρο ή μια γειτονιά όπου είναι συχνό το φαινόμενο της βίας και κυριαρχεί το αίσθημα της ανασφάλειας. Ούτε βέβαια μ΄ένα μαγαζί-κοιτώνα όπου ομάδες νέων περνούν την νύχτα τους στο πάτωμα ή σε βρώμικους καναπέδες. Η παρέμβαση σε τέτοια μέρη προϋποθέτει να σεβόμαστε τους κώδικές τους.

« Κάθε φορά που εμφανίζομαι σε μέρη που ακόμη δεν γνωρίζω καλά, προετοιμάζομαι τόσο σε επίπεδο εξωτερικής εμφάνισης όσο και σε πνευματικό επίπεδο, όσον αφορά τη συμπεριφορά μου μα και την ψυχική μου κατάσταση. Προσπαθώ να ελέγξω το προσωπικό μου άγχος. Πριν πάω στο πεδίο, προσέχω πάντα πώς είμαι ντυμένος, πώς φαίνομαι, πώς εκφράζομαι, για να μη δημιουργηθεί σημαντική απόσταση ανάμεσα σε μένα και τους νέους. »

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Βιετνάμ.

Τα μέρη στα οποία μπορεί να συχνάζουν οι εργαζόμενοι στο δρόμο είναι αμέτρητα και ορίζονται από τις ανάγκες που καλύπτουν στα διάφορα μέρη του κόσμου καθώς και από τα χαρακτηριστικά των πληθυσμών τους: η παραλία σε κάποιες χώρες, το εμπορικό κέντρο αλλού, τα μπαρ ή τα κέντρα νεότητας, οι δημόσιες πλατείες, οι κατασκηνώσεις στο δάσος, οι δημόσιες αγορές, τα ιδιωτικά σπίτια, οι σταθμοί ή τα στενάκια.

Αν ο χρόνος που επενδύεται στην αρχή θεωρηθεί απλώς και μόνο ως χρόνος παρατήρησης, τότε το αίσθημα της αναποτελεσματικότητας σε αυτή τη φάση της εισόδου στο πεδίο μπορεί να μετατραπεί

σε άγχος: μπορεί κάποιος να νιώσει ενοχές που πληρώνεται χωρίς όμως να παρουσιάζει έργο, να νιώθει την ανάγκη να κάνει κάτι πιο άμεσο, να φέρει κάποια αποτελέσματα για να έχει την εντύπωση ότι ελέγχει κάπως τη διαδικασία στην οποία βρίσκεται. Η μεθοδολογία της εργασίας στο δρόμο προϋποθέτει διάρκεια και ένα μεγάλο ορίζοντα χρόνου: χρόνο για να γνωρίσουμε τη γειτονιά – ποιοι κυκλοφορούν, τις περιοχές που υπάρχει ή δεν υπάρχει ένταση, τα περάσματά της . Ο χρόνος αυτός είναι αναγκαίος, για να μπορέσει η παρουσία του εργαζόμενου να γίνει αποδεκτή και να αποκτήσει μια τέτοια θέση που να απελευθερώνει στο έπακρο τις δυνατότητες που υπάρχουν από πλευράς των υποκειμένων και των πηγών του πεδίου. Όταν επενδύουμε αρκετό χρόνο στην παρατήρηση, η γνώση του πεδίου αποδεικνύεται πάντα χρήσιμη .

Η ένταξη στο πεδίο, την οποία προϋποθέτει η δουλειά στο δρόμο, δεν περιορίζεται σε μια παρουσία στο χώρο αλλά απαιτεί επίσης την πολιτισμική προσαρμογή στους κώδικες του πεδίου, στις διαλέκτους του, στις αξίες, τις δυναμικές και τις συγκρούσεις του κ.λ.π. Με άλλα λόγια ο εργαζόμενος στο δρόμο, όχι μόνο πρέπει να είναι ικανός να μην κρίνει αλλά επίσης να μη συγχέει τη στάση αυτή με την έλλειψη κρίσης.

« Στην Αφρική για παράδειγμα, η τιμή της οικογένειας και η προσωπική τιμή μπαίνουν μπροστά από το καλό των παιδιών. Η κατανόηση της κατάστασης σημαίνει πως θα προσπαθήσουμε να βρούμε ένα σημείο συμβιβασμού, υπερασπίζοντας από τη μια την αρχή της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών και επινοώντας, από την άλλη, διάφορες στρατηγικές προκειμένου να προχωρήσουμε χωρίς να εκβιάσουμε καταστάσεις. Επιπλέον, στην Αφρική, όπως και αλλού, η οικογένεια δεν είναι μέρος μόνο του προβλήματος μα και της λύσης του. Πρέπει λοιπόν να προσανατολιστούμε σε αυτή για να δημιουργήσουμε χώρους συζήτησης και διαλόγου ώστε να μην αναπαράγεται η βία στην οξυμμένη της εκδοχή… »

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο, Σενεγάλη.

Η προσέγγιση αυτή δεν υιοθετεί ως τακτική το **μιμητισμό**, αντιθέτως. Δε θα είχαμε επιμείνει άλλωστε, τόσο στη σημασία που έχει το να δείχνει ο εργαζόμενος την **αλληλεγγύη** του μα και τη **διαφορετικότητά** του στους πληθυσμούς που συναντά. Πολλοί νέοι επαγγελματίες δίχως πείρα, δυσχεραίνουν την είσοδό τους στο πεδίο προσπαθώντας να μιμηθούν την ταυτότητα, τις συνήθειες και τη συμπεριφορά του πληθυσμού που τους ενδιαφέρει.

Είναι αναγκαίο **να μείνει κανείς ο εαυτός του.** Μόνο μέσα από την επαφή με τη διαφορετικότητα είναι δυνατό να επωφεληθούν και οι δύο πλευρές.

Η εγγύτητα δεν προϋποθέτει μόνο ότι παρακολουθούμε το πώς εξελίσσεται το πεδίο στο παρόν αλλά ότι παίρνουμε υπόψη μας την ιστορικότητα των καταστάσεων όπως επίσης και τις πολιτιστικές, κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες στις οποίες είναι ενταγμένο.

« Όταν μιλάμε για διαφορετικές κουλτούρες, δεν αναφερόμαστε μόνο στις κουλτούρες καταγωγής, αλλά και στις κουλτούρες του δρόμου, στις κουλτούρες των νέων, στις αστικές κουλτούρες που σχηματίζονται σε διάφορα μέρη των πόλεων και των προαστίων τους.

Η εργασία στο δρόμο πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν πως οι πληθυσμοί αυτοί παράγουν κουλτούρα και, ακολουθώντας αυτόν τον κανόνα της αναγνώρισης, να ανοίγει διαλόγους.»

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Ισπανία (Χώρα των Βάσκων)

Η συνειδητοποίηση της εξέλιξης, του παρελθόντος και των αλλαγών μιας περιοχής, είναι στοιχεία απαραίτητα για μια προσπάθεια που επενδύει στις προσδοκίες και στους πόρους της ομάδας-

στόχου. Η στρατηγική δράσης που θα εφαρμοστεί πρέπει να στηρίζεται στις πολιτισμικές αναφορές των ατόμων και όχι να προσπαθεί να επιβάλει τεχνητά νόρμες που θα τους είναι ξένες.

« Η εμπειρία που παρουσιάζεται εδώ αφορά στα παιδιά που είναι μέλη στρατιωτικών δυνάμεων ή ομάδων, στη Λαϊκή δημοκρατία του Κονγκό. Στο πλαίσιο κοινωνικο-πολιτισμικών δράσεων χρησιμοποιώ τη μέθοδο της ελεύθερης επιλογής και ζητώ από το κάθε παιδί στρατιώτη να τραγουδήσει κάποιο τραγούδι του χωριού του, να μας δείξει τα βήματα του χορού. Στο πλαίσιο αυτό χρησιμοποιείται επίσης και η ζωγραφική.

Τα παιδιά, με έναυσμα τις δραστηριότητες αυτές, αρχίζουν να μας δίνουν κάποια στοιχεία της παράδοσης των χωριών τους. Αφού ταυτίσουμε τα στοιχεία αυτά, προσπαθούμε στη συνέχεια να βρούμε τις οικογένειες των πρώην-πολεμιστών και να γίνει η επανένωση .

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Λαϊκή δημοκρατία του Κονγκό.

Διατηρώντας την ταυτότητα και τη διαφορετικότητά του, δηλαδή τα πιστεύω και τις διαφορές του σε σχέση με τους άλλους, **ο εργαζόμενος του δρόμου πρέπει να μάθει πώς να γνωρίσει το χώρο αυτό για να αποκτήσει εκεί μια θέση και ένα ρόλο**. Με τη συχνή του παρουσία μοιράζεται την καθημερινότητα και εντάσσεται σε κάποιες ρουτίνες. Έτσι, ο εργαζόμενος και η ομάδα-στόχος αποκτούν κοινές αναφορές και εμπειρίες από τις οποίες αντλούν στοιχεία για τα σχέδιά τους και να για να ανοίξουν νέους δρόμους.

«Αφού εμφανίστηκα στο πεδίο και εξήγησα ότι είμαι ένας εκπαιδευτής, και όρισα το ρόλο μου και το πλαίσιο των σχέσεων με το πεδίο, ρώτησα και άκουσα ιστορίες, ένιωσα τα κενά και την αδιαφορία, τριγυρίζοντας, χωρίς να με αναγνωρίζουν ακόμη. Κάποια στιγμή τόλμησε να με πλησιάσει μια ομάδα. Μετά απ΄όλη αυτή τη μακρά διαδικασία, μέχρι δηλαδή να γνωρίσω την περιοχή αφού την περπάτησα και την πόνεσα, εμφανίστηκαν και οι πρώτοι άνθρωποι που ζήτησαν τη βοήθεια μου. Κάποιος ψάχνει να μας βρει ή περιμένει να περάσουμε από μπροστά του για να μας πλησιάσει.»

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Ισπανία (εργαστήριο Ευσκάντι[35])

« Πιστεύουμε πως παίζει σημαντικό ρόλο το να μοιραζόμαστε με τους νέους κοινές εμπειρίες, προκειμένου να ενταχθούμε στο περιβάλλον τους. Η πρακτική μας κατά ένα μέρος προσανατολίζεται στο να συμμετέχουμε σε καθημερινές δραστηριότητες, σε στιγμές χαράς ή λύπης, με τον περιθωριοποιημένο νέο και την ομάδα που ανήκει.

Το να βιώνεις, μαζί τους κάποιους τρόπους ζωής, όπως το να τρώτε όλοι μαζί ένα πρόχειρο γεύμα στο χέρι, να παίζεις ποδόσφαιρο, να συμμετάσχεις σε μια συζήτηση της ομάδας-στόχου, όλα αυτά δημιουργούν ένα συναισθηματικό δεσμό αλληλεγγύης και εμπιστοσύνης. Οι στιγμές αυτές, επίσης, μας βοηθούν να καταλάβουμε λίγο τον τρόπο που σκέφτονται, τα αισθήματα που τους κάνουν να επαναστατούν ή να αντιστέκονται.

Οι εμπειρίες αυτές καθοδηγούν τη διαίσθησή μας και μας βοηθούν να αντιδρούμε με τον κατάλληλο τρόπο στη συγκυρία και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο για τους νέους αυτούς.»

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Βιετνάμ.

[35] Σμτ. Στο πρωτότυπο Euskadi, πρόκειται για ονομασία που χρησιμοποιείται για την Χώρα των Βάσκων.

2.2.2 Περιοδικότητα και ρυθμοί της εργασίας στο δρόμο.

Η σχέση με το χώρο και το χρόνο στην εργασία του δρόμου είναι ένα συνεχές παιχνίδι ισορροπιών, μεταξύ σταθερής παρουσίας και αλλαγής των ωραρίων και των διαδρομών, με τέτοιο τρόπο ώστε από τη μια να προσαρμοστούμε στις καταστάσεις, και από την άλλη να έχουμε μια δυναμική συμμετοχή.

Είναι πολύ δύσκολο να προβλέψουμε τα ωράρια ενός εργαζόμενου στο δρόμο[36], και την ίδια στιγμή χρειάζονται συνέχεια επεξεργασία. Ο εργαζόμενος πρέπει να συχνάζει σε κάποια μέρη συστηματικά, επομένως χρειάζεται να έχει και ένα συγκεκριμένο ωράριο. Παράλληλα η αποφασιστική παρουσία του κάποιες στιγμές ή η ευελιξία στη δράση που απαιτούν κάποιες καταστάσεις, μπορεί να οδηγήσουν, σε συγκεκριμένες φάσεις, είτε στην επιμήκυνση είτε στη μείωση του ωραρίου. Τα παραδείγματα που ακολουθούν νομίζουμε ότι περιγράφουν με αρκετά καλό τρόπο το φάσμα καταστάσεων που μπορεί να πορκύψουν μεταξύ «της καθημερινής πραγματικότητας» και των «εξαιρετικών περιστάσεων».

« Σε μια τυπική εβδομάδα εργασίας ο εργαζόμενος δουλεύει 25 με 30 ώρες στο δρόμο, συμπεριλαμβανομένων και των σαββατοκύριακων, γιατί στις μέρες μας, ο αριθμός των παιδιών αυξάνεται σημαντικά. Δύο ομάδες (κάθε ομάδα αποτελείται από δύο άτομα, το ένα μιλά ελληνικά και το άλλο αλβανικά) δουλεύουν κάθε μέρα σε διαφορετικές γειτονιές. Οι ομάδες προσπαθούν να βρίσκονται κάθε μέρα στο δρόμο, όσο το δυνατό περισσότερο, και σε διαφορετικές ώρες, προκειμένου να μπορέσουν να αναλύσουν το φαινόμενο της παιδικής εκμετάλλευσης καθόλη την διάρκεια της μέρας και της νύχτας. Μια σημαντική λεπτομέρεια είναι ότι παρατηρούμε παιδιά διαφορετικής ηλικίας ανάλογα με την ώρα. Τα μικρότερα παιδιά επαιτούν κατά τη διάρκεια της μέρας, ενώ τα μεγαλύτερα δουλεύουν τα βράδια, πουλώντας λουλούδια ή παίζοντας μουσική έξω από τα νυχτερινά μαγαζιά και τα εστιατόρια.

Για τα παιδιά που έχουν οικογένεια προσπαθούμε να είμαστε μια αξιόπιστη βάση αναφοράς.
Γι αυτό το λόγο, εκτός από τις δύο ομάδες που δουλεύουν κάθε μέρα, μια ομάδα με επαγγελματίες, εργαζόμενους και εθελοντές πηγαίνουν στις πιο πολυσύχναστες γειτονιές και οργανώνουν κάποια δραστηριότητα με τα παιδιά, που μπορεί να είναι είτε ζωγραφική, είτε κάποια άλλη χειροτεχνία. Με το σύνθημα « ας παίξουμε στο δρόμο », πλησιάζουμε τα παιδιά που επαιτούν ή εργάζονται και ευαισθητοποιούμε και το κοινό όσον αφορά το φαινόμενο αυτό και τις δραστηριότητές μας. »

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Ελλάδα

«Απόσπασμα μιας τυπικής εβδομάδας (χειμώνας)

10π.μ *Ραντεβού στο γραφείο κοινωνικής οικονομικής βοήθειας για άτομα με αναπηρία. Ο νέος δεν ήταν εκεί. Άφησα μήνυμα στον τηλεφωνητή.*

11π.μ *Καφέ «Πικ-νικ» : μια ομάδα τεσσάρων νέων. Ο ένας από αυτούς θα παντρευτεί σε τέσσερις μήνες και ψάχνει πληροφορίες για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που χρειάζεται για να γίνει εμψυχωτής. Πριν να ξεκινήσει πρέπει να τελειώσει με την κοινωνική εργασία στο Jette.*
Κάποιος πιο μεγάλος κάθεται. Είναι εμψυχωτής και δουλεύει σ΄ένα μέρος όπου θα ήθελα να αποκτήσω περισσότερες επαφές. Συζητάμε όλοι μαζί. Μου τηλεφωνεί για να ζητήσει συγγνώμη ο νέος που δεν ήρθε στο ραντεβού μας και κανονίζουμε ένα άλλο ραντεβού.

[36] Θα έχουμε την ευκαιρία να επανέλθουμε στο ζήτημα του αναγκαίου σχεδιασμού ενός προσωρινού προγράμματος και στην εφαρμογή του στο κεφάλαιο που αφιερώνουμε στη διαχείριση.

Μεσημεριανό. Στέλνω κάποια emails για το πρόγραμμα καλλιτεχνικού χαρακτήρα στο Brunfaut .

***2μ.μ** Καφέ στο Brunfaut. Γράφω σε κάποιον που είναι στη φυλακή. Ένας νέος έρχεται και κάθεται δίπλα μου : «έχω καιρό να σε δω, όλα καλά;». Η κοινότητα ξεκίνησε να αναμορφώνει την περιοχή τους. Ήθελε να μάθει τι ακριβώς θα κάνουν. Πηγαίνουμε μαζί στο δημαρχείο για να ενημερωθούμε για τα σχέδια αναμόρφωσης. Τηλεφώνημα από ένα νέο που χρειάζεται κάποια συστατική επιστολή για την εγγραφή του σ' ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα.*

Τα σχέδια στο δημαρχείο. Φαίνεται πως η περιοχή έχει ήδη αναμορφωθεί εδώ και 7χρόνια. Στην αρχή είχε ένα γήπεδο μπάσκετ και ένα πάρκινγκ. Στο μέρος που ήταν το γήπεδο μπάσκετ θα χτίσουν εργατικές κατοικίες.

Μελανό σημείο: συνάντησα ένα νέο που πριν από δύο χρόνια είχε ένα εργατικό ατύχημα. Έχει κάνει τα χαρτιά του για να του αναγνωριστεί 25% ποσοστό αναπηρίας. Πήγαμε μαζί σ΄ένα ίντερνετ καφέ για να βρούμε μαζί πληροφορίες. Εκεί ήταν ακόμη δύο νέοι.

Ο άλλος ήρθε να πάρει τη συστατική επιστολή για την εγγραφή του.»

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο, Βέλγιο.

« Ο Γκάρι, νέος 13 χρόνων, ζει σ΄ένα κοιτώνα που βρίσκεται στο κέντρο της πιο σημαντικής πλατείας της πρωτεύουσας, για να μην πούμε της χώρας ολόκληρης, στο «Πεδίο του Άρεως». Ο Γκάρι ήταν από τους πιο σταθερούς στο πρόγραμμα, κάθε πρωί συμμετείχε στις δραστηριότητες που γίνονταν αυστηρά γι αυτούς στο Κέντρο Λαϊκής Εκπαίδευσης. Μετά από τρεις μέρες απουσίας και χωρίς να έχουμε κανένα νεότερο, επισκεφθήκαμε τον κοιτώνα του, όπως κάνουμε συνήθως για να δούμε τι είχε γίνει.

***10 :15 π.μ.** Φτάνω στο Καρτέλ και βρίσκω το νεαρό μας Γκάρι να σέρνεται με το αριστερό του πόδι σπασμένο και να αποπνέει μια απαίσια οσμή. Κάποιος νέος του κοινοβίου, σ΄ένα καψόνι, του πέταξε μια κοτρόνα στο πόδι. Το καψόνι αυτό έγινε μετά από ένα άγριο και απάνθρωπο παιχνίδι που το λένε «ο πόλεμος που κοιμάται». Όταν μπει κάποιος στο παιχνίδι αυτό, δεν πρέπει να αφήσει τον εαυτό του να κοιμηθεί βαθιά, αλλιώς κινδυνεύει να πέσει θύμα του οποιουδήποτε, και κάποιες φορές τα χτυπήματα μπορεί να αποβούν μοιραία.*

***10 : 30 π.μ** Ο Γκάρι, ένας άλλος νέος από το κοινόβιο και εγώ πηγαίνουμε στο πανεπιστημιακό νοσοκομείο της Αϊτής μ΄ ένα ταξί που δέχεται να μας πάρει.*

***10 : 45 π.μ** Φτάνουμε στα επείγοντα του νοσοκομείου.*

***2 : 00 μ.μ.** Ενώ όλοι οι εργαζόμενοι του νοσοκομείου είχαν φύγει, ένας από τους γιατρούς μας δίνει τελικά προσοχή.*

***3: 00 μ.μ.** Αφού τον παρακάλεσα πολλή ώρα, τελικά μου συνταγογράφησε κάποια ιατρικά υλικά και φάρμακα. Τα αγόρασα όλα και του τα πάω. Μου ζητά να περιμένω.*

***4: 30 μ.μ** Περιμένοντας το γιατρό να ξανάρθει, άφησα το νέο με το φίλο του στην είσοδο της αίθουσας εξέτασης.*

***4: 55 μ.μ** Γυρίζω πίσω. Τα παιδιά έχουν εξαφανιστεί. Πηγαίνω στον κοιτώνα αλλά δεν είναι εκεί. Την επομένη στις 7π.μ πηγαίνω ξανά στον κοιτώνα, ο Γκάρι είναι εκεί. Τον πάω πάλι στο νοσοκομείο με το ιατρικό υλικό και τα φάρμακα στο χέρι.*

10:00 π.μ *Κάποιος γιατρός φροντίζει τον Γκάρι.*

Για μιάμιση βδομάδα πήγαινα στον κοιτώνα του νεαρού Γκάρι για να του πηγαίνω τα φάρμακα.

Σήμερα χαιρόμαστε που ο Γκάρι είναι ζωντανός, έχει και τα δυο του πόδια και είναι απόλυτα υγιής.»

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο Αϊτή.

Προκειμένου να μη χάσουμε το νήμα αλλά μήτε και να τρέχουμε συνεχώς, είναι πολύ σημαντικό να επαναρρυθμίζουμε τακτικά το χρόνο που αφιερώνουμε δουλεύοντας στο πεδίο.

- Ο εργαζόμενος στο δρόμο πρέπει συνεχώς να ελέγχει τις διαδρομές και τις ώρες που τις κάνει για να συναντά διαφορετικές ομάδες ανθρώπων αλλά και για να ακολουθεί τις εξελίξεις του τρόπου ζωής τους.

- Σχεδιασμός για τις χρονικές στιγμές (εποχές, μέρα/ νύχτα, εξισορρόπηση μεταξύ της σταθερής συχνότητας και εναλλαγών στο επίπεδο των διαδρομών και των ωραρίων).
- Επιλογή των χώρων (κοινωνικό-εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις, αγορά, δρόμοι, πάρκα, αίθουσες αναμονής, υπόγεια, καφέ...)
- Εργαλεία παρατήρησης και ανάλυσης (σημειώσεις, συνθέσεις, ομαδικές συζητήσεις...)
- Ποιότητα της πληροφόρησης που έχει η ομάδα και σχέσεις με συνεργαζόμενους οργανισμούς.

- Παράλληλα με το να κυκλοφορεί και να παρατηρεί στα μέρη που συγκεντρώνονται οι πληθυσμοί που τον ενδιαφέρουν, πρέπει να βρει επίσης κάποιες στρατηγικές για να γίνει προσιτός στα μοναχικά άτομα και τα παιδιά που εγκαταλείπουν το σχολείο και που είναι απομονωμένα από τα μέρη αυτά.

  Κι όμως, παρατηρείται ότι με το πέρασμα του χρόνου η πρακτική αλλάζει, και μετά από κάποια χρόνια, υπάρχει κίνδυνος να διαπιστώσουμε την απουσία σχεδόν εργασίας στο δρόμο. Όσο προχωράμε, τόσο ο χρόνος γεμίζει με προγραμματισμένες συναντήσεις και αιτήσεις για βοήθεια, σε τέτοιο βαθμό που τελικά η παρουσία στο δρόμο δεν είναι αυτονόητη καθημερινά.

- Πρέπει να διαχειριζόμαστε/ **εξισορροπούμε το πλήθος των αιτήσεων για βοήθεια και την «ακολουθία» του χρόνου στο δρόμο : σημειώνουμε στο πρόγραμμά μας κάποιες μέρες που αφιερώνουμε στο ΔΡΟΜΟ.**

- **Η παρουσία μας στο πεδίο είναι πολύ σημαντική,** ανάμεσα στα άλλα και **για να συναντάμε τους εφήβους που** γενικά **έχουν τη τάση να πλησιάζουν στο δρόμο** τον **κοινωνικό επαγγελματία για να του μιλήσουν όταν έχουν ανάγκη.**

- Πρέπει **:**

  - **Να διατηρήσουμε το χρόνο παρουσίας στο πεδίο για να πηγαίνουμε εμείς κοντά σε εκείνους που δεν έρχονται σε εμάς** και που αποτελούν την κατά προτεραιότητα ομάδα-στόχο για τον εργαζόμενο στο δρόμο.
  - **Να τονίσουμε ότι πρέπει ο εργαζόμενος στο δρόμο να είναι διαθέσιμος και ότι αυτό αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της πρακτικής του.**

- **Η παρουσία μας στο πεδίο πρέπει να γίνεται με σταθερή συχνότητα, σε συγκεκριμένες μέρες και τόπους και πρέπει να κρατάμε τον προγραμματισμό αυτό. Το να ξεκινάμε από ένα συγκεκριμένο μέρος και να γυρίζουμε σε αυτό βοηθά ώστε να μας ξαναβρούν πιο εύκολα.**

2.2.3 Ένα από τα βασικά εργαλεία του εργαζόμενου στο δρόμο: η βόλτα.

Η αργή διαδικασία ένταξης στο πεδίο συνιστά ένα από τα βασικά στοιχεία της προσέγγισής μας καθώς δίνει τη δυνατότητα να χαρτογραφήσουμε την περιοχή και να αφομοιώσουμε τους ρυθμούς του δρόμου, στοιχεία σημαντικά για την καλύτερη προσαρμογή μας. Η καλή γνώση της περιοχής αλλά και των χρήσεών της και των σχέσεων που περικλείει, αποτελεί ένα σοβαρό πλεονέκτημα προκειμένου να κινηθούμε με σωστό τρόπο στο πεδίο. Κατά συνέπεια, το να περνάμε το χρόνο μας «χωρίς να κάνουμε τίποτα» είναι μια αναγκαία φάση στην εργασία στο δρόμο. Γιατί με αυτό τον τρόπο μυούμαστε στους κώδικες και την ατμόσφαιρα του πεδίου ενώ παράλληλα δημιουργούμε προσεκτικά χώρο και για μας εκεί, χωρίς τη πίεση που θα προκαλούσε η τυχόν επιβολή της αποστολής μας στην ομάδα-στόχο.

« Έπρεπε να πάω να συναντήσω τον Ρόκι[37], ένα παιδί στο δρόμο, 8 χρόνων που ζητιάνευε στα πεζοδρόμια της Ματόν, μιας πολύ πλούσιας γειτονιάς στο δήμο Καλαμού στην Κινσάνσα. Την πρώτη φορά που το συνάντησα δεν πίστευα ότι θα καταφέρω μια οικογενειακή επανένωση.

Πλησίασα τον Ρόκι προσφέροντάς του ένα αναψυκτικό και κάτι να φάει, γιατί το παιδί πεινούσε πραγματικά πολύ.

Μετά από αρκετές συναντήσεις το παιδί ξεκίνησε να μου μιλά, με κάθε ειλικρίνεια, για την κατάσταση του. Η μητέρα του είχε φύγει στην Αγκόλα μετά το θάνατο του πατέρα του, όταν αυτός ήταν 4 χρόνων. Δεν υπήρχε κανείς να το στηρίξει για να καλύψει τις ανάγκες του (εκπαίδευση, ρούχα, τροφή...). Όμως, πριν βρεθεί στο δρόμο έμενε μαζί με τον παππού του.

Πήρα κάποια στοιχεία της οικογένειας από το παιδί και στη συνέχεια πήγα και μίλησα με τον παππού. Εκείνος παραδέχτηκε πως ο εγγονός του είχε 13 μήνες που εξαφανίστηκε. Ήταν αρκετή μια συνάντηση με τον Ρόκι για να έρθει μαζί μου στον παππού του και να επανενωθεί με την οικογένεια του σ΄ ένα κλίμα ενθουσιασμού. Σήμερα ο Ρόκι έχει μια φυσιολογική ζωή.

Εργαστήριο των εργαζομένων στο δρόμο, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό.

Πολλοί εργαζόμενοι προτιμούν ως τεχνική να τριγυρίζουν στους δρόμους προκειμένου να αφομοιώσουν τους ρυθμούς των πληθυσμών που τους ενδιαφέρουν, καθώς επίσης, για να είναι πραγματικά προσιτοί. Όπως το επισήμαναν οι Βάσκοι συνάδελφοι στη συνάντησή μας στο Όσλο το 2007, το να γνωρίζει κάποιος την τέχνη του να «μην κάνεις τίποτα» μπορεί να γίνει ένα σημαντικό εργαλείο επαφής στην εργασία του δρόμου.

«Μια τεχνική για να νιώθει κανείς άνετα στα μέρη που συχνάζουν αυτοί που θέλουμε να συναντήσουμε: να φθάσεις λίγο πιο νωρίς και να απασχολείσαι με κάτι (στυλ διαβάζω εφημερίδα). Διδακτική η εργασία στο δρόμο! »

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο Κεμπέκ

[37] Δεν χρησιμοποιούνται πραγματικά ονόματα προκειμένου να προστατευθούν τα προσωπικά δεδομένα τον ατόμων.

Στην πραγματικότητα, ακόμη και αν υπήρχαν σχέδια για την εργασία στο δρόμο, «έτοιμα προς χρήση», εμείς υπογραμμίζουμε ένα πράγμα: ότι δεν είναι εύκολο να φτιάξεις την ιστορία από πριν. Καταρχήν, γιατί συμβαίνουν τυχαία γεγονότα- και συμβαίνουν πολλά- όπως επίσης, γιατί είναι σπανίως προβλέψιμα τα στοιχεία που δίνουν τη δυνατότητα να προσφέρουμε αποτελεσματική υποστηρικτική πλαισίωση.

Αντί να επιχειρήσουμε να δημιουργήσουμε ένα μοντέλο δράσης, είναι καλύτερο να φτιάχνουμε ένα σχέδιο κατά τη διαδικασία, σε συνάρτηση με τα γεγονότα, το ιστορικό των περιπτώσεων και τις συναντήσεις. Η ποιότητα της διαδικασίας αυτής εξαρτάται από το πόσο υπάρχουν περιθώρια **εξέλιξης** και **δημιουργικότητας.**

Στο στάδιο αυτό, οι ικανότητες παρατήρησης και ανάλυσης έχουν πρωταρχική σημασία.

Η απουσία συγκεκριμένου σχεδίου δεν αναιρεί την αναγκαιότητα ο εργαζόμενος στο δρόμο να δουλεύει με τρόπο ορθολογικό, αποτελεσματικό και κυρίως πάντα έτοιμος είτε για να δράσει είτε για να πλαισιώσει κάποιον.

Η **ποιότητα** της διαδικασίας είναι σημαντικότερη από τα ορατά αποτελέσματα. Η προσέγγιση αυτή δεν απαιτεί λιγότερη **προσοχή, συμμετοχή** και **επένδυση σε χρόνο** από πλευράς του εργαζόμενου. Γιατί ο εργαζόμενος πρέπει να **λαμβάνει κάθε μήνυμα** για το πώς εξελίσσεται μια κατάσταση, χάρη ή παρά την παρουσία του.

«Ζητιάνευε και έπλενε παράθυρα αυτοκινήτων στο δρόμο με τα παιδιά της. Στην πρώτη μας επαφή έδειχνε αρκετά διστακτική να μιλήσει σε «ξένους». Μας ρώτησε ποιο είναι το επάγγελμά μας, τι κάνουμε. Παρουσιαστήκαμε σαν καθηγητές που κάνουν προσπάθειες για να πάνε τα παιδιά στο σχολείο. Τελικά καταφέραμε να έχουμε μια καλή επικοινωνία γιατί μιλήσαμε σ'ένα φιλικό κλίμα και ρωτούσαμε για την υγεία των παιδιών και κυρίως για το μικρότερο (7χρόνων εκείνη την εποχή). Η ομάδα μας τη συναντούσε στο δρόμο περισσότερο από τέσσερις μήνες, μέχρι να καταφέρει να αποκτήσει καλές σχέσεις μαζί της και να την κάνει να εμπλακεί, με τα παιδιά της, σε όλες τις δραστηριότητες που διοργανώναμε. Πρέπει να διευκρινίσουμε ότι δε μεταδίδουμε πληροφορίες για την οικογένεια αυτή σε κάθε συνάντηση. Το να ξέρεις να ακούς σημαίνει πως η ομάδα έρευνας δημιουργεί μια σχέση σταθερή και συνεχή με την ομάδα-στόχο. Στην περίπτωσή μας, κάποια στιγμή η μητέρα αποκάλυψε τι σκέφτεται για την κατάστασή της, τις ανησυχίες της για τα παιδιά της και είπε πως είναι έτοιμη να ξεκινήσει μια ζωή μακριά από το δρόμο.»

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο , Αλβανία.

2.2.4 Να γίνει κάποιος γνωστός στο πεδίο, παγίωση των σχέσεων.

Ο εργαζόμενος στο δρόμο, για να είναι όσο το δυνατόν πιο προσβάσιμος και διαθέσιμος, πρέπει να αφομοιωθεί πλήρως στο περιβάλλον. Για να γίνει αυτό πρέπει να ενταχθεί στον κοινωνικό ιστό του πεδίου δημιουργώντας ένα πλέγμα σχέσεων με τα σημαντικά πρόσωπα του πεδίου, με τα «φιλαράκια» ή «τις επαφές». Με βάση αυτό, ο εργαζόμενος μπορεί, σ'ένα σχετικό βαθμό, να δημιουργήσει ένα είδους κοινωνικότητας, και να συμβάλει έτσι στη βελτίωση της κοινωνικής ζωής, ενεργοποιώντας και αποκαθιστώντας τις βασικές σχέσεις αλληλεγγύης.

«Εντάχθηκε πολύ γρήγορα γιατί γνώριζε ήδη πολλούς νέους. Ξαναβρήκε τις επαφές με τους νέους που είχε γνωρίσει στο Σπίτι των Νέων, κάτι που διευκόλυνε και την επαφή της με τις συμμορίες. Αν και είχε ήδη τις επαφές της, περνούσε αρκετό χρόνο τριγυρίζοντας και διαβάζοντας στο πάρκο προκειμένου να τη βλέπουν συχνά και να αναρωτιούνται τι έκανε εκεί.

Στα σχολεία έκανε επαφές με τους επιμελητές και τους υπεύθυνους για τον ελεύθερο χρόνο για να καταφέρει να έχει πρόσβαση στο χώρο αυτό. Συμμετείχε, επίσης, και στο συμβούλιο ενός πολυκλαδικού σχολείου.

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο, Κεμπέκ.

Τα πρώτα άτομα που συναντάμε, συνήθως μας βοηθούν να πολλαπλασιάσουμε τις επαφές μας.

Στο Κεμπέκ η λέξη «φιλαράκι» χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα πρόσωπα με τα οποία ο εργαζόμενος έχει ιδιαίτερη σχέση και τον βοηθούν να αποκτήσει πρόσβαση σε διαφορετικά μέρη και τον πληροφορούν ή ακόμη του εξηγούν πράγματα για το πεδίο. Σε κάθε χώρα δίνουν διαφορετικό όνομα σε αυτά τα άτομα: επαφή, πληροφοριοδότης, συνεργάτης...

«Πρέπει να δημιουργήσεις σχέση με τρίτους που βρίσκονται στον ίδιο χώρο ή στο περιβάλλον ενός νέου που θέλεις να προσεγγίσεις (για παράδειγμα τον ιδιοκτήτη ενός λαϊκού καταλύματος, την πωλήτρια τσιγάρων στη γωνία, τις ομάδες με τις οποίες συγχρωτίζονται οι νέοι...)

Τη στιγμή που η πωλήτρια τσιγάρων μου είπε πως ο νέος ρωτούσε τι γυρεύω εκεί, ήξερα πως ήδη είχε γίνει το πρώτο βήμα.»

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Βιετνάμ.

Για να είναι κανείς αποτελεσματικός πρέπει να διευκρινίσει τι κάνει και να παρουσιάσει με σαφή τρόπο τις πρακτικές που ακολουθεί.

Πρέπει να έχουμε σκεφτεί την απάντηση μας σε κάποιον που ρωτά «τι κάνεις εδώ;» γιατί είναι από τις συχνές ερωτήσεις που μας κάνουν.

- **Η απάντηση μπορεί να ποικίλλει,** μεταξύ άλλων παραγόντων, **και ανάλογα με την ηλικία του ατόμου που μας ρωτά.**
- **Πρέπει να επιμένουμε ότι η εχεμύθεια είναι μια από τις κεντρικές αξίες της πρακτικής μας.**
- **Να επισημαίνουμε το είδος των σχέσεων που δημιουργούμε και να δίνουμε κάποια παραδείγματα.**
- **Να νιώθετε έτοιμοι να εξηγήσετε τη σχέση σας με την οργάνωση για την οποία εργάζεστε καθώς και τη σχέση σας με άλλους οργανισμούς ή θεσμούς π.χ. αστυνομία**

Πολύ συχνά ζητείται από τους εργαζόμενους στο δρόμο να συμβάλουν στη διατήρηση ή την αποκατάσταση της τάξης και της ασφάλειας. Οι πολιτικοί πιστεύουν συχνά ότι είναι δυνατό να συνδέονται αυτού του είδους οι δράσεις ή ακόμη να συγχέονται: ζητούν μερικές φορές από την αστυνομία να οργανώσει μια κοινωνική δράση με τους νέους και από τους εργαζόμενους στο δρόμο να βοηθήσουν στην τήρηση της τάξης.

Οι νέοι, όπως και οι άλλου τύπου πληθυσμοί που αντιμετωπίζουν προβλήματα, έχουν ανάγκη από σημεία αναφοράς προκειμένου να δημιουργήσουν μία εποικοδομητική σχέση με το νόμο. Πρέπει να γίνει ξεκάθαρο ότι η αστυνομία και η εκπαιδευτική ομάδα έχουν τελείως διαφορετικούς ρόλους και ότι οι πρακτικές τους πρέπει να είναι διακριτές και να παρουσιάζουν συνεκτικότητα.

Ο εκπαιδευτής του δρόμου είναι φορέας του νόμου και συχνά επίσης ο μόνος ενήλικος με τον οποίο οι νέοι ή οι άλλοι αποκλεισμένοι πληθυσμοί μπορούν να δημιουργήσουν και να βιώσουν μια σταθερή σχέση.

- Οι νέοι μπορούν να κάνουν ένα είδους τεστ στον εργαζόμενο, κυρίως για να ελέγξουν τις αντιδράσεις του. Είναι στο χέρι του εργαζόμενου να βρει, παρά τη δυσκολία, το δρόμο που θα τον οδηγήσει στην αποδοχή του ως πρόσωπο εμπιστοσύνης και αναφοράς.

« Ένα είδους τεστ στο πάρκο είναι να δουν την αντίδραση του εργαζόμενου στη θέα ενός μαχαιριού που βγαίνει επιδέξια από ένα ρούχο.»

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Κεμπέκ.

Η κοινωνική εργασία στο δρόμο είναι μια κοινωνικο-εκπαιδευτική πρακτική στο περιβάλλον ενός πληθυσμού που βρίσκεται σε δεινή κοινωνική κατάσταση. Αυτό το δεδομένο τοποθετεί εξ αντικειμένου τον εργαζόμενο στο δρόμο σ΄ένα πολύπλοκο και ρευστό δίκτυο συνομιλητών και διαφορετικών παραγόντων:

-οι ενήλικες και νέοι τους οποίους αφορά η δράση
-οι κάτοικοι της γειτονιάς
-οι κοινωνικοί επαγγελματίες
-οι τοπικές αρχές.

Η ομάδα των εργαζόμενων στο δρόμο πρέπει να διαπραγματευτεί τη θέση της. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να διευκρινίσει τα χαρακτηριστικά των πρακτικών της, τόσο όσον αφορά στην εκπαίδευση όσο και στην άτυπη δραστηριότητά της, βασική διάσταση της οποίας είναι η εργασία στο δρόμο. Οι όροι που χρησιμοποιούμε συχνά, «εκπαίδευση στο περιβάλλον του άλλου», «κοινωνική παρουσία», « εγγύτητα στην εργασία», δε συμπεριλαμβάνουν αυτές τις ιδιαίτερες διαστάσεις.

Κάποιοι χρηματοδότες και/ή ινστιτούτα ζητούν κάποιες φορές η ομάδα των εργαζόμενων στο δρόμο να θεωρείται συνεργάτης, πριν ακόμη προλάβει η ομάδα να γνωρίσει και να δημιουργήσει σχέσεις με την ομάδα-στόχο. Είναι απαραίτητο να υπενθυμίζουμε ότι με το που ξεκινά η εργασία στο δρόμο, το πρώτο βήμα είναι να δημιουργηθεί μια καλή σχέση με τον πληθυσμό που συναντάμε.

2.3. Μορφές της εργασίας στο δρόμο.

Θέτουμε σε προτεραιότητα τη **μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση** καθώς και τη **δράση στο χώρο που ζει το παιδί**, μέσα από τρεις τύπους δράσης :

-εξατομικευμένη υποστήριξη
-δράσεις με ομάδες
-δράσεις σε επίπεδο κοινότητας.

Στα παραδείγματα που μας δόθηκαν ήταν ενδιαφέρον ότι η εργασία στο δρόμο γίνεται συχνά αντιληπτή ως μια **διαδικασία** που σπανίως είναι προβλέψιμη. Πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι η διαδικασία αυτή αναπτύσσεται με την **αξιοποίηση των δυνατοτήτων** της κάθε κατάστασης και από αυτή την άποψη οι **σκοποί και στόχοι** της έχουν δευτερεύουσα σημασία.

Καθώς η μέθοδος στηρίζεται στις δυνατότητες (π.χ του νέου), ο εργαζόμενος του δρόμου είναι καλό να απέχει από την εφαρμογή **της δικής του** λύσης, περιμένοντας τις καταστάσεις να συγκλίνουν με τέτοιο τρόπο ώστε **να πλαισιώσει** τελικά μια δυναμική που έχει γίνει αναπόφευκτη.

Η **συγκυρία** και το **περιβάλλον** είναι αναπόσπαστα κομμάτια της υποστηρικτικής αυτής δραστηριότητας, καθώς στηριζόμαστε σε αυτό που ζούμε και συμβαίνει στην καθημερινότητα. Οι βασικές γραμμές που ακολουθεί η εργασία στο δρόμο είναι το να **υπολογίζεις, να συνοδεύεις και να σταθεροποιείς τα αποτελέσματα** που έλαβες. Όπως θα δούμε και στο κεφάλαιο για την αξιολόγηση, αυτός ο τρόπος προσέγγισης, η επένδυση δηλαδή στις δυναμικές και στη συγκυρία,

και όχι σε έτοιμες λύσεις, εντάσσεται στη λογική που θα την ονομάζαμε της **«τάσης»** και που είναι αντίθετη από την τακτική της τυπικής μεθόδου.

Κάποιοι εργαζόμενοι, για να προσελκύσουν την προσοχή, χρησιμοποιούν κάποια υλικά που ανταποκρίνονται στην κουλτούρα και τις ανάγκες των ατόμων που συναντούν. Η πρακτική αυτή βέβαια αλλάζει ανάλογα με την ομάδα-στόχο του κάθε εργαζομένου στο δρόμο. Κάποια από τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται ως μέσα, για να δημιουργήσουμε μια εκπαιδευτική σχέση είναι: κουπόνια για γεύμα, κάτι για φαΐ, μια μπάλα ή άλλα αθλητικά είδη, εισιτήρια για πολιτιστικές εκδηλώσεις, εισιτήριο για τα μέσα μαζικής μεταφοράς, μια αίθουσα και τεχνικό υλικό για να γίνει ραδιοφωνικός σταθμός ή στούντιο ηχογραφήσεων ή επεξεργασίας βίντεο, προφυλακτικά, σύριγγες. Εννοείται, βέβαια, πως όλα αυτά τα υλικά αποκτούν αξία, όταν αποτελούν υποστηρικτικό υλικό σε συνδυασμό με μια υποστηρικτική πλαισίωση, ενώ χάνουν την αξία τους όταν τα ίδια γίνονται ο σκοπός.

Ηθικός κώδικας των εργαζόμενων στο δρόμο.

«
- *Η εκπαιδευτική δραστηριότητα προϋποθέτει μια οριζόντια συμμετοχική σχέση.*
- *Η επικοινωνία με αυτόν που βρίσκεται στο δρόμο πρέπει να μεταφράζεται σε μια σχέση βασισμένη στην εκπαιδευτική προσέγγιση.*
- *Πρέπει να διευκρινίζουμε το σκοπό της παρέμβασής μας, και να κάνουμε το ίδιο για κάθε τι που προτείνουμε.*
- *Κάθε δράση του εκπαιδευτή πρέπει να σέβεται την ακεραιότητα τόσο των εργαζόμενων στο δρόμο όσο και τη δική του.*
- *Προσπαθούμε να είμαστε συνεπείς σε όσα λέμε, κάνουμε και σκεφτόμαστε (να είσαι και να κάνεις).*
- *Η εκπαιδευτική δραστηριότητα του ατόμου που ζει στο δρόμο έχει πάντα προτεραιότητα σε σχέση με οποιουδήποτε είδους προσωπικό μας συμφέρον.*
- *Ως επαγγελματίες, πρέπει να αναγνωρίζουμε τους συναισθηματικούς δεσμούς που αποκτούμε στο πλαίσιο της εργασίας μας.*
- *Μετά από κάθε επαγγελματική μας δράση, είναι σημαντικό να έχουμε ένα κοινό χώρο συζήτησης όπου θα μπορούμε να επεξεργαστούμε από συναισθηματικής άποψης ό,τι μας ανησυχεί ή πιστεύουμε πως απειλεί τη δραστηριότητά μας.*
- *Η εκπαιδευτική μας εργασία πραγματοποιείται σ'ένα μεθοδολογικό και θεωρητικό πλαίσιο που εγγυάται τις αναφορές της δράσης μας.*
- *Η πολυπλοκότητα της δουλειάς μας προϋποθέτει ότι η εκπαίδευσή μας είναι συνεχής.»*

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Μεξικό

Η συνολική αντίληψη που έχουμε για την παρέμβασή μας σημαίνει ότι χρησιμοποιούμε με τον καλύτερο τρόπο τις τοπικές δυναμικές, σε αλληλεπίδραση πάντα με την προσωπική επένδυση του εργαζόμενου στο δρόμο. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα διάφορα επίπεδα δράσης, ατομικό, συλλογικό, και κοινοτικό, συχνά να αλληλοκαλύπτονται. Λέγοντας αυτό το πράγμα, θα θέλαμε να αφιερώσουμε λίγο περισσότερο χρόνο στην κατανόηση των διαφορετικών μα συμπληρωματικών διαστάσεων της δράσης μας. Ανατρέχουμε λοιπόν στους ορισμούς που έδωσαν τα ίδια τα μέλη του διεθνούς δικτύου των κοινωνικών εργαζόμενων στο δρόμο, και που συμπεριλαμβάνονται στον «Οδηγό εκπαίδευσης για την επικοινωνία με τα Μ.Μ.Ε» που εκδόθηκε το 2005.

2.3.1 Η εξατομικευμένη υποστηρικτική πλαισίωση.

«Η υποστηρικτική πλαισίωση πραγματοποιείται όταν μας το ζητά η ομάδα-στόχος. Δε μπορούμε να τη σχεδιάσουμε παρά μόνο έχοντας μια συνολική προσέγγιση, άμεσα συνδεδεμένη με την πραγματικότητα της καθημερινότητας. Αντιλαμβανόμαστε τη δραστηριότητα της υποστηρικτικής

πλαισίωσης ως μια συμμετοχική διαδικασία παιδαγωγικού χαρακτήρα, που έχει ως σκοπό τη χειραφέτηση και την αυτονομία της ομάδας-στόχου.

Με τη συμμετοχική διαδικασία προσπαθούμε να (ξανα)δώσουμε στην ομάδα-στόχο μια πραγματική θέση υποκειμένου, ώστε να μπορεί να αλλάζει την κατάστασή της, το μέλλον και το περιβάλλον της. Η παρέμβασή μας, συχνά, είναι πολύ γενική και πολύμορφη. Μπορεί να κυμαίνεται από την απλή ακρόαση μέχρι τη διαμεσολάβηση, από τη βοήθεια για επιβίωση μέχρι τη στήριξη για εξέλιξη. Υπάρχει ένα τεράστιο εύρος καταστάσεων και δυνατοτήτων».

Στις «βόλτες στη γειτονιά», μπορεί να ζητηθεί από τον εργαζόμενο στο δρόμο να συνοδέψει άτομα σε διάφορες εκδοχές της πραγματικότητάς τους, τόσο για άμεσα ζητήματα, όσο και πιο μακροπρόθεσμα, για «μικρο-προβλήματα» αλλά και για πιο σοβαρές δυσκολίες.

Ο εργαζόμενος στο δρόμο προτείνει μια συμμετοχική βοήθεια που προϋποθέτει συνεργασία και προσήλωση, και που αποκτά νόημα στο πλαίσιο του σεβασμού και της υπεράσπισης των ατομικών δικαιωμάτων, όπως επίσης της εχεμύθειας και της αναγνώρισης της ικανότητας του υποκειμένου να χειραφετείται.

Ακρόαση και διαπραγμάτευση στην εξατομικευμένη βοήθεια.

Όταν ήδη έχει γίνει επαφή, ξεκινά μια άλλη φάση στη σχέση: πρέπει να μιλάμε για πράγματα που ενδιαφέρουν το άτομο, σημαντικά και ασήμαντα, να περνάμε χρόνο μαζί, να ενδιαφερόμαστε και να ανακαλύπτουμε. Σε αυτή τη φάση τα άτομα αρχίζουν να ζητούν κάποια βοήθεια και πρέπει να μεταφράσουμε σε λέξεις τους φόβους και τις ανάγκες τους.

Μετά από αυτό, χρησιμοποιώντας διάφορες τεχνικές και εργαλεία, συζητάμε μια από κοινού διάγνωση της κατάστασης, και βοηθάμε το άτομο να κάνει συνειδητή την επεξεργασμένη αυτή αίτηση για βοήθεια και να οργανώσει ένα σχέδιο δράσης. Η φάση αυτή μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο δομημένη, αλλά είναι πολύ σημαντικό να καταλήξουμε από κοινού με το άτομο που ζητά βοήθεια σε ένα σχέδιο δράσης προκειμένου και οι δυο πλευρές να ξέρουν προς τα πού τείνει η εκπαιδευτική αυτή σχέση.

Το βασικό σε αυτή την περίπτωση είναι να ανακεφαλαιώνουμε την κατάσταση και τους στόχους μας. Όπως επίσης τα μέσα και τις τακτικές που θα χρησιμοποιήσουμε. Το σχέδιο αυτό θα το ξαναβλέπουμε σε συχνά διαστήματα με τα άτομα ή με την ομάδα προκειμένου να αξιολογούμε την εξέλιξή του. Με τον τρόπο αυτό θα αποφύγουμε τον πατερναλισμό και τις αντιπαραγωγικές συμπεριφορές και θα έχουμε τοποθετήσει το άτομο σε μια θέση υποκειμένου που δρα για την αλλαγή.

«Πρέπει να το επαναλάβουμε; Ο εργαζόμενος στο δρόμο υποχρεώνεται συχνά να ενεργεί με μακροπρόθεσμη λογική: η αδυναμία και η πολυπλοκότητα των όντων που φροντίζει, του επιβάλλουν έναν κόσμο υπομονής και ένα θησαυρό επινοητικότητας.

Η αποκατάσταση της αυτοεκτίμησης γίνεται μέσω της επαναπροσαρμογής στο περιβάλλον. Με άλλα λόγια, μπορεί να καταφέρουμε τελικά να αποδεχτούμε τον εαυτό μας, αν συνειδητοποιήσουμε πως οι άλλοι μας αποδέχονται, ότι έχουμε μια θέση ανάμεσά τους και ότι δεν είμαστε πλέον στιγματισμένοι ή θύματα επικρίσεων».

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο Σενεγάλη.

Η διαδικασία της σχέσης βοήθειας.

Ο εργαζόμενος στο δρόμο παραμένει συνεχώς σε ετοιμότητα, ώστε τα άτομα που το επιθυμούν να μπορούν να επικοινωνήσουν μαζί του. Η δουλειά που χρειάζεται γι αυτό είναι ιδιαίτερα κοπιαστική, γιατί δεν είναι εύκολο να αφομοιωθεί στο περιβάλλον, να νικήσει όλες τις άμυνες που ορθώνονται απέναντι σ' ένα ξένο και να αφήσει το λόγο να κυλά ελεύθερα. Η πιο σημαντική στιγμή είναι όταν δημιουργούμε μια επαφή, έστω εύθραυστη και ακόμη επισφαλή, όμως απαραίτητη για να πιάσουμε το νήμα και να δημιουργήσουμε ένα χώρο όπου μπορούμε να ακούσουμε τον άλλο.

Πρέπει να αφιερώσουμε χρόνο σε αυτό, γιατί πολύ συχνά το πρώτο αίτημα για βοήθεια αποκρύπτει την πραγματική ανάγκη. Μπορεί να έρθουμε αντιμέτωποι με βασικές υλικές ανάγκες (τροφή, στέγη, υγεία...), να μας ζητήσουν πράγματα που συνδέονται με την κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών, για να τους βρούμε μια δουλειά ή να τους βοηθήσουμε επειγόντως σε ένα συναισθηματικό πρόβλημα, οπότε να χρειαστεί να επεκτείνουμε την εκπαιδευτική θετική σχέση σ΄ένα περιβάλλον αποπνικτικό και εύθραυστο... Όσα διαφορετικά άτομα υπάρχουν, τόσα διαφορετικά πράγματα μπορεί να μας ζητήσουν.

« Οι συνεντεύξεις συνιστούν μια κρίσιμη φάση για την υποστηρικτική πλαισίωση. Η συχνότητα των συναντήσεων μπορεί να οριστεί σε συνάρτηση με τα αντικείμενα και τις προβληματικές. Το πιο δύσκολο είναι να αξιολογήσουμε τις ικανότητες και την όρεξη του νέου, ώστε να μπορέσουμε να σεβαστούμε το ρυθμό προόδου του. Αυτό προϋποθέτει ότι θα γίνονται συνέχεια προσαρμογές στις εκπαιδευτικές προτάσεις και λύσεις. Στην πραγματικότητα, τη βάση για την υποστηρικτική πλαισίωση την αποκτούμε από την ανάλυση της πρώτης συνέντευξης. Στη συνέχεια, βέβαια, μπορεί να εμφανιστούν και άλλα στοιχεία που θα μας υποχρεώσουν να αναπροσαρμόσουμε την υποστηρικτική μας δράση.

Η περίπτωση που επιλέξαμε περιγράφει την εξέλιξη του Άνι, 18 χρόνων, για ένα διάστημα έξι μηνών. Ο νέος αυτός δε συγκαταλεγόταν στα άτομα που ήξερε η ομάδα. Ωστόσο, η φυλάκισή του μετά από μια πράξη βανδαλισμού στην γειτονιά ευαισθητοποίησε την ομάδα. Είχαμε την ευκαιρία να τον συναντήσουμε μόνο όταν βγήκε από την φυλακή και αφού τοποθετήθηκε σε μια εστία.

Η συνάντησή μας με τον Ανί έγινε στη γειτονιά. Η εμψυχώτρια του περιπτέρου ενημέρωσης για την νεότητα μας έδωσε την επαφή. Ζητούσε βοήθεια, γιατί κοιμόταν σ΄ ένα αυτοκίνητο εδώ και ένα μήνα, καθώς η μητέρα του τον έδιωξε από το σπίτι εξαιτίας της βίαιης συμπεριφοράς του.

Η πρώτη συνέντευξη έγινε στο χώρο μας. Το μόνο που ζητούσε ο Ανί ήταν να τον βοηθήσουμε να βρει μια στέγη. Γι αυτόν, το πιο δύσκολο να αντέξει στην κατάσταση αυτή είναι ότι δε μπορεί να πλένεται συχνά. Του λέμε για το «σημείο νερού» (δημόσια λουτρά) όπου μπορεί να πλυθεί και να πλύνει τα ρούχα του δωρεάν, καθώς επίσης και να έχει μια ταχυδρομική διεύθυνση. Γνώριζε ήδη όλο το δίκτυο της περιοχής της Γκρενόμπλ που απευθυνόταν στους άστεγους/ άπορους.

Ο Ανί μας εξήγησε πως είχε ήδη κοιμηθεί μια δυο φορές στο Δημοτικό Κέντρο Υποδοχής που βρίσκεται στην άλλη άκρη της πόλης, όμως θεωρούσε πολύ αυστηρούς τους όρους για να γίνει κανείς δεκτός. Έπρεπε να πας στις 5μμ για να κρατήσεις τη θέση σου και η είσοδος ήταν απαγορευμένη στα άτομα που είχαν κάνει χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών. Τα βράδια λοιπόν που «γίνεται κομμάτια» με τους φίλους του, κοιμάται στο αμάξι.

Στο πρώτο μέρος της συνέντευξης είχαμε πολλές ενδείξεις ότι το αγόρι αυτό κρύβει ότι υποφέρει πολύ : η καθημερινή μεγάλη κατανάλωση αλκοόλ, κάνναβης και η σωματική του αδυναμία έδειχναν πως δεν είναι καλά.

Μας έκανε επίσης εντύπωση ότι ο Ανί είχε αποδεχτεί την κατάστασή του ως άστεγου και δε θεωρούσε τον εαυτό του θύμα. Γενικά, όταν βοηθούμε κάποιον νέο που έχει διωχθεί από το οικογενειακό του σπίτι, είναι πολύ σπάνιο να δεχτεί να πάει να κοιμηθεί στο Δημοτικό Κέντρο Υποδοχής και να πάει σε μέρη που απευθύνονται σε αστέγους. Το να ταυτιστεί με τους τελευταίους είναι πολύ βίαιο.

Αφού ακούσαμε τι μας ζήτησε, προσπαθήσαμε να δούμε το πραγματικό πλαίσιο της κατάστασης. Το να βρει κάποιος στέγη μπορεί να πάρει πολλές μέρες ή ακόμη και μήνες. Η συγκυρία κάνει ακόμη δυσκολότερη την εύρεση προσωρινής κατοικίας. Κατά συνέπεια ο Ανί έπρεπε να ψάξει επίσης μέσω του δικτύου του (οικογένεια, φίλοι).

Μας μιλά με πολύ άσχημο τρόπο για τη μητέρα του. Το παράδοξο είναι ότι, όταν του προτείνουμε να να παρακολουθήσει ένα τμήμα εκπαίδευσης, μας ζητά να επικοινωνήσουμε μαζί της για να τον φιλοξενήσει τις τρεις εβδομάδες που θα δουλεύει. Αν και δεν επιμένουμε στις ερωτήσεις μας πάνω στο θέμα, συνειδητοποιούμε ότι εκεί βρίσκεται το κλειδί του προβλήματός του.

Ο Ανί δεν έχει δουλέψει ποτέ και το σχολικό του επίπεδο είναι χαμηλό. Το όνειρό του είναι να γίνει μεταφορέας. Μας διηγείται σύντομα την ιστορία του και μας λεει πως ακόμη και σήμερα έχει έναν εκπαιδευτή στη Νομική Προστασία Νεότητας. Δεν ταιριάζουν και δεν τον βλέπει ποτέ. Του ζητάμε την άδειά του να έρθουμε σε επαφή μαζί του, για να τον πληροφορήσουμε γι αυτά που θα κάνουμε μαζί του. Δέχεται.

Η συνέντευξη αυτή μας έδωσε την δυνατότητα να διαμορφώσουμε μια διάγνωση της κατάστασης και να αξιολογήσουμε τα διάφορα πεδία στα οποία έπρεπε να δουλέψουμε:

- *πρώτο πεδίο:στέγη, διατροφή, σωματική υγιεινή.*
- *Δεύτερο πεδίο: αυτά που τον κάνουν να υποφέρει (το ατύχημα, η σχέση με την μητέρα του και η αυτοπεποίθησή του).*
- *Τρίτο πεδίο: οι συνέπειες αυτών, (η κατανάλωση αλκοόλ και κάνναβης, η βίαιη συμπεριφορά, οι παραβατικές του ενέργειες).»*

Απόσπασμα από την αναφορά δράσεων 2007 της ομάδας Eybens, Γαλλία

Η υποστήριξη στηρίζεται σε μια μεθοδολογία η οποία λαμβάνει υπόψη τη διαφορετικότητα των συνθηκών και των υποκειμένων, όπως επίσης και την πολυπλοκότητα του φάσματος που υπάρχει. Όσο πιο δύσκολη είναι η κατάσταση στην οποία βρίσκεται η ομάδα-στόχος τόσο πιο σημαντική είναι η διάσταση μιας μακροπρόθεσμης σχέσης.

Ο εκπαιδευτής του δρόμου συνοδεύει το άτομο μέχρι εκεί που αυτό επιθυμεί να προχωρήσει στην αναζήτηση διεξόδου, στα όρια του δυνατού, χωρίς να κρίνει, χωρίς ηθικισμούς, συγκεντρώνοντας όλη την προσοχή του στο πρόσωπο, στις ικανότητές του και στις δυνατότητες που προσφέρει η κατάσταση.

« Είναι Δεκέμβρης του 2003, δύο η ώρα το πρωί. Η Μισέλ, εκπαιδεύτρια στο δρόμο, αφήνει το «σπίτι» της Λοράνς συντροφιά με το πιστό της σκυλάκι, τη Φιφίγ. Αυτό σταματά μπροστά από το «σπίτι» μιας κυρίας που μέχρι τότε ήταν άγνωστη στη Μισέλ και η κυρία του χαμογελά. Η Μισέλ μπαίνει στο «σπίτι» και γνωρίζει την κυρία.

Το όνομα που χρησιμοποιεί στη δουλειά είναι Ιζαμπέλ. Είναι περίπου πενήντα χρόνων. Φαίνεται ότι έχει πιει αρκετά. Ξεκινούν να μιλούν, στην αρχή για τα σκυλιά τους και μετά λίγο περισσότερο γι'αυτή, χωρίς όμως να δείχνει πως στεναχωριέται για αυτά που βιώνει.

Εκδίδεται εδώ και 20 χρόνια (από τα τριάντα της). Παντρεύτηκε ένα βίαιο άνδρα και έχουν ένα παιδί 20 χρόνων που υποφέρει από σχιζοφρένεια. Η συζήτηση διαρκεί περίπου μια ώρα αλλά συνεχίζονται οι επαφές μαζί της. Η Μισέλ θα μάθει περισσότερα γι αυτή τη γυναίκα που φαίνεται ότι η τύχη δεν της έχει χαμογελάσει. Η ζωή της ήταν πολύ δύσκολη : όταν ήταν μικρή ο πατέρας της αυτοκτόνησε πηδώντας στο νερό και παίρνοντας μαζί του και την μικρή της αδελφή. Λίγο καιρό μετά η μητέρα της κάνει το ίδιο. Την προσέχουν διάφοροι και η γυναίκα αυτή παρακολουθεί τους κοντινούς της ανθρώπους να χάνονται.

Το 1984 χάνει την κόρη της εξαιτίας μιας τραγικής απαγωγής. Βασανίστηκε και βιάστηκε από ένα ζευγάρι, μια ιστορία τρομακτική και αποτρόπαια. Οι ένοχοι σε λίγο θα έχουν εκτίσει την ποινή τους (κάτι που η Ιζαμπέλ το βιώνει άσχημα). Μιλά πολύ για τον εαυτό της στη Μισέλ και ένα βράδυ της εμπιστεύεται ότι βιώνει πολύ άσχημα την πορνεία της, ότι δεν αντέχει πλέον τον άντρα της που την απομονώνει από τα πάντα (και που επιπλέον της παίρνει και όλα τα λεφτά που κερδίζει). Δε θέλει πλέον να γυρίσει σπίτι της. Η Μισέλ της κάνει επαφή με μια «εστία» για το βράδυ που τη δέχεται, όμως η Ιζαμπέλ φοβάται και φεύγει μες τη νύχτα. Βρίσκει στέγη σ΄ένα πελάτη: τον Ζοζέφ. Η Ιζαμπέλ αμφιβάλλει για τους σκοπούς του πελάτη, ο οποίος έχει μεγάλο πρόβλημα με το αλκοόλ, και αποφασίζει να φύγει από το σπίτι. Εκτιμά πως δεν ήταν πολύ καλά. Όντας καχύποπτη φεύγει.

Η Μισέλ της κάνει επαφή με μια άλλη οργάνωση που της βρίσκει στέγη. Η Ιζαμπέλ σταματά τη δουλειά. Ζούσε πάντα από τη πορνεία αλλά αυτή τη φορά με το επίδομα που παίρνει αποφάσισε να σταματήσει μια για πάντα. Αυτή τη στιγμή βρίσκεται σε διαδικασία διαζυγίου με τον άντρα της και ξεκίνησε επιτέλους στα 50 να γεύεται σιγά σιγά τη ζωή της. Η ιστορία έχει καλό τέλος γιατί σήμερα είναι τελικά ζευγάρι με τον Ζοζέφ και μοιάζουν πολύ ερωτευμένοι και ήρεμοι. »

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο, Βέλγιο.

2.3.2 Συλλογική δράση.

« Η συλλογική δράση μπορεί να είναι μια είσοδος, ένα πέρασμα, μια συνέχεια ή το αποτέλεσμα μιας γενικής δράσης. Μπορεί να είναι για παράδειγμα αθλήματα, πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δράσεις, σε κάθε περίπτωση όμως αποτελούν βοηθήματα που μας δίνουν τη δυνατότητα να πετύχουμε τους κοινωνικο-εκπαιδευτικούς μας στόχους.

Στη πραγματικότητα, η εργασία στο δρόμο χρησιμοποιεί κάθε δραστηριότητα που δίνει την ευκαιρία να χτίσουμε ένα κοινό συλλογικό βίωμα μέσα από το οποίο κατά συνέπεια αυξάνεται και η εμπιστοσύνη.

Ο κόσμος εκπλήσσεται συχνά με την παιχνιδιάρικη αυτή διάσταση. Στην πράξη, αυτή η μορφή δράσης συμβάλλει στην πραγματοποίηση των πιο λεπτών χειρισμών της μεθοδολογίας της κοινωνικής εργασίας στο δρόμο, γεγονός που αποκαλούμε « αρχή συνδιαμόρφωσης». Η αντίληψη αυτή συνδέεται με τη « λογική της τάσης » που θα περιγράψουμε παρακάτω.

Στην αρχή, η παρέμβαση με δραστηριότητες και συναντήσεις στο δρόμο φαίνεται να μην έχει κανένα σημαντικό περιεχόμενο. Αντίθετα στη συνέχεια, όταν εμφανίζεται η προβληματική κατάσταση, η ποιότητα της πρώτης περιόδου είναι καθοριστική για να ξεπεραστεί η δυσκολία. Η προσέγγιση αυτή προϋποθέτει να μπορούμε να προβλέψουμε πραγματικά καταστάσεις: όλα πρέπει να είναι στη θέση τους προκειμένου να ενεργήσουμε την κατάλληλη στιγμή[38]».

[38] Απόσπασμα από τον οδηγό εκπαίδευσης. Travail social de rue et communication vers les médias. Edwin de Boevé & Philippe Gosseries, 2005.

« Για να έρθουμε σε επαφή με τον πληθυσμό που μας ενδιαφέρει, ήταν χρήσιμο μερικές φορές να χρησιμοποιήσουμε αυτό που αποκαλούμε «προφάσεις για συνάντηση». Οι εργαζόμενοι στο δρόμο που απευθύνονται σε παιδιά ή εφήβους, διαθέτουν ένα καταπληκτικό εργαλείο, καθώς μπορούν να προτείνουν διάφορες συλλογικές αυθόρμητες δραστηριότητες στο δημόσιο χώρο (καποέιρα, τύμπανα, ακροβατικά, ποδόσφαιρο...). Είναι πρωταρχικής σημασίας, να παρουσιάσουμε το λόγο για τον οποίο γίνονται οι δραστηριότητες αυτές από την πρώτη στιγμή και να εξηγήσουμε ποιοι είμαστε και γιατί είμαστε εκεί : «είμαστε κοινωνικοί εργαζόμενοι. Έχουμε την ικανότητα, το χρόνο και την υποχρέωση να τηρούμε εχεμύθεια. Αν κάποιος από σας έχει κάποια δυσκολία, είμαστε στη διάθεσή σας. Αν κάποιος δεν έχει πρόβλημα ή έχει και δε θέλει να μιλήσει για αυτό..., ε λοιπόν, ας παίξουμε ποδόσφαιρο.» Για τους εργαζόμενους στο δρόμο, που απευθύνονται σε ενηλίκους, οι προφάσεις για να τους συναντήσουν μπορούν να πάρουν διάφορες μορφές: να μοιράσουν προφυλακτικά ή σύριγγες, να προτείνουν μία σούπα ή ένα καφέ… Κάποιες προφάσεις μπορεί να προκαλούν έκπληξη, όπως εκείνη που χρησιμοποιεί αυτή η εργαζόμενη από την Λιεζ και που συχνάζει σε μέρη όπου υπάρχει πορνεία. Τη συνοδεύει συστηματικά το σκυλάκι της η « Φιφίγ » που από μόνο του αποτελεί μια καλή πρόφαση για συνάντηση. »

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο Βέλγιο.

« Σε πολλές άλλες περιοχές του κόσμου, το τσίρκο δουλεύει με νέους του δρόμου. « Το τσίρκο του κόσμου» αποτελεί μια πρωτοβουλία του Τσίρκου ντι Σολέιγ του Μόντρεαλ και δραστηριοποιείται σε πολλές χώρες. Στο Κεμπέκ το πρόγραμμα αυτό πραγματοποιείται σε πολλές πόλεις. Με τον τρόπο αυτό οι νέοι συμμετέχουν σε μια διαδικασία μάθησης που χαρακτηρίζεται ταυτόχρονα τόσο από παιχνίδι όσο και από πειθαρχία. Συμβάλλει με αυτό τον τρόπο, ώστε οι νέοι να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και να αναπτύξουν δεξιότητες, όπως επίσης και να συμμετάσχουν σε ομαδικά προγράμματα τα οποία οδηγούν στην κοινωνική ένταξη και μερικές φορές και στην επαγγελματική αποκατάσταση.

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Κεμπέκ.

Προοπτική της ομάδας.

Ο τρόπος αυτός λειτουργίας συναντάται πιο συχνά στις μεσογειακές χώρες και στο Νότο σε σχέση με το Βορρά. Στις κοινωνίες αυτές είναι δύσκολο να πλησιάσεις κάποιο άτομο έξω από την ομάδα όπου ανήκει και είναι δύσκολο επίσης να βρίσκεται κανείς στο δρόμο. Γι αυτό το λόγο, από τη μια έχουμε ανάγκη την ομάδα-στόχο για να προσεγγίσουμε το άτομο που είναι μέλος της και από την άλλη, αν κάνουμε καλή δουλειά με την ομάδα, θα αποτελέσει και εκείνη με την σειρά της μια υποστηρικτική δομή τόσο για τα άτομά της όσο και για τους επαγγελματίες της πρόληψης. Σε αυτό το σημείο, επίσης, εξηγούμε με σαφήνεια σε αυτούς που πλησιάζουμε για τους στόχους της ομάδας, τη διάρκειά τους και την οργάνωσή τους είτε με βάση δραστηριότητες για τον ελεύθερο χρόνο με νέους και εφήβους, είτε με δραστηριότητες για τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την πολιτιστική προβολή, επαγγελματικά εργαστήρια, κοινωνικές πρωτοβουλίες, όπως δράσεις για την υγεία κ.λ.π.

«Στο Μπέλο Οριζόντε, χρησιμοποιούμε την καποέιρα και τα κρουστά για να έρθουμε πιο κοντά και να δεθούμε με τους νέους. Μακροπρόθεσμα, η συλλογική αυτή δραστηριότητα έχει και άλλα πλεονεκτήματα.
Ιστορικά, η καποέιρα χρησιμοποιήθηκε από τους σκλάβους αφρικάνικης καταγωγής για να ασκούνται στην άμυνα. Στη συνέχεια, η πάλη αυτή μεταμορφώθηκε σε μια τέχνη που δίνει τη δυνατότητα στους νέους να χειραφετηθούν και μερικές φορές να βρουν και εργασία. Είναι επίσης μια ευκαιρία γι αυτούς να ξαναβρούν κάποιες αναφορές όπως η πειθαρχία και ο σεβασμός της ιεραρχίας, με βάση τις ακροβατικές ικανότητες και τη διαδικασία μύησης. Άλλωστε, ο νέος καποερίστας, παίζει με τη σειρά του το δικό του σημαντικό εκπαιδευτικό ρόλο, όντας παράδειγμα προς μίμηση στη φαβέλα του.

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο, Βραζιλία.

2.3.3 Η δράση στην κοινότητα.

« Ο εργαζόμενος στο δρόμο δε μπορεί να διαχωρίσει τις παρεμβάσεις του από τις συνθήκες στις οποίες δρα. Γι αυτό το λόγο, πρέπει να παίρνει υπόψη του όλους τους τοπικούς παράγοντες που θα μπορούσαν να συμμετέχουν. Συμμετέχει έτσι σε διάφορες πρωτοβουλίες σε συνεργασία με την τοπική κοινότητα, διατηρώντας όμως την αυτονομία του.

Ο εργαζόμενος στο δρόμο φροντίζει ιδιαίτερα για τη διατήρηση ή τη δημιουργία ενός κοινωνικού δικτύου αλληλεγγύης.

Με τη δράση του εντάσσεται στο περιβάλλον στο οποίο κινείται. Έτσι, όλοι θα αναγνωρίσουν στο τέλος πως είναι άτομο εμπιστοσύνης και αναφοράς, ικανό να δώσει στην κοινότητα χρήσιμα εργαλεία για τη λειτουργία της και λύσεις για τα προβλήματά της.

Καθώς ο εργαζόμενος προσφέρει εξατομικευμένη βοήθεια, γίνεται μάρτυρας πολλαπλών προβλημάτων σε επίπεδο προσωπικής και ιδιωτικής ζωής. Στο πλαίσιο της συνεργασίας του με την κοινότητα ο εργαζόμενος, με βάση τα δεδομένα αυτά, διατυπώνει ένα ***δημόσιο προβληματισμό****.*

Ο σκοπός του είναι να μετατρέψει κάποια επαναλαμβανόμενα προσωπικά προβλήματα σε συλλογικά ζητήματα. Και αυτά με τη σειρά τους να απασχολήσουν πραγματικά την κοινωνία και να συμπεριληφθούν στην πολιτική ατζέντα[39]*. »*

Προοπτική σε επίπεδο κοινότητας.

Η προοπτική αυτή συνιστά κάτι παραπάνω από τη διάγνωση της κατάστασης και των προβλημάτων που πρέπει συστηματικά να αντιμετωπίσει ο εκπαιδευτής σ'ένα δεδομένο περιβάλλον. Το πεδίο της κοινότητας ανοίγει νέες προοπτικές στη γειτονιά για τα άτομα με τα οποία δουλεύουμε, προκειμένου να τους δώσουμε τη δυνατότητα πρόσβασης σε υφιστάμενες δομές αλλά και να δημιουργήσουμε νέες δομές και μηχανισμούς ένταξης, έτσι ώστε να αυξηθεί η ισότιμη προσβασιμότητα όλων.

« Στο Κολομιέρ, στο Νότο της Γαλλίας, μια διάσταση της εργασίας στο δρόμο είναι να σκεφτόμαστε με βάση κάποια μέρη της γειτονιάς όπου συναντά κανείς διαφορετικές ηλικίες και να προσπαθούμε να παίρνουμε υπόψη όλες τις διαφορετικές πολιτιστικές και κοινωνικές καταγωγές.

Σκοπός μας: ζητάμε από τα άτομα που συναντάμε να μας παρουσιάσουν τους πόθους τους, τις επιθυμίες τους και να μετατρέψουν τα συναισθήματα αυτά σε σχέδιο και δράση για τη γειτονιά. Κάθε φορά προτείνουμε να αναλύσουν την ιδέα ή το σχέδιο μπροστά σε μια κάμερα, ή, αν αυτό αποδειχτεί δύσκολο, να το παρουσιάσουν γραπτά.

Ο καρπός της συγκομιδής αυτής παρουσιάζεται στη συνέχεια σε συλλογικά γεύματα στην κεντρική πλατεία που προσκαλούνται όλοι οι πολίτες και συμμετέχουν έτσι στη δημιουργία μιας πραγματικής διάγνωσης της κατάστασης με βάση κάποιες ιδέες ή σχέδια και τις συζητήσεις που ακολούθησαν. Στη συνέχεια τα εργαστήρια «προοπτικής» μπαίνουν σε λειτουργία.

ACSE Κολομιέρ[40]

[39] Απόσπασμα από τον οδηγό εκπαίδευσης. Travail social de rue et communication vers les médias. Edwin de Boevé & Philippe Gosseries, 2005.

[40] www.acse.info

« Πολλές φορές όταν ο εργαζόμενος αποκτά μια σχέση εμπιστοσύνης με τον πληθυσμό, ο τελευταίος τον θεωρεί ως το άτομο που κρατά στα χέρια του τις λύσεις όλων των προβλημάτων. Είχα αυτή την εμπειρία, στις 12 Γενάρη το 2007, σε μια συνάντησή μου με 37 παιδιά στη Μαλούκα, μια φτωχή γειτονιά της κοινότητας Νγαλιέμα στην Κινσάσα. Επρόκειτο για παιδιά που αντιμετωπίζουν προβληματικές καταστάσεις και κάποιοι γονείς κινητοποιήθηκαν και μαζεύτηκαν στο σπίτι ενός φίλου στη γειτονιά. Το αντικείμενο της συνάντησης ήταν να δημιουργηθεί ένα κέντρο εκπαίδευσης για παιδιά αγγελιοφόρους της ειρήνης στην Μαλουέκα (δυτική Κινσάσα).

Κατά τη διάρκεια της συλλογικής αυτής συζήτησης τα παιδιά απευθύνονταν σε μένα για τα διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζουν (εκπαίδευση, έλλειψη ηλεκτρισμού στη γειτονιά, έλλειψη σχολικών αντικειμένων...) ζητώντας να τους βρω τις λύσεις. Με τον ίδιο τρόπο, κάποιες μητέρες που ήταν παρούσες μου ζήτησαν να παρουσιάσω και να υποστηρίξω τα αιτήματα των παιδιών της Μαλουέκα στην κυβέρνηση και στον Οργανισμό των Ηνωμένων εθνών και στη Unicef. Και όλα αυτά, παρότι εξήγησα το λόγο της επίσκεψης μου, δηλαδή για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των παιδιών αγγελιοφόρων με βάση ένα συγκεκριμένο πλάνο.

Τελικά αναρωτιέμαι : Τι είμαι; Κοινωνικός εργαζόμενος ή Αγιοβασίλης;»

Εργαστήριο κοινωνικών εργαζόμενων στο δρόμο. Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό.

Η ανάλυση του πεδίου που πραγματοποιούν οι εργαζόμενοι στο δρόμο είναι συμπληρωματική της ανάλυσης των άλλων παραγόντων. Η δραστηριότητα στο δρόμο έχει τη λογική της διαμεσολάβησης για να διευκολύνει την πρόσβαση σε ήδη υπάρχουσες δομές που έχουν προβλεφθεί για τους νέους αυτούς.

Οι εκπαιδευτικές ομάδες στο δρόμο πρέπει να προσέξουν να μην ενσωματωθούν σε δομές στις οποίες δεν έχουν πρόσβαση οι νέοι. Η αποστολή τους είναι να αποκαταστήσουν τους δεσμούς μεταξύ των νέων και του περιβάλλοντός τους και να τους βοηθήσουν να επωφεληθούν από αυτές τις δομές. Οι εκπαιδευτικές ομάδες, λοιπόν, πρέπει να αποτρέψουν την ταύτισή τους με αυτές τις δομές.

Σαν αντάλλαγμα, ο εργαζόμενος στο δρόμο και η εκπαιδευτική ομάδα πρέπει να μοιράζονται με τους διάφορους κοινωνικούς παράγοντες/ οργανισμούς τις ιδιαίτερες γνώσεις τους όσον αφορά τους νέους που αντιμετωπίζουν προβληματικές καταστάσεις και κοινωνικές δυσλειτουργίες.

2.3.4 Διαφορετικές μορφές της εργασίας στο δρόμο[41]

Τρόπος προσέγγισης	Τεχνική διάσταση της εργασίας στο δρόμο	Πολιτική διάσταση της εργασίας στο δρόμο	Αλληλεπίδραση Μεταξύ διαφορετικών προσεγγίσεων
Προσέγγιση με βάση την κοινότητα	Η εργασία στο δρόμο είναι ένας τρόπος προσέγγισης που έχει ως στόχο να πλησιάσει τους νέους, τους ενήλικες και το σύνολο των τοπικών παραγόντων	Η εργασία στο δρόμο «σταματά» σιγά σιγά και δίνει τη θέση της στην «εργασία στην κοινότητα».	Η εργασία στο δρόμο αποτελεί προϋπόθεση της εργασίας στην κοινότητα

[41] Le Travail de rue en communauté française, Rapport de recherche pour la fondation Roi Baudouin, Bruxelles, 1994

Εμψύχωση	Η εργασία στο δρόμο μας επιτρέπει να ακούσουμε τις ανάγκες των νέων και να τους προτείνουμε δραστηριότητες που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους.	Σκοπός της εργασίας στο δρόμο είναι να κάνει τα άτομα να ξαναπάρουν τις ευθύνες στα χέρια τους μέσω κάποιων «προγραμμάτων» τα οποία αφομοιώνουν σταδιακά.	Συχνά η εμψύχωση είναι απαραίτητος όρος για την εκπαίδευση στο δρόμο. Δεν είναι όμως αναγκαίο να γίνεται μόνο στο πλαίσιο του ίδιου οργανισμού. Υπάρχουν διάφορες εξειδικεύσεις διαφορετικών οργανισμών για το ένα ή το άλλο αντικείμενο τις οποίες αξιοποιούμε.
Εκπαίδευση	Η εργασία στο δρόμο είναι ένας τρόπος προσέγγισης που προηγείται της εξατομικευμένης υποστηρικτικής πλαισίωσης.	Η εργασία στο δρόμο βοηθά να αποκατασταθεί το άτομο ως κοινωνικό υποκείμενο και επίσης να αποκατασταθεί το κοινωνικό του δίκτυο. Με τον τρόπο αυτό προσπαθεί να απαλείψει τον κοινωνικό αποκλεισμό.	Η εμψύχωση είναι προϋπόθεση για την εκπαίδευση στο δρόμο και όχι το αντίστροφο. Με μερικά άτομα είναι δύσκολο να προτείνεις δραστηριότητες εμψύχωσης. Είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί η εργασία στην κοινότητα, γιατί στο περιβάλλον που δουλεύει ο εργαζόμενος δεν υπάρχει συλλογική συνείδηση. Τα άτομα θέλουν επομένως, να αποδράσουν από αυτό το περιβάλλον.

2.3.5. Στάσεις και συμπεριφορές.

« Το πιο σημαντικό που πρέπει να σκεφτόμαστε δεν είναι οι μορφές των δραστηριοτήτων ή των παρεμβάσεών μας, μα η ίδια η σχέση εμπιστοσύνης. Αυτό εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συμπεριφορά που έχουν οι εκπαιδευτές με τα παιδιά... Πρέπει να είναι προσεκτικοί, να τα ακούν πριν δώσουν συμβουλές, να μη λένε ψέματα, να πιστεύουν στις δυνατότητές τους και να τις αναγνωρίζουν, να μη δίνουν υποσχέσεις που δεν είναι σίγουροι πως μπορούν να τηρήσουν. Αυτοί οι κανόνες, που τους σεβόμαστε λίγο πολύ ασυνείδητα, επιβάλλονται από την καλή μας διάθεση αλλά συνιστούν, επίσης, επαγγελματικές ικανότητες που αποκτούμε μέσα από την εμπειρία.»

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Φιλιππίνες.

Οι εργαζόμενοι στο δρόμο, όντας μάρτυρες του πίσω μέρους του σκηνικού, εκεί όπου παίζεται η καθημερινότητα και όπου ζουν οι άνθρωποι, έχουν προνομιακή πρόσβαση στην προσωπική και κοινωνική ζωή του πληθυσμού. Συναντάνε πιο συχνά τους ανθρώπους στις καθημερινές τους ασχολίες παρά στο πλαίσιο μια επίσημης διαδικασίας. Με τον τρόπο αυτό οι εργαζόμενοι αποφεύγουν τη συμπτωματική ανάγνωση της κατάστασής τους και παρατηρούν σε βάθος τις συνθήκες και τα μοντέλα ζωής, τις δυναμικές και τα κοινωνικά δίκτυα καθώς και τις μεταπτώσεις της πραγματικότητάς τους.

Μια από τις πιο συνηθισμένες πρακτικές του εκπαιδευτή στο δρόμο είναι η «ενεργή ακρόαση». Μια πρακτική που διαφέρει από τις υπόλοιπες λόγω του ότι διεξάγεται στο φυσικό περιβάλλον των υποκειμένων. Άλλωστε είναι τα ίδια τα υποκείμενα που αποφασίζουν πότε και πού θα μιλήσουν και αν θα μιλήσουν για να ζητήσουν κάτι ή για να κάνουν μια πρόταση. Μπορεί να μιλήσουν πολύ απλά για ένα πρόβλημα, ενώ βρισκόμαστε στα σκαλιά μιας κατοικίας, στο αμάξι, στο μπαρ ή στο

πεζοδρόμιο... Καθιστοί ή κλοτσώντας μια μπάλα... Η επικοινωνία που αποκτούμε έτσι, πρέπει στη συνέχεια να γίνεται μ'ένα πιο οργανωμένο τρόπο. Το στάδιο όμως αυτό κρίνεται απαραίτητο. Όταν αναφερόμαστε σ'ένα πληθυσμό στιγματισμένο ή με έλλειμμα κοινωνικής συμμετοχής, είναι σημαντικό να δημιουργήσουμε διαύλους άμεσης επικοινωνίας που τους χαρακτηρίζει η εμπιστοσύνη, και η εθελοντική και ουδέτερη συμμετοχή.

Για να μπορέσουμε να τους ακούσουμε σωστά, υπάρχουν τεχνικές και συμπεριφορές που θα πρέπει να υιοθετήσουμε, μα τελικά ο κάθε εργαζόμενος δημιουργεί τη δική του μέθοδο. Είναι πολύ σημαντικό η θέση μας και το πλαίσιο δουλειάς μας να είναι σαφή, γιατί είναι πολύ εύκολο σε τέτοιες συνθήκες να προκαλέσουμε σύγχυση στο άτομο που θέλουμε να πλαισιώσουμε. Ο εργαζόμενος στο δρόμο μπαίνει και βγαίνει στο σπίτι του ατόμου, είναι ένας αγγελιοφόρος, μια γέφυρα, ένας πρωτοπόρος, ένας κρίκος που λείπει και που δίνει συνεκτικότητα και στηρίζει. Αλλά δεν είναι ούτε κάτοικος, ούτε γείτονας, ούτε συγγενής, ούτε φίλος.

Το να δουλεύεις με μια ομάδα-στόχο και ταυτόχρονα να μένεις στην ίδια γειτονιά δεν είναι ούτε η καλύτερη ούτε η πιο εύκολη κατάσταση.

« [...] Ο εκπαιδευτής, ως μεσάζοντας δύο κόσμων πρέπει επίσης να εξηγεί στο δρόμο τη κυρίαρχη κοινωνική λογική, τους δρόμους, τις περιοχές και τα μονοπάτια της.»

Εργαστήριο εργαζόμένων στο δρόμο, Ισπανία (εργαστήριο της Βασκικής Χώρας)

« Οι εργαζόμενοι (αφού έχουν γίνει δεκτοί από τα παιδιά και αφού κερδίσουν την εμπιστοσύνη τους) πρέπει να διαφέρουν από τους ενήλικους που έχουν γνωρίσει τα παιδιά στην καθημερινότητά τους. Τα παιδιά μας θεωρούν ως ένα μέσο που θα τα δώσει τη δυνατότητα να συνδεθούν με την πραγματικότητα που βρίσκεται έξω από τα κοινωνικά γκέτο.

Αυτό γίνεται πολύ πιο εύκολο, με γεωγραφικούς όρους, όταν οι εργαζόμενοι δε ζουν στη περιοχή του γκέτο.

Το επάγγελμά μας είναι συναρπαστικό μα συχνά με αρκετό άγχος. Από τη μια το ευέλικτο ωράριο, οι απρόβλεπτες και απροσδόκητες καταστάσεις, η ανάγκη παρουσίας σε διαφορετικές στιγμές για την αντιμετώπιση μιας κρίσης, και από την άλλη οι δύσκολες συμπεριφορές, η επιθετικότητα και η «βαρβαρότητα» των νέων, η ωμότητα και η φτώχεια των γκέτο, πράγματα που αντιμετωπίζουμε καθημερινά, όλα αυτά για μας είναι μια πρόκληση.

Αντιμετωπίσαμε το εξής πρόβλημα, όταν κάποιοι εργαζόμενοι που έκαναν εξαιρετική δουλειά, έτυχε να μένουν λίγους δρόμους μόνο μακριά από τη γειτονιά όπου ζούσαν τα παιδιά. Το πρόβλημα που προέκυψε λοιπόν ήταν ότι τα παιδιά άρχισαν να χτυπούν την πόρτα του ιδιωτικού σπιτιού του εργαζόμενου... Κάποιες στιγμές δε θέλουμε να είμαστε στη δουλειά και η απουσία αυτής της δυνατότητας μπορεί να αποτελέσει μια πραγματική απειλή»

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Πολωνία.

Η παρουσία στο πεδίο έχει και άλλες προϋποθέσεις εκτός από το ότι μεταφέρουμε την παρέμβαση «εκτός των τειχών». Από αυτή την άποψη, η προσαρμογή και η διακριτικότητα που απαιτούνται μας απασχολεί ιδιαίτερα ως προς τη μεθοδολογική και ηθική προσέγγιση της πρακτικής αυτής.

« Η κοινωνική εργασία στο δρόμο είναι ένα επάγγελμα που απαιτεί υπομονή γιατί πολύ συχνά οι νέοι με τους οποίους δουλεύουμε αποδεικνύονται ιδιαίτερα δύσκολοι και επιθετικοί. Ο εργαζόμενος πρέπει να παρατηρήσει κάποιες συμπεριφορές για να καταφέρει να τους ακούσει. Να τους ακούσει και να μην παραπονιέται για τις συμπεριφορές τους, να είναι θαρραλέος και ανοιχτός.

Κάποιες φορές θεωρείται συνεργάτης τους, γιατί ο εργαζόμενος πρέπει να έχει μια τέτοια συμπεριφορά που να βοηθά τους περαστικούς να καταλάβουν πως οι νέοι αυτοί έχουν μια θέση σε αυτή τη κοινωνία και αξίζουν μια αξιοπρεπή ζωή.

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό.

Υπάρχουν αποκλίσεις στα παραδείγματα που αφορούν στην αναγκαιότητα να εντάσσεται η δραστηριότητα σ' ένα **πλαίσιο προσωπικό και συναισθηματικό** ή/ και σ' ένα **θεσμικό πλαίσιο.** Το ζήτημα ωστόσο της δέσμευσης φαίνεται να είναι το καθοριστικό στοιχείο.

Προκαλεί έκπληξη η **απουσία κριτικής διάθεσης** ως προς τις καταστάσεις που συναντούμε. Αντίθετα, φαίνεται ότι είναι καθοριστική επίσης η σημασία της **διακριτικότητας** και της **εχεμύθειας** καθώς και το ζήτημα του **επαγγελματικού απόρρητου.**

Είναι επίσης ενδιαφέρον ότι **η αποτελεσματικότητα που αναζητούμε** έρχεται με τρόπο έμμεσο.

Τα πιο σημαντικά στοιχεία είναι η ικανότητα **συνεχούς προσαρμογής** στις συνθήκες, η ένταξη σ'ένα **μακροπρόθεσμο χρονικό πλαίσιο** και οι **συνέπειες** της κατάστασης.

Σε αυτή την προσέγγιση είναι σημαντικό **να μην παγιδευόμαστε σ'ένα προκαθορισμένο σχεδιασμό** αλλά να δεχόμαστε ότι θα **υπάρχουν στιγμές στη διαδικασία** που θα φαντάζουν **άσκοπες και αναποτελεσματικές.**

Φαίνεται πως ένα από τα πιο συχνά άγχη των εργαζόμενων στο δρόμο είναι όταν βρίσκονται στο πεδίο και έχουν την εντύπωση πως είναι αναποτελεσματικοί. Ωστόσο, αυτό αποτελεί συχνά κομμάτι της μεθόδου.

Και εδώ τίθεται το ζήτημα της **πολυπλοκότητας** της κατάστασης.

Γενικά οι εργαζόμενοι στο δρόμο νιώθουν πιο άνετα και παράλληλα διατηρούν περισσότερες αμφιβολίες όταν έχουν μια ευρεία αποστολή που δεν επικεντρώνεται σε μια προβληματική π.χ. τοξικομανείς, παραβατικότητα.

Η ανάλυση διαφορετικών προβληματικών, με ένα τρόπο πιο **γενικό και συνολικό** μας δίνει τη δυνατότητα να επαναπροσδιορίσουμε τη μία σε σχέση με την άλλη.

Το να επενδύεις στη διαδικασία σε εξέλιξη αποφέρει αποτελέσματα μετά από καιρό, **σταδιακά,** αργά και με **τρόπο συνεχή.**

Είναι ενδιαφέρον να συνδέουμε **την εξατομικευμένη βοήθεια, τη συλλογική δράση** (δραστηριότητες) και τη **δράση στην κοινότητα**, καθώς μέσα από την αλληλεπίδραση των τριών πεδίων είναι δυνατή η « **αρχή της συνδιαμόρφωσης**» και ένα **πραγματικό όραμα**. Η « **αρχή της συνδιαμόρφωσης**» σημαίνει ότι δρούμε σε διαφορετικές φάσεις, παίρνοντας υπόψη μας την αλληλεπίδρασή τους και δίνοντας αξία τόσο στις τυπικές όσο και τις άτυπες μορφές δράσης.

Σε μια πρώτη φάση η παρέμβαση με δραστηριότητες και συναντήσεις στο δρόμο φαίνονται χωρίς ενδιαφέρον και σημασία. Μπορεί να θεωρηθούν υπερβολή οι συζητήσεις για τα πάντα και το τίποτα ή ακόμη το να συμμετάσχουμε σ'ένα παιχνίδι ή άθλημα χωρίς κάποιο συγκεκριμένο σκοπό.

Ωστόσο, σε δεύτερη φάση, όταν εμφανίζεται μια προβληματική κατάσταση, η ποιότητα αυτής της πρώτης περιόδου είναι κρίσιμη για να καταφέρουμε να ξεπεράσουμε τη δυσκολία. Πρέπει να

έχουμε φροντίσει για όλα εκ των προτέρων, προκειμένου να έχουμε **αποτελεσματικότητα** την **κατάλληλη στιγμή**. Η αρχή της συνδιαμόρφωσης -με την έννοια που αναφέρθηκε πιο πάνω- αξιολογεί θετικά το χρόνο που επενδύουμε «χωρίς να κάνουμε τίποτα μαζί » π.χ σε μια συνάντηση στο δρόμο ή να « συμμετέχουμε μαζί » σε μια δραστηριότητα π.χ σ'έναν αγώνα ποδοσφαίρου. Γιατί όλα αυτά μας δίνουν την ευκαιρία να δημιουργήσουμε ένα κοινό σύμπαν και μια σχέση εμπιστοσύνης στην οποία μπορούμε να στηριχτούμε στη συνέχεια, όταν μια κατάσταση απαιτεί την παρέμβαση του εργαζομένου, είτε σε προσωπικό επίπεδο είτε στο επίπεδο της ομάδας ή της κοινότητας.

Με λίγα λόγια, δουλεύουμε ώστε να δημιουργήσουμε τις κατάλληλες συνθήκες για να είναι στη συνέχεια πιο αποτελεσματικό το έργο μας. Με αυτό τον τρόπο η επικοινωνία που έχουμε κατακτήσει δίνει τη δυνατότητα να στηριχτούμε σε αυτά τα δεδομένα και να σχεδιάσουμε μια δράση προσαρμοσμένη και στοχευμένη στις ανάγκες, τις προσδοκίες και την κουλτούρα των ατόμων στα οποία απευθύνεται.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, όλα εξαρτώνται από το τι θα επιλέξει ο εργαζόμενος μέσα από την πληθώρα των δυνατών επιλογών που του παρουσιάζονται. Θα ήταν ενδιαφέρον να ερευνήσουμε αυτή τη διάσταση και την ιδέα πως ένας εργαζόμενος στο δρόμο κρατάει πάντα μια « **πόρτα ανοιχτή** » και πως η δράση του χαρακτηρίζεται από μεγάλη **ευελιξία.**

« Ο Καμέλ ερχόταν πολύ συχνά στις αθλητικές δραστηριότητες. Καταλάβαινα πολύ καλά ότι αντιμετώπιζε δύσκολες καταστάσεις. Μερικές φορές ήταν γεμάτος μελανιές αλλά ποτέ δε μου μίλησε γι αυτό. Μια μέρα του έσπασε το χέρι ο πατέρας του. Τον συνάντησα, στην αρχή, στο δρόμο και μου μίλησε για το πρόβλημά του. Λίγο πιο πέρα συναντώ τον πατέρα του που ισχυρίστηκε πως πρόκειται για ατύχημα. Συμφωνήσαμε τελικά να συναντηθούμε και οι τρεις, για να συζητήσουμε τι συνέβη και να μπορέσει ο καθένας να εκφραστεί ελεύθερα. Έτσι, οργανώθηκε μια υποστηρικτική πλαισίωση με κανονικότητα. Ποτέ δε θα ερχόταν ο Καμέλ να μου μιλήσει αν δεν είχαμε γνωριστεί και περάσει χρόνο μαζί στις αθλητικές δραστηριότητες. Σιγά σιγά, αποκτήσαμε μια σχέση εμπιστοσύνης, γεγονός που μου έδωσε την δυνατότητα να είμαι αποτελεσματικός την πιο σημαντική στιγμή. Μετά από αυτή την υποστηρικτική πλαισίωση, ο πατέρας δεν ξανασήκωσε ποτέ χέρι στο γιο του. »

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο, Βέλγιο

Χιούμορ.

Μπορεί να φαίνεται ασήμαντο, αλλά το χιούμορ είναι άμεσα συνδεδεμένο με την εργασία στο δρόμο, καθώς η εξυπνάδα, το πνεύμα και η οξυδέρκεια, ελαφρύνουν πολύ την ατμόσφαιρα σε δύσκολες συχνά συνθήκες.

Δεν πρέπει ωστόσο να συγχέουμε το χιούμορ με την ειρωνεία και την κυνικότητα που μπορεί να πληγώσουν τους άλλους.

« Για να δουλεύεις με τα παιδιά πρέπει να είσαι επινοητικός, διασκεδαστικός και δυναμικός. Πρέπει να προσπαθήσεις να αλλάξεις τις καθημερινές τους ασχολίες παίρνοντας υπόψη τις επιθυμίες των παιδιών. Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά σε προσέχουν και δε βαριούνται. »

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Νεπάλ.

Πρόσβαση των ατόμων της ομάδας-στόχου σε θεσμικές δομές.

Οι επαφές του εργαζόμενου στο δρόμο με άτομα της ομάδας-στόχου συμβάλλουν στη πρόσβαση των ατόμων αυτών στις θεσμικές δομές και συγκροτούν διαδρομές κοινωνικής κινητικότητας. Οι

εκπαιδευτές συνοδεύουν τους νέους στις επαφές τους με γενικές θεσμικές δομές, που είτε δε γνωρίζουν, είτε δεν τολμούν να χρησιμοποιήσουν (κέντρα νεότητας, αθλητικές υποδομές, πολιτιστικές δομές...) ή τους ενηλίκους που αντιμετωπίζουν υψηλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού στις δημόσιες υπηρεσίες (νομικές συμβουλές, σύστημα υγείας, κοινωνικοί οργανισμοί…). Ο εργαζόμενος στο δρόμο συνοδεύει και καθησυχάζει τα άτομα και έπειτα δίνει τη σκυτάλη σε άλλους επαγγελματίες. Αυτού του είδους οι πρακτικές απευθύνονται σε άτομα που αντιμετωπίζουν κοινωνικά προβλήματα και έχουν ως σκοπό να βελτιώσουν την συνεργασία των υπηρεσιών.

« Η μεθοδολογία μας ορίζει επισκέψεις σε οικογένειες και υπηρεσίες καθώς και δραστηριότητες που προσφέρονται στο κτίριο της οργάνωσης. Το γραφείο μας στα Τίρανα βρίσκεται στο κέντρο της πόλης και έτσι τα παιδιά μπορούν να έρχονται και να συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες του κέντρου. Η γεωγραφική μας θέση είναι εξαιρετικά σημαντική, διότι δεν υπάρχει άλλη οργάνωση στο κέντρο που να προσφέρει τις ίδιες υπηρεσίες. Καθώς η πλειοψηφία των παιδιών μένουν στο κέντρο της πόλης, θεωρείται πραγματικά αναγκαία η ύπαρξη μιας δομής στη διάθεσή τους, τις ώρες « εργασίας ».

Η ομάδα-στόχος που μας ενδιαφέρει, όπως το έχουμε ήδη αναφέρει, είναι οι ROM και οι μειονότητες τσιγγάνων. Πρόκειται για άτομα με ισχυρά πολιτιστικά χαρακτηριστικά, που την ίδια στιγμή έρχονται καθημερινά αντιμέτωπα με κοινωνικές διακρίσεις και ρατσισμό. Ταξιδεύουν πολύ μέσα στην Αλβανία αλλά συχνά περνούν παράνομα τα σύνορα.

Η συνεργασία των υπηρεσιών είναι κρίσιμη προκειμένου να έχουμε μια συνολική και αποτελεσματική παρέμβαση. Έχουμε δημιουργήσει ένα δίκτυο κυβερνητικών και μη κυβερνητικών δομών που θέτει σε λειτουργία ένα μηχανισμό παραπομπής, προκειμένου να προτείνουμε διάφορες υπηρεσίες στα παιδιά και τους γονείς τους.

Εργαστήριο εργαζομένων του δρόμου, Αλβανία.

Προσανατολισμός και δημιουργία νέων θεσμικών δομών.

Πολλά από τα αιτήματα βοήθειας που δεχόμαστε ξεπερνούν τις δυνατότητές μας και πρέπει να επαναπροσανατολίσουμε τα άτομα αυτά προς άλλους επαγγελματίες, πιο ειδικούς. Για να γίνει αυτό, η πιο συχνή πρακτική είναι η υποστηρικτική πλαισίωση και η δημιουργία ενός νέου πλαισίου στήριξης από τον επόμενο επαγγελματία. Κάποιες φορές όμως, δεν υπάρχει κάποια σχετική θεσμική δομή και τότε η εργασία στο δρόμο γίνεται καινοτόμος και πρωτοπόρος. Είναι συχνό φαινόμενο, στα πλαίσια ενός προγράμματος εκπαίδευσης στο δρόμο να πραγματοποιήσουμε ένα πιλοτικό σχέδιο για να αντιμετωπίσουμε μια σημαντική ανάγκη και μετά την αξιολόγηση, ο φορέας διαχείρισης να δώσει πόρους ώστε το πρόγραμμα να γίνει αυτόνομο. Το πρόγραμμα του δρόμου μπορεί έτσι να συνεχίσει το έργο του. Σε πολλές γειτονιές δεν υπάρχουν χώροι παιχνιδιού, υπηρεσίες υγειονομικής φροντίδας για τους αστέγους, υπηρεσίες για τους νέους ή γραφεία πληροφοριών για τους μετανάστες... Οι εργαζόμενοι στο δρόμο ξεκινούν πολλές πρωτοβουλίες αυτού του τύπου, τις συγκρίνουν και τις αξιολογούν και αναπτύσσουν, έτσι, καινούργιους πόρους για την κοινότητα. Αν και οι εκπαιδευτές καταλαμβάνουν συχνά για κάποιο διάστημα κάποιους εκπαιδευτικούς χώρους της κοινότητας, αυτό έχει πάντα ένα χαρακτήρα προσωρινό, με σκοπό να δώσουν κάποιες λύσεις και να τις θεσμοποιήσουν. Ο εργαζόμενος στο δρόμο λειτουργεί σαν ένα είδος βαρόμετρου που ρυθμίζει τις καινούργιες υπηρεσίες, ώστε να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα που βιώνουν τα άτομα. Πέρα από την άμεση βοήθεια που προσφέρει, η παρέμβαση αυτή έχει αξιοσημείωτο αντίκτυπο στην κοινότητα και στην ενίσχυση των δικαιωμάτων.

Ενθάρρυνση συμμετοχής των πιο ευάλωτων ομάδων.

Στα ατομικά ή ομαδικά προγράμματα, η εργασία στο δρόμο έχει ως στόχο την πρόσβαση των πληθυσμών αυτών στις δημόσιες υπηρεσίες και, στο μέτρο του δυνατού, στη συμμετοχή τους στην πολιτική ζωή. Τα προγράμματα χρησιμεύουν επίσης, στο να ακουστεί η φωνή του δρόμου στις διοικήσεις και να επηρεάσουν τις καινούργιες πολιτικές. Δεν πρόκειται για ένα εύκολο στόχο και απαιτεί βέβαια, συζήτηση και διαλλακτικότητα, ωστόσο είναι βασικό σε κάθε μεθοδολογικό σχεδιασμό να μην ξεχνάμε την πολιτική διάσταση που έχει σοβαρό αντίκτυπο στις κοινωνίες και τα άτομα.

Αυξάνοντας τις προοπτικές των ατόμων.

Εδώ κάνουμε αναφορά στις δραστηριότητες « γνωριμίας », είτε πρόκειται για υπηρεσίες, θεσμούς, ή και μέρη. Είναι πολύ σημαντικό τα μέλη της ομάδας-στόχου να βγαίνουν από τη γειτονιά, να ανοίγονται, να κατακτούν καινούργια μέρη, να αυτονομούνται, να αντιμετωπίζουν τα βλέμματα των αγνώστων και να κοιτάζουν επίσης, να νιώθουν ανώνυμοι (αστιγμάτιστοι) και γι αυτό ικανοί. Η εργασία του δρόμου προσφέρει μια υποστηρικτική πλαισίωση υποστήριξης σε αυτή τη διαδικασία ανοίγματος των οριζόντων και της δίνει τη μορφή που το υποκείμενο ή η κατάσταση ζητά.

Πραγματοποίηση δράσεων με φυσικές ομάδες.

Στις χώρες κυρίως του Νότου ο εργαζόμενος του δρόμου δουλεύει κυρίως με φυσικές -ήδη κοινωνικά διαμορφωμένες- ομάδες καθώς αποτελούν το καλύτερο όχημα για την προσέγγιση των ατομικών και συλλογικών δυναμικών. Προτείνουμε κάποιες δραστηριότητες και από κει και έπειτα η ομάδα ξεκινά μια διαδικασία αναζήτησης, διερεύνησης η οποία έπειτα παγιώνεται. Για τα άτομα η ομάδα τους είναι τα πάντα και, από τη στιγμή που η ομάδα συσφίγγει τους δεσμούς της, αποτελεί την καλύτερη βάση για πολιτικές πρόληψης.

Φροντίδα και υποστηρικτική πλαισίωση των ατόμων «αναφοράς» της κοινότητας.

Όσο σημαντικό είναι να δουλεύουμε για τις πραγματικές ανάγκες κάποιων ανθρώπων, άλλο τόσο σημαντικό είναι να παρέχουμε τη στήριξή μας στα άτομα αναφοράς που επίσης προσανατολίζουν με φυσικό τρόπο, πληροφορούν και παίρνουν την ευθύνη να οργανώσουν την ζωή της κοινότητας. Η εργασία των εργαζόμενων στο δρόμο δε θα βοηθούσε σε τίποτα, αν δεν υπήρχε ήδη ένα υπόστρωμα φυσικό, ενσωματωμένο στην καθημερινή ζωή: σερβιτόροι, μικρο-έμποροι, αστυνομικοί, μηχανικοί, μικροπωλητές, πνευματικοί οδηγητές... Πρέπει να θυσιάσει κανείς χρόνο και να προσπαθήσει πολύ, για να μιλήσει με τους ανθρώπους «αναφοράς» του πεδίου, για να τους ακούσει, να τους δώσει με τη σειρά του κάποιες κατευθύνσεις, να τους δώσει τη στήριξή του και να συζητήσει μαζί τους για τις εξελίξεις στη γειτονιά.

Συμμετοχή στη ζωή της κοινότητας.

Στην ίδια λογική θα λέγαμε πως η εργασία στο δρόμο, παρότι απευθύνεται σε άτομα, αφορά επίσης ομάδες, και αποκτά επιρροή στην κοινότητα. Η κοινότητα με τη σειρά της πρέπει να έχει εύρος και να αναγνωρίζεται ως τέτοια προκειμένου να αλλάζει με τη βοήθεια της διαδικασίας ένταξης. Επιπλέον, δε σημαίνει τίποτα το να πετύχουμε κάποια θετικά αποτελέσματα σε επίπεδο ατόμου ενώ δεν επέρχεται κάποια δομική αλλαγή σε συλλογικό επίπεδο. Γι αυτό το λόγο ο εργαζόμενος που βιώνει την πραγματικότητα της γειτονιάς, κάνει προσπάθειες ώστε ο πληθυσμός με τον οποίο δουλεύει να συμμετέχει στις δράσεις υποστήριξης και με τον τρόπο αυτό μειώνει την απόσταση και

την έλλειψη εμπιστοσύνης, και μπορεί τελικά να δημιουργηθεί ένας χώρος εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης.

Ενεργώντας ως διαμεσολαβητής στην κοινότητα.

Η διαμεσολάβηση σε κάποιες γειτονιές όπου συγχρωτίζονται κάτοικοι, έμποροι, νέοι ή ενήλικες, μπορεί να βοηθήσει στη μείωση των εντάσεων. Μερικές φορές μπορεί να πετύχει επίσης τη βελτίωση σε κάποιο βαθμό της ποιότητας ζωής των ατόμων που συχνάζουν και επενδύουν στο δρόμο, δημιουργώντας δυνατότητες για αλληλεγγύη που σε αντίθετη περίπτωση θα μπορούσαν να αποτελούν κοινή ενόχληση.

« Για παράδειγμα, στη γειτονιά του Μόν-Ρουαγιάλ, στο Μοντρεάλ, η οργάνωση της εργασίας στο δρόμο, εδώ και πολλά χρόνια, προσφέρει μια υπηρεσία διαμεσολάβησης μεταξύ εμπόρων και ανθρώπων που βρίσκονται στο δρόμο προκειμένου να συμβάλλει στην ομαλή συνύπαρξη, όπως επίσης σε μια πιο αρμονική ένταξη.»

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Κεμπέκ.

«Στην αρχή έδιωχνε τα παιδιά του δρόμου, γιατί πήγαιναν πολλά στο εστιατόριό της και ενοχλούσαν τους πελάτες, ζητώντας να τους δώσουν τα αποφάγια τους. Η μαγείρισσα-ιδιοκτήτρια ευαισθητοποιήθηκε, όσον αφορά τις ανάγκες τους, όταν ένας εργαζόμενος του δρόμου τα κάλεσε να φάνε μαζί του στο τραπέζι του. Ο τρόπος που τα συμπεριφέρεται ο εργαζόμενος προκαλεί την ανακατασκευή της εικόνας τους. Παρασύρει τη γυναίκα στο να αλλάζει τον τρόπο που τα κοιτάζει και από κει και πέρα δεν είναι εμπόδιο για το εμπόριό της αλλά κανονικοί άνθρωποι και επιπλέον νέοι που βρίσκονται σε ανάγκη. Μετά από αυτό, τους προσφέρει την τροφή που οι πελάτες αφήνουν στα πιάτα τους, αντί να την πετά. Η χειρονομία της αυτή δε δείχνει μόνο πώς άλλαξε ο δικός της τρόπος να βλέπει τα πράγματα αλλά απάλλαξε και τους νέους από τα αποδοκιμαστικά βλέμματα που στυλώνονταν πάνω τους, όταν έπρεπε να περάσουν από το σκουπιδοτενεκέ προκειμένου να φάνε.

Εργαστήριο των εργαζόμενων στο δρόμο, Σενεγάλη.

• **Στρατηγικές**
- Να είμαστε παρόντες και διαθέσιμοι. - Να μην κρίνουμε τους ανθρώπους και να μην προσπαθούμε να επιβάλουμε τη δική μας οπτική για πράξεις και καταστάσεις. - Να μπορούμε να προσφέρουμε στην κοινότητα. - Να ενδιαφερόμαστε για τα άτομα και τις ιστορίες τους. - Να δουλεύουμε με μια πολιτική και κοινοτική προοπτική, δηλαδή να μην αντιμετωπίζουμε το άτομο σα σύμπτωμα αλλά σαν υποκείμενο αλλαγής. - Η παρέμβαση βασίζεται στις σχέσεις και στη συναισθηματική τους διάσταση. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει πως δε μπορούμε να αξιολογήσουμε τα αποτελέσματα, ότι δε θα συζητάμε ποτέ για τη δουλειά μας και ότι δεν υπάρχουν μέτρα για άμεση, υλική και αποτελεσματική βοήθεια. - Να προσφέρουμε στην κοινότητα εναλλακτικές προσεγγίσεις για τον κοινωνικό στιγματισμό. - Να δημιουργούμε επαφές μεταξύ προσώπων, ομάδων και κοινωνικών θεσμών. - Να δημιουργούμε «ουδέτερους» χώρους για συναντήσεις και άλλες δραστηριότητες.

• **Τακτικές**
- Να γινόμαστε αναγνωρίσιμοι στη γειτονιά. - Να διαθέτουμε διακριτικότητα και σεβασμό. - Να μπορούμε να δώσουμε διάφορες και χρήσιμες πληροφορίες: πρώτες βοήθειες, διευθύνσεις στο διαδίκτυο, μείωση κινδύνων, νέα της γειτονιάς, συγγενικές και φιλικές σχέσεις... - Να γνωρίζουμε πώς να αποκωδικοποιούμε αυτό που μας ζητάνε. - Να χρησιμοποιούμε το σώμα μας ως παρουσία και γλώσσα επικοινωνίας, για να στηρίξουμε κάποιον που βρίσκεται σε άσχημη κατάσταση αλλά και να συμμετέχουμε στη χαρά του. - Να κινούμαστε στα όρια της διοίκησης και της γειτονιάς, στα όρια των θεσμών και των ανθρώπων. Να μη χάνουμε την επαφή μας με κανέναν από αυτούς τους χώρους. - Να κάνουμε δραστηριότητες εκπαιδευτικού χαρακτήρα, δράσεις για τον ελεύθερο χρόνο, διασκέδασης, εκδρομές κλπ. με τους πληθυσμούς για τους οποίους δουλεύουμε προκειμένου να ανοίξουμε νέους ορίζοντες, να ενθαρρύνουμε τη συμμετοχή και τις θετικές εμπειρίες, να δημιουργήσουμε δεσμούς εμπιστοσύνης και ένα χώρο όπου μπορεί κάποιος να μιλήσει για τα προβλήματά του.
• **Λέξεις κλειδιά.**
- Εγγύτητα και διαθεσιμότητα. - Συστηματική και σταθερή παρουσία. - Διακριτικότητα, σεβασμός στους ρυθμούς του άλλου και την κουλτούρα του. - Κατανόηση των σχέσεων στο πεδίο, και καλή γνώση της γεωγραφίας του. - Κατανόηση του χρόνου. - Επαφές. - Οι αναφορές τις κοινότητας. - Μεθοδολογική ευελιξία : προσαρμογή σε κάθε κατάσταση. - Γνωριμία και αλληλο-αναγνώριση των επαγγελματιών του πεδίου. - Σαφή εργαλεία και πόροι. - Μια ομάδα για υποστήριξη.

2.4. Διαχείριση της εργασίας στο δρόμο.

Προγραμματισμός και διαχείριση ανθρώπινων πόρων.

Η ομαδική δουλειά, με δύο ή περισσότερους συνεργάτες μας βοηθάει περισσότερο. Υπάρχουν πολλοί επαγγελματίες που εξαντλούνται από τη μοναξιά της εργασίας τους. Ανάλογα με τις πολιτιστικές συνθήκες και τις αποστολές, κάποιες ομάδες κινητοποιούν την ομαδική συνεργασία στο πεδίο ενώ κάποιες άλλες επενδύουν σε ένα άτομο για κάποιους τομείς, δίνοντάς του όμως διάφορα μέσα για να συζητά και να μοιράζεται τις εμπειρίες του, προκειμένου να μην απομονωθεί (μικρές επισκέψεις στο πεδίο, συχνές συναντήσεις, τηλεφωνική επικοινωνία κ.λ.π.).

Ο τρόπος διαχείρισης εξαρτάται από το πρόγραμμα της ομάδας, της υπηρεσίας ή του τομέα. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα παιδαγωγικού χαρακτήρα όπου καταγράφονται οι γενικοί σκοποί και οι άμεσοι στόχοι, όπως επίσης και τα μέσα που θα χρησιμοποιήσουμε. Η πρόβλεψη των δράσεων γίνεται σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο.

Αν και η δουλειά αυτή φαίνεται δεσμευτική, ωστόσο προσφέρει τα εχέγγυα ενός πλαισίου, ισχυρού και κατάλληλου για την κινητοποίηση των ομάδων. Επιπλέον, όσο πιο καλά έχουμε ορίσει το πλαίσιο, τόσο πιο γρήγορα μπορούν να ενσωματωθούν τα καινούργια άτομα.

Η στοχοθεσία συνιστά μια βάση για τη δουλειά, μια κατευθυντήρια γραμμή. Πολλές ομάδες αποσταθεροποιήθηκαν λόγω επαγγελματικών αποκλίσεων που είχαν ως συνέπεια :

- υποβάθμιση της ομαδική εργασίας (σύγχυση αρμοδιοτήτων, σύνδεση διαφορετικών εργαζόμενων με μέλη της ομάδας-στόχου, ο εργαζόμενος δουλεύει κυρίως μόνος του),
- απώλειες στη σχέση με την ομάδα-στόχο και στην ποιότητα των δράσεων.

Άλλες ομάδες δεν μπορούν να αποκρούσουν τις πιέσεις που δέχονται από θεσμικές δομές, καθώς δεν είχαν θέσει κάποιες προτεραιότητες.

Για να σεβαστούμε τις διαφορές των πεδίων και την έκφραση των εκπαιδευτικών ομάδων, πρέπει να αποφεύγεται η επιβολή κάθε αυστηρής νόρμας. Ωστόσο απαιτούνται κάποιες υποχρεωτικές αναφορές**.**

Κάποιες προτάσεις :

- Ακριβής διατύπωση του ιεραρχικού οργανογράμματος και των ευθυνών που αντιστοιχούν σε κάθε θέση.
- Ιδιαίτερη προσοχή όσον αφορά την (παιδαγωγική) εμψύχωση και την τεχνική βοήθεια προς την παιδαγωγική ομάδα.
- Δομές/ διαδικασίες εσωτερικής επικοινωνίας.

Οι συναντήσεις της ομάδας κάθε βδομάδα είναι επίσης χρόνος ανασκόπησης. Διακρίνουμε :

- Συστηματική ημερήσια διάταξη.
- Πρακτικά συναντήσεων για τις αναφορές που υποβάλλονται από τα μέλη της ομάδας.
- Σεβασμός ωραρίων.
- Εμπλοκή των συμμετεχόντων.
- Συνθήκες τέτοιες που να μπορεί ο καθένας να συμμετάσχει ενεργά στη συζήτηση.

Εργαλεία και τρόποι επικοινωνίας.

Η γνώση και αξιοποίηση των εργαλείων αυτών είναι απαραίτητες. Οι τρόποι με τους οποίους παρουσιάζεται η δουλειά των επαγγελματιών μπορεί να είναι τα αρχεία του προγράμματος, οι αναφορές δραστηριότητας, οι ατομικές αναφορές δραστηριότητας, η ετήσια δημόσια αναφορά και το βιβλίο λειτουργίας.

Το πρωταρχικό εργαλείο παρουσίασης της εργασίας είναι τα χρονοδιαγράμματα των πραγματοποιημένων ωρών εργασίας. Από την άλλη, πρέπει να γίνεται συστηματικά και η ποιοτική τους ανάλυση, προκειμένου να έχουμε μια πιο εκλεπτυσμένη προσέγγιση των δραστηριοτήτων και των διαφορετικών τους τύπων.

Όλα τα γραπτά καθώς και το βιβλίο της ομάδας συνιστούν τα εργαλεία μας. Η συχνή διάγνωση της κατάστασης, η ανανέωση των αναφορών για τις γειτονιές και οι αξιολογήσεις μας βοηθούν να καταλάβουμε αν υπάρχει ανάγκη να επαναπροσανατολίσουμε κάποια δραστηριότητα προς θεσμικές δομές, αν υπάρχει ανάγκη να τη διευρύνουμε τη δράση ή να δραστηριοποιηθούμε σε κάποιο άλλο τομέα.

Εμπιστοσύνη και υποστήριξη των ομάδων εκπαίδευσης.

Ακόμη και αν αποτελεί μέλος κάποιας ομάδας, ο εργαζόμενος συχνά στην καθημερινότητα δουλεύει μόνος στις επαφές του με τους νέους, σε πολλές και διαφορετικές συνθήκες. Είναι

αναγκαία η ύπαρξη μιας ομάδας για να τον βοηθήσει να κρατήσει κάποια απόσταση από αυτά, προκειμένου να αναλύσει και να αξιολογήσει καταστάσεις και δράσεις. Οι ομάδες δεν μπορούν να κάνουν τα πάντα. Πρέπει λοιπόν να έχουν, όπως επίσης και οι διοικητικοί τους σύμβουλοι, πλήρη συνείδηση της αποστολής τους και του τρόπου εργασίας τους.

« Κάποιος επόπτης, έμπειρος στη δουλειά με τους νέους, πήρε υπό την ευθύνη του τους καινούργιους εργαζόμενους. Το γεγονός αυτό τους πρόσφερε μια χρήσιμη εκπαίδευση «στο πεδίο», μείωσε το αίσθημα απομόνωσης και τους έδωσε την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να δουλέψουν με νέους και άτομα που αντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις. Η επαφή του με τη δουλειά στο δρόμο βοήθησε τον επόπτη να κατανοήσει καλύτερα τα προβλήματα της γειτονιάς. Τους βοήθησε επίσης να αυξήσουν το κύρος τους στις συζητήσεις με τους εκπροσώπους άλλων οργανώσεων και να κερδίσουν την αναγνώριση της δουλειάς τους από τους νέους.

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Ηνωμένο Βασίλειο.

Στο πλαίσιο της αποστολής της η ομάδα πρέπει να μπορεί να πάρει πρωτοβουλίες και να διακινδυνεύσει κάποιες επιλογές. Κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατόν παρά μόνο αν το διοικητικό συμβούλιο, από το οποίο εξαρτάται η δράση της, είναι παρόν και υπεύθυνο και μόνον αν η ομάδα του πεδίου διαθέτει πραγματική ελευθερία κινήσεων, καθώς και αν υπάρχει εμπιστοσύνη μεταξύ των δύο πλευρών.

Απαιτείται η δημιουργία ενός πλαισίου ευθυνών προκειμένου να προσφέρεται υποστήριξη, εποπτεία και συνθήκες που επιτρέπουν να ακολουθήσουμε έναν καλό ρυθμό στην πρακτική μας.

Διαθεσμικές σχέσεις και συνεργασίες.

Στο πλαίσιο της δράσης η παρουσία στο πεδίο και τα κοινά βιώματα με τους νέους δίνουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουμε και να συντηρήσουμε ένα «κεφάλαιο εμπιστοσύνης» και «υποστηρικτικής πλαισίωσης» με βάση τις σχέσεις, απαραίτητες προυποθέσεις για την πραγματοποίηση της αποστολής.

Το γεγονός ότι η ομάδα των εργαζομένων στο δρόμο καλείται συχνά να συμμετέχει σε συζητήσεις και να παρουσιάζει αναφορές πρέπει να συζητηθεί στο εσωτερικό της οργάνωσης, προκειμένου αυτό να μην προκαλεί εμπόδια στην παρουσία μας στο πεδίο. Υπογραμμίζουμε δύο συμπτώματα του «αυξημένου αριθμού συναντήσεων» τέτοιου είδους :

- τάση μείωσης της παρουσίας μας στο πεδίο και στην ομάδα-στόχο,
- αρχίζουν να εκλείπουν οι πιο αποτελεσματικές στιγμές της παρουσίας μας (όταν π.χ. η ομάδα εκπαιδευτών δεν είναι διαθέσιμη στο δρόμο το βράδυ, τα σαββατοκύριακα...).

Στη διαθεσμική συνεργασία μεταξύ οργανισμών και υπηρεσιών (για τον προγραμματισμό και την πραγματοποίηση δράσεων) μπορούν να συμμετέχουν και άτομα που δεν εργάζονται άμεσα στο πεδίο. Διοικητικοί υπάλληλοι και/ή ιεραρχικά ανώτεροι έχουν ένα ρόλο μέλους που ταυτόχρονα επιβλέπει την εργασία της ομάδας.

« Σε μια γειτονιά με υψηλά ποσοστά παραβατικότητας, οι νέοι εργαζόμενοι που αντιμετώπιζαν προβλήματα στο πεδίο, μπήκαν στην ομάδα ενός δικτύου που δημιουργήθηκε για να στηρίξει τους νέους και να τους αποθαρρύνει προκειμένου να μην προβούν σε παραβατικές πράξεις και να μην υιοθετήσουν αντικοινωνική συμπεριφορά. Αν και αναγνώριζαν τις θετικές πλευρές της δουλειάς που γινόταν στο δίκτυο, τους απασχολούσε το ζήτημα της εχεμύθειας και της ανταλλαγής πληροφοριών με την αστυνομία, ζητήματα που είχαν συνέπειες για το ρόλο τους ως εκπαιδευτές. Διαπραγματεύτηκαν

μια προπαρασκευαστική περίοδο διασύνδεσης κατά την οποία συζητήθηκαν και διασαφηνίστηκαν οι αξίες και οι ρόλοι του καθενός. Έτσι, συμφώνησαν σε μια σειρά πρωτοκόλλων, γεγονός που ξανάδωσε εμπιστοσύνη στους νέους εργαζόμενους και τους εγγυήθηκε μεγαλύτερο σεβασμό στην εργασία τους.»

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Ηνωμένο Βασίλειο.

Η εργασία της ομάδας στο πεδίο είναι ευθύνη του εργοδοτικού οργανισμού. Η ύπαρξη ενός τρίτου (συμβούλιο διοίκησης, διευθυντής...) ανάμεσα στον οργανισμό αυτό και τους εργαζόμενους στο πεδίο είναι απαραίτητη.

Εκπαιδευτική διαδικασία και εποπτεία.

Είναι απαραίτητο επίσης να εγγυηθούμε την αναγκαία εκπαίδευση στο επίπεδο των πρακτικών μέσω προγραμμάτων συνεχούς εκπαίδευσης ή της εποπτείας προκειμένου να στηριχθεί :

- η επαγγελματική πρόοδος και ωρίμανση.
- Η ανάλυση του πεδίου και η επεξεργασία στρατηγικών ένταξης.
- Η ανάλυση καταστάσεων και η επεξεργασία στρατηγικών παρέμβασης.
- Η κριτική και ο προβληματισμός πάνω στα διακυβεύματα.
- Η αυτοκριτική και η ανατροφοδότηση των σχέσεων με το πεδίο.
- Εκτόνωση του άγχους και των εντάσεων.
- Η διαχείριση του κινδύνου επαγγελματικής εξάντλησης.
- Προσωπική ανάπτυξη.
- Διεύρυνση της ομαδικής εργασίας (ανταλλαγή πληροφοριών, κοινές αναλύσεις καταστάσεων, συνεντεύξεις με δύο υπεύθυνους στις συναντήσεις ανασκόπησης με το νέο εργαζόμενο και επεξεργασία μιας προφορικής συμφωνίας).

Το κλίμα εμπιστοσύνης είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορούν οι εργαζόμενοι να θέτουν ζητήματα σχετικά με την πρακτική τους. Ο σωστός προσανατολισμός τους στο πεδίο εξαρτάται από τη στήριξη που προσφέρεται στους εργαζόμενους στο επίπεδο της αναζήτησης πόρων που να ανταποκρίνονται στο προφίλ και στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Αυτό μπορεί να γίνεται στο πλαίσιο μιας συνεργασίας με κάποιον πιο έμπειρο του χώρου, είτε στο πλαίσιο μιας ψυχολογικής βοήθειας που προσφέρεται από το περιβάλλον εργασίας, είτε στο πλαίσιο μιας ατομικής στήριξης από κάποιον επαγγελματία ή ακόμη στο πλαίσιο μιας συλλογικής εποπτείας.

Κάποιες θετικές συνθήκες για την εργασία στο δρόμο.[42]

- Μια ομάδα που προσφέρει υποστήριξη.
- Εξωτερική υποστήριξη.
- Υποστηρικτική πλαισίωση και εκπαίδευση από κάποιον έμπειρο στην εργασία στο πεδίο.
- Περίοδος μάθησης και ορισμός κάποιου υπεύθυνου στο στάδιο ένταξης.
- Ελευθερία κινήσεων και υποστήριξη για να δοθεί χρόνος για την ένταξη.
- Πλαισίωση και συντονισμός από κάποιον επαγγελματία που καταλαβαίνει και ελέγχει την αποστολή της εργασίας στο δρόμο.
- Το όργανο πλαισίωσης και συντονισμού πρέπει να έχει γνώση της εργασίας στο δρόμο και του ηθικού πλαισίου της.

[42] ATTRueQ –Μόντρεαλ. Δείτε επίσης τη βιβλιογραφία πάνω στις μελέτες όσον αφορά την εποπτεία που πραγματοποιήθηκαν υπό τη διεύθυνση της Annie Fontaine με τους Γιατρούς του κόσμου όπως και εκείνες που πραγματοποίησε με την Michelle Duval της Ecole de travail social του UQAM όσον αφορά τις σχέσεις των εργαζόμενων στον δρόμων και των άλλων παραγόντων.

- Αναγνώριση της εργασίας μεταξύ των διαφορετικών παραγόντων του πεδίου.
- Προϋπολογισμός για την εργασία στο δρόμο, εργαλεία, υλικά που ανταποκρίνονται στις ανάγκες του πεδίου (προφυλακτικά, εργαλεία, πληροφορίες, παιχνίδια...)
- Πρόσβαση σε εκπαιδευτικά προγράμματα.

2.5. Αξιολόγηση της εργασίας στο δρόμο.

Από την αρχή πρέπει να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στις έννοιες του **ελέγχου** και της **αξιολόγησης.**

Ο έλεγχος συνιστά την εξακρίβωση του έργου που παράγεται όσον αφορά τις δραστηριότητες και τη χρήση των ανθρώπινων και οικονομικών πόρων, διαδικασία που ξεπερνά το πλαίσιο διαχείρισης προγραμμάτων.

Εσωτερικός ή εξωτερικός, ο έλεγχος είναι σημαντικός και αναγκαίος στο πλαίσιο μια ευρείας αναγνώρισης του επαγγέλματος του εργαζόμενου στο δρόμο. Θα ήταν αυταπάτη και αντιπαραγωγική η σκέψη ότι ο εργαζόμενος στο δρόμο δε δίνει αναφορά σε κανέναν.

Αντιθέτως, πιο πολύ από ποτέ ο έλεγχος συνιστά μια πραγματική **«υπηρεσία για την ομάδα-στόχο».** Αποτελεί έναν τρίτο παράγοντα στην υπηρεσία εκείνων που βιώνουν διάφορες προβληματικές καταστάσεις και που ζητούν στήριξη την οποία οι άλλες συνιστώσες, ιδιωτικές ή δημόσιες, δε θέλουν ή δε μπορούν να τους δώσουν.

Το ζήτημα της αξιολόγησης είναι πιο περίπλοκο. Απαιτείται η επανεπεξεργασία των μοντέλων που χρησιμοποιούμε για την **αποτελεσματικότητα.** Ο Φρανσουά Ζουλιέ, φιλόσοφος και κοινωνιολόγος, αποκαλύπτει στο βιβλίο του « πραγματεία για την αποτελεσματικότητα»[43], «τη δυσκολία που αντιμετώπιζε πάντα η ευρωπαϊκή σκέψη να θεωρητικοποιήσει την έννοια της αποτελεσματικότητας. Αντιπαραθέτει σε αυτή τη δυσκολία, την κινέζικη προσέγγιση της στρατηγικής, που θεμελιώθηκε σε κείμενα που χρονολογούνται από τον 5°/6° π.χ αιώνα.»[44]

Προτείνονται δύο τρόποι προσέγγισης της αποτελεσματικότητας, όπως αυτοί συνοψίζονται στον πίνακα.

Το **μοντέλο της τάσης** παρουσιάζει τις συνθήκες επιτυχίας μιας κοινωνικής παρέμβασης. Θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε το περίγραμμα[45] :

	Εργαλειακή προσέγγιση	**Προσέγγιση της τάσης**
Λογική προσέγγισης **Εφαλτήρια δράσης**	Δημιουργία ενός μοντέλου δράσης. Εφαρμογή	Ένταξη στη διαδικασία Επεξεργασία
Στάδια δράσης **Σχέση με το περιβάλλον**	Σκοπός, στόχοι, σχέδιο, εκτέλεση. Αποκοπή από το πλέγμα σχέσεων	Πρόβλεψη, υποστηρικτική πλαισίωση, συνεκτικότητα. Υποστήριξη για τη διαμόρφωση ενός σχεδίου.
Αποτελεσματικότητα που επιθυμούμε	Άμεση	Έμμεση
Τρόπος πραγματοποίησης	Απαραίτητος προγραμματισμός	Μη προκαθορισμένο πλαίσιο

[43] Traité de l'efficacité. François Jullien, Παρίσι, Grasset, 1996
[44] La prévention, un concept en déperdition, Jacqueline Fastrès, Jean Blairon, Luc Pire, 2002
[45] Fastès, Jean Blairon, La prévention dans l'aide à la jeunesse. Un concept en perdition, R.T.A. Asbl 1997.

	Δέσμευση/ σύγκρουση	Εξέλιξη/ προσαρμογή
Συμπεριφορά που έχει προτεραιότητα	Βολονταρισμός	Εμπλοκή
Λογικές για το χώρο **Λογικές για το χρόνο**	Ειδικός προσδιορισμός. Σύντομη, έντονη, ελεγχόμενη	Χωρίς συγκεκριμένη περιοχή. Διάρκεια αργή, προοδευτική
Λήψη απόφασης για την έναρξη της δράσης	Πρόληψη	Συνδιαμόρφωση
Τρόπος ενέργειας	Επιβολή	Ευελιξία
Κριτήριο συνεκτικότητας **Ποιότητα αποτελέσματος**	Σεβασμός της κατευθυντήριας γραμμής. Ορατά αποτελέσματα	Ισότιμη αλληλεπίδραση. Διακριτά αποτελέσματα

Αν εκ πρώτης όψεως, το θεσμικό μοντέλο προσέγγισης της αποτελεσματικότητας φαίνεται πιο σαφές -κι όχι μόνο στα μάτια των δυτικών- πολύ γρήγορα, όταν ερχόμαστε αντιμέτωποι με την εργασία στο δρόμο αποδεικνύεται η μη-ορθότητά του στο πλαίσιο μιας ρεαλιστικής αξιολόγησης.

Λογική προσέγγισης και εφαλτήρια δράσης.

Το προκαθορισμένο μοντέλο παρέμβασης στην εργασία του δρόμου, αντιβαίνει συχνά στην πραγματικότητα του πεδίου που είναι απρόβλεπτη.

Το να επενδύσει κανείς στη διαδικασία σε εξέλιξη και να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες της καταστάσης βοηθά ώστε να μην παγιδευτούμε σε προκαθορισμένες λύσεις και να τις εφαρμόζουμε με όποιο κόστος.

Η ποιότητα μιας τέτοιας διαδικασίας εξαρτάται από τη δυνατότητα που δίνει για εξέλιξη και δημιουργικότητα.

Στάδια δράσης και σχέση με το περιβάλλον.

Κάθε κατάσταση φέρει επίσης, τη λύση του προβλήματός της. Ο εργαζόμενος στο δρόμο αξιολογεί συνεχώς την κατάσταση σε σχέση με την εξέλιξή της. Παράλληλα, με τη διασφάλιση μιας ειδικής υποστηρικτικής πλαισίωσης, θα προσπαθήσει να δώσει συνοχή στα αποτελέσματα που ήδη έχει. Για να το κάνει αυτό, στηρίζεται στις *δυνατότητες* που βιώνει και που υπάρχουν στην καθημερινότητα.

Ο εργαζόμενος στο δρόμο βρίσκεται σε αναμονή μέχρι να προτείνει τη λύση του, περιμένοντας κάποιες ευνοϊκές συνθήκες, για να *συνοδέψει* απλά μια δυναμική που έμφανίζεται και από μόνη της κατευθύνεται σε ένα θετικό αποτέλεσμα.

Αποτελεσματικότητα που επιθυμούμε και τρόποι πραγματοποίησης.

Η αποτελεσματικότητα της εργασίας στο δρόμο δε μπορεί να συνοψισθεί σε ένα άμεσο και ενιαίο αποτέλεσμα. Θα έπρεπε να θεωρήσουμε ως κυρίαρχο στοιχείο την ικανότητα συνεχούς *προσαρμογής* στη διαδικασία και την ένταξη της εργασίας *στους χρόνους* και *στα αποτελέσματα* που παράγονται από την ίδια την κατάσταση.

Συμπεριφορά που έχει προτεραιότητα.

Η ανυπαρξία ενός προκαθορισμένου πλάνου δεν αναιρεί την ανάγκη ο εργαζόμενος στο δρόμο να ενεργεί ορθά, αποτελεσματικά και να προετοιμάζεται για την παρέμβασή του. Το μοντέλο της

τάσης, λόγω των χαρακτηριστικών του, απαιτεί επίσης πολύ προσοχή, εμπλοκή και επένδυση από πλευράς του εργαζόμενου. Όπως επίσης, πρέπει να είναι δεκτικός σε όλες τις εξελίξεις της κατάστασης χάρη ή παρά την παρέμβασή του.

Λογική του χώρου και του χρόνου.

Η ιδιαίτερη προσοχή συμβαδίζει με τη συνεχή φροντίδα να μην επικεντρωθούμε σε ένα μόνο πρόβλημα, κάτι που θα επισκίαζε τις πολλαπλές όψεις και την *πολυπλοκότητα* της κάθε κατάστασης.

Η *συνολική* προσέγγιση των διάφορων προβληματικών καταστάσεων δίνει τη δυνατότητα να επεξεργαστούμε καλύτερα τη μια σε σχέση με την άλλη.

Το να επενδύσουμε στη διαδικασία σε εξέλιξη δε μπορεί να τεθεί παρά μόνο *σ'ένα βάθος χρόνου, προοδευτικά, αργά και με τρόπο συνεχή*.

Αποφασιστική πράξη

Ο συνδυασμός μιας μακροπρόθεσμης διαδικασίας και της προπαρασκευής της είναι τα στοιχεία που κάνουν την εργασία στο δρόμο αποτελεσματική.

Οι εργαζόμενοι στο δρόμο αναφέρουν συχνά την αναγκαιότητα της σχέσης μεταξύ *ατομικής βοήθειας, δράσης στην κοινότητα* και *συλλογικής δράσης*, καθώς μόνο μέσα από την αλληλεπίδραση αυτή είναι δυνατό να εφαρμοστούν **η αρχή της συνδιαμόρφωσης** και μια αληθινή *πρόληψη*.

3. Συνθήκες πεδίου και προκλήσεις της εργασίας στο δρόμο.

3.1. Μια πολυδιάστατη πρακτική.

Η εργασία στο δρόμο έχει ως χαρακτηριστικό τις πολλές επιρροές της, τις πολλές ονομασίες που της δίνονται, όπως επίσης τις πολλές και διαφορετικές μορφές που υιοθετεί κάθε φορά για διαφορετικούς πληθυσμούς και κοινωνικές πραγματικότητες. Παρούσα σήμερα στην πλειοψηφία των χωρών, μετά από πρωτοβουλίες που έχουν ως σκοπό να αντιμετωπίσουν ποικίλα προβλήματα, η πρακτική αυτή, παρά τα διαφορετικά πλαίσια στα οποία εξελίσσεται, εγείρει κοινές προβληματικές. Στο τελευταίο αυτό κεφάλαιο του Οδηγού θέλουμε να παρουσιάσουμε τη δομική αυτή πολυμορφία της εργασίας στο δρόμο, όπως επίσης και κάποιες από τις προκλήσεις που συναντούν τα πρόσωπα που την πραγματοποιούν.

3.1.1 Πληθώρα επιρροών

Η εργασία στο δρόμο έχει δεχτεί πολλές επιρροές στην ιστορία της. Έχει κληρονομήσει στοιχεία από φιλανθρωπικά αλλά και από πιο πολιτικά ρεύματα. Έχει χρησιμοποιηθεί τόσο από τεχνοκρατικές κοινωνικές διοικήσεις, όσο και από τα κοινωνικά κινήματα. Στο πέρασμα του χρόνου η εργασία στο δρόμο χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο ηθικοποίησης των κοινωνικών τάξεων και την ίδια στιγμή ως μέσο χειραφέτησης των κυριαρχούμενων.
Με λίγα λόγια, οι τάσεις που χαρακτηρίζουν σήμερα τον προσανατολισμό της εργασίας στο δρόμο, έχουν τις ρίζες τους σε μια μακρά ιστορία. Κατά τη διάρκειά της διάφοροι παράγοντες και θεσμοί χρησιμοποίησαν την πρακτική αυτή ως μέσο για τον έλεγχο των κοινωνικών τάξεων, σα βάλσαμο για τη κοινωνική ένδεια ή ακόμη σαν εργαλείο κινητοποίησης των περιθωριακών κοινωνικών ομάδων.
Σε αυτό το πλαίσιο, και κυρίως αν πάρουμε υπόψη τις διεθνείς αναφορές του Οδηγού, είναι πολύ δύσκολο να κάνουμε μια ιστορική σύνθεση για την πρακτική αυτή. Από τη βόρεια Αμερική, τη

δυτική Ευρώπη μέχρι τη νότια Αμερική και την Ασία, περνώντας επίσης και από τις χώρες της Αφρικής, της Σκανδιναβίας και της ανατολικής Ευρώπης συναντάμε πολλές διαφορετικές ιστορίες της εργασίας στο δρόμο που άλλοτε συναντιούνται και άλλοτε αποκλίνουν. Σε κάποιους τόπους την πρωτοβουλία την πήραν ιεραπόστολοι, σε άλλους κοινωνικά δραστηριοποιημένα άτομα, μερικές φορές πλαισιώνεται από κοινωνιολόγους, άλλες πάλι από κοινωνικούς λειτουργούς και εκπαιδευτές, σε κάποια μέρη στηρίζεται από τις πολιτικές αρχές, ενώ σε άλλα εθνικά πλαίσια θεωρείται ανατρεπτική. Διαφορετικές προσδοκίες, που άλλοτε συγκλίνουν και άλλοτε αντιφάσκουν, διαμόρφωσαν στο πέρασμα του χρόνου την εργασία στο δρόμο.
Σήμερα, αν και υπάρχουν πολλές διαφορετικές μορφές εργασίας στο δρόμο, διαπιστώνουμε πως οι διαφορετικές αυτές επιρροές εμπλουτίζουν την πρακτική της και την ίδια στιγμή τροφοδοτούν τις τάσεις προσανατολισμού της. Έτσι, αυτοί που παρατηρούν την εξέλιξη της εργασίας στο δρόμο διαπιστώνουν ότι η αύξηση ενδιαφέροντος τα τελευταία χρόνια για την πρακτική αυτή αντανακλά από τη μια την προσπάθεια κινητοποίησης της κοινωνίας των πολιτών για καλύτερη ποιότητα ζωής σε συλλογικό επίπεδο, όπως επίσης από την άλλη και την αύξηση της εργαλειακής της χρήσης για την κοινωνική τοπική ανάπτυξη, με την προοπτική ενός ελέγχου πιο αποτελεσματικού και όχι πολυέξοδου.
Αν και η εμφανής καταλληλότητα της εργασίας στο δρόμο φαίνεται να έχει κατακτήσει κάποιες πολιτικές αρχές, ωστόσο εκφράζουμε τη λύπη μας καθώς δε συγκρατούν πάντα όλα τα συστατικά της στοιχεία. Πράγματι, σε κάποιες χώρες του Βορρά, η αύξηση της χρηματοδότησης συνοδεύεται από ένα πλαίσιο ορθολογικοποίησης, εκθειάζοντας τη βραχυπρόθεσμη στόχευση και επικεντρώνοντας σε διαστάσεις εμφανώς ασφάλειας ή σε πολύ συγκεκριμένους στόχους κοινωνικής υγιεινής. Έτσι, αν και φαίνεται ότι προωθείται ιδιαίτερα η κοινωνική εργασία, συχνά επινοείται από τη βάση της και της επιβάλλονται νέες σκοπιμότητες. Στο Νότο επίσης, υπάρχει ενδιαφέρον αλλά δεν υπάρχει πάντα οικονομική στήριξη ή, όταν υπάρχει, συνοδεύεται από περιοριστικές οδηγίες.

Σε αυτό το πλαίσιο, οφείλουμε να εξετάσουμε την κάθε τοπική και εθνική ιστορία για να αντιληφθούμε ποια στοιχεία της δίνουν το ιδιαίτερο χρώμα της. Παίρνοντας αυτό υπόψη, και παρά τις διαφορές που χαρακτηρίζουν την εργασία του δρόμου σε βορρά και νότο, σε ανατολή και δύση, ο μεγάλος αριθμός των εργαζόμενων στο δρόμο που συγκεντρώθηκαν στα πλαίσια της ίδιας δικτύωσης, επεξεργάζεται το πώς θα έχουμε το μέγιστο όφελος από την πρακτική αυτή. Αυτό γίνεται προκειμένου η πρακτική αυτή να χρησιμοποιηθεί ενάντια σε τρόπους διαχείρισης κοινωνικών και εκπαιδευτικών δομών που περιθωριοποιούν τον ανθρώπινο παράγοντα, είτε επειδή οι δημόσιες αρχές αγνοούν τους περιθωριοποιημένους πληθυσμούς, είτε αντίθετα επειδή τους απευθύνονται μέσω μιας υπερβολικά θεσμικής λογικής.
Με λίγα λόγια, βρισκόμαστε στο σημείο που συναντιούνται οι διαφορετικές διαδρομές της εργασίας στο δρόμο και προσπαθούμε να μοιραστούμε τις κοινές εμπειρίες μας από τις διάφορες χώρες του κόσμου. Η διαδικασία αυτή μας δίνει τη δυνατότητα να υπογραμμίσουμε την καταλληλότητα της πρακτικής αυτής προκειμένου να ξεπεραστεί το ολοένα και μεγαλύτερο χάσμα που επιβάλλεται σε κάποια κομμάτια της κοινωνίας και η διαρκής υποβάθμιση των συνθηκών ζωής τους. Αυτή η «εκτός των τειχών» πρακτική μοιάζει να είναι πράγματι ένας τρόπος ανάπτυξης της κοινωνικής δράσης, ικανός να προσαρμοστεί στις εξελίξεις της κοινωνικής πραγματικότητας, καθώς δίνει τη δυνατότητα να έρθουμε κοντά στους πληθυσμούς και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Για να το πούμε διαφορετικά, χάρη στη σύγκλιση των διαφορετικών ιστορικών διαδρομών, είναι δυνατό σήμερα να ανακατασκευάσουμε μια κοινή αντίληψη της κοινωνικής δράσης, πιο ανθρώπινη και ρεαλιστική, στην οποία το άτομο ξαναγίνεται προτεραιότητα και δεν αντιμετωπίζεται ως μέσο.
Σήμερα, αν και διαφέρει σημαντικά από χώρα σε χώρα το θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η εργασία στο δρόμο, αυτό που κυρίως διαφοροποιεί την πρακτική της είναι τα ζητήματα και τα διακυβεύματα που αποκαλύπτει. Στην πραγματικότητα, αν θεωρήσουμε ότι αυτός ο τύπος δράσης δε μπορεί να περιοριστεί σε επίπεδο μόνο τεχνικό και μεθοδολογικό, τότε πρέπει

να αναγνωρίσουμε πως η σημασία της βρίσκεται σε ηθικό και πολιτικό επίπεδο, σε άμεση συνάρτηση με το περιβάλλον και τις κοινωνικές εξελίξεις.
Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η δημιουργία του διεθνούς δικτύου των εργαζόμενων στο δρόμο. Η συγκρότηση ενός δικτύου κοινωνικών επαγγελματιών του street-work δεν αποτελεί ασήμαντο γεγονός στην ιστορία της πρακτικής αυτής. Τα προγράμματα εργασίας στο δρόμο διαθέτουν συνήθως πολύ μικρούς πόρους, γεγονός που δυσκολεύει ιδιαίτερα την επένδυση σε τέτοιου είδους συλλογικές δραστηριότητες. Επιπλέον, οι επαγγελματίες του street-work είναι ιδιαίτερα επιφορτισμένοι με διάφορες δουλειές και δυσκολίες στο πεδίο, χαρακτηριστικό αυτού του είδους κοινωνικής εργασίας, και είναι υποχρεωμένοι να επενδύσουν υπερβολική ενέργεια προκειμένου να βρουν την αναγκαία χρηματοδότηση για τα προγράμματα.
Παρόλ' αυτά, η δικτύωση δημιουργήθηκε, γιατί θεωρήσαμε πως έπρεπε να πάρουμε θέση στα σημερινά ζητήματα, καθώς επίσης, επειδή δεν καλύπτονταν πολυάριθμες ανάγκες μας. Οι εργαζόμενοι στο δρόμο, διαπιστώνοντας πως έρχονται αντιμέτωποι με κοινές αντιφάσεις και ζητήματα, έκριναν ότι η συνεργασία τους μπορεί να συμβάλλει ώστε να πετύχουν τους στόχους τους για τη βελτίωση των συνθηκών σε συλλογικό επίπεδο. Από αυτή την άποψη, το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι του δρόμου στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, πέτυχαν τη θεσμοθέτηση ενός καινούργιου νόμου για την προστασία του παιδιού, είναι ενδεικτικό για τις δυνατότητες αυτής της εθνικής και διεθνούς κινητοποίησης και αποδεικνύει τη δύναμη που έχει σε επίπεδο θεσμών η σύμπραξη αυτή.

3.1.2 Ένα επάγγελμα, πολλά ονόματα.

Χρησιμοποιούνται πολλές ονομασίες για την εργασία των επαγγελματιών που δουλεύουν σε δημόσιους χώρους, όπως δρόμους, πάρκα, αυλές σχολείων κλπ.
Στην πραγματικότητα, σε κάθε χώρα, σε κάθε ιδιαίτερο ιστορικό πλαίσιο καταλήγουμε σε μια ιδιαίτερη κατηγοριοποίηση. Τα ονόματα που χρησιμοποιούνται κάθε φορά και οι κατηγοριοποιήσεις της έχουν τελικά νόημα μόνο στα ιδιαίτερα αυτά πλαίσια.
Αν και κοινός παρανομαστής της δράσης κάθε εργαζόμενου στο δρόμο είναι ότι δουλεύει στο χώρο που βρίσκεται η ομάδα στόχος, η διάκριση των στρατηγικών που ακολουθούνται γίνεται σε συνάρτηση με διάφορους παράγοντες όπως είναι η εγγύτητα, η ομάδα-στόχος, οι προβληματικές, κλπ.
Οι τοπικές κουλτούρες και παραδόσεις επηρεάζουν επίσης τις προσεγγίσεις.
Ωστόσο είναι αλήθεια ότι παντού **ο δρόμος αποκτά ειδικό βάρος.**
Ο όρος «εργασία στο δρόμο» έχει μεταφραστεί στην πλειοψηφία των γλωσσών και παραμένει ο όρος που χρησιμοποιείται πιο συχνά για να χαρακτηρίσουμε τη δουλειά του εργαζόμενου στο δρόμο.
Σε κάποιες χώρες, μεταξύ των οποίων και το Βέλγιο, η λέξη «κοινωνική» συμπληρώνει τον ορισμό αυτό. Κάνουμε λοιπόν τη διάκριση ανάμεσα σε :

- **Εκπαίδευση στο δρόμο**, που υποστηρίζει την υποστηρικτική πλαισίωση σε κοινωνικό-εκπαιδευτικό επίπεδο και τη δράση στην κοινότητα.

- **Εμψύχωση στο δρόμο,** που ενθαρρύνει την οργάνωση συλλογικών, αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων και υποστηρίζει τα μέλη της ομάδας-στόχου στην πραγματοποίηση των σχεδίων τους.

Η εκπαιδευτική διάσταση κυριαρχεί επίσης σε ονομασίες, όπως **παιδαγωγός στο δρόμο** (Πολωνία), **εκπαιδευτής στο δρόμο** (γαλλόφωνες και ισπανόφωνες χώρες) και **καθηγητής στο δρόμο** (Ιταλία).
Για παράδειγμα στο Κεμπέκ, εκτός από την εργασία στο δρόμο που στοχεύει κυρίως στους λεγόμενους περιθωριακούς κοινωνικούς χώρους, π.χ στα μπαρ, σε χώρους που γίνεται χρήση ναρκωτικών, καταλήψεις και διαμερίσματα, υπάρχει επίσης η εργασία που στοχεύει κυρίως σε θεσμικούς κοινωνικούς χώρους, όπως είναι τα σχολεία, ιδρύματα κ.λ.π.

Οι αγγλόφωνοι χρησιμοποιούν επίσης τον όρο «outreach work » για να περιγράψουν την εργασία στο δρόμο που έχει ως στόχο να επαναπροσανατολίσει ή να ξαναστείλει τα άτομα σε υπηρεσίες ειδικές και προσαρμοσμένες στα προβλήματα τους. Αντίθετα, η πρακτική «detached work» δεν αποσκοπεί σε τέτοιου τύπου προσανατολισμό της ομάδας-στόχου αλλά επικεντρώνει τη δράση της σε όλους τους χώρους κοινωνικής ζωής των μελών της.
Η «street-based work » διαφοροποιείται από τις προηγούμενες, καθώς η εργασία πραγματοποιείται μόνο στο δρόμο.
Οι λίγοι αυτοί όροι, που χρησιμοποιούνται διεθνώς, δε θα συμπληρώσουν ποτέ ένα πλήρη κατάλογο όσο υπάρχουν πολλαπλές πραγματικότητες. Έτσι, χρησιμοποιείται διαφορετική ορολογία για να χαρακτηριστούν οι διαφορετικές πρακτικές που αναφέρονται στην «εργασία στο δρόμο», σε συνάρτηση με τις τοπικές κουλτούρες, τα θεσμικά πλαίσια και διάφορα ζητήματα που συνδέονται με την οργάνωση των κοινωνικών υπηρεσιών σε κάθε χώρα. Είναι σχεδόν αδύνατο να αναφερθούν, σε ένα τόσο σύντομο έργο, οι πολυάριθμες αποχρώσεις που καταγράφουν τις ομοιότητες και διαφορές των όρων. Όσον αφορά το μεγάλο αριθμό των όρων, πρέπει να θυμόμαστε ότι οι λέξεις δεν εξηγούν τα πάντα και ότι είναι πολύ σημαντικό, για να καταλάβουμε ένα ορισμό, να τον τοποθετούμε στο πλαίσιό του.

« Είχα δει παιδιά παρατημένα και περιθωριοποιημένα στις γειτονιές που δούλευα παλιά, αλλά δε μας πλησίαζαν, δεν έρχονταν εκεί που δουλεύαμε. Έκτοτε, αποφάσισα να συγκεντρώσω όσους ήθελαν να βοηθήσουν αυτού του είδους τα παιδιά. Τα παιδιά αυτά είναι τόσο περιθωριοποιημένα, που ούτε οι δομές βοήθειας όπως τα κέντρα νεότητας δεν είναι σε θέση να τα βοηθήσουν. Έτσι, ο μόνος τρόπος που υπάρχει είναι να τα πλησιάσεις διαφορετικά.
Κάθε μέρα είναι μια νέα πρόκληση, δεν υπάρχει ποτέ ρουτίνα. Και είναι αυτό που μ'αρέσει.
Μαθαίνω επίσης άπειρα πράγματα που μου φαίνονται χρήσιμα στην προσωπική μου ζωή, όπως επίσης και πολλά για μένα τον ίδιο. Σχεδιάζω στο μέλλον να διευρύνω την εργασία στο δρόμο, να στηρίξω νέες οργανώσεις. Γιατί πρόκειται για μια μέθοδο αποτελεσματική και ολιγοέξοδη, για να βοηθάμε τους ανθρώπους που το έχουν ανάγκη. »

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο , Πολωνία

« Στο δρόμο και στις γειτονιές οι γονείς συνηθίζουν να με αποκαλούν « ο δικηγόρος των νέων ». Δεν καταλαβαίνω γιατί, επειδή δουλεύω περισσότερο με προγράμματα επαγγελματικών σεμιναρίων για νέους. Αλλά στα πλαίσια αυτών των σεμιναρίων, συχνά μιλάμε για πολλά άλλα πράγματα που απασχολούν επίσης τους νέους. Πολύ γρήγορα γινόμαστε ειδικοί για το καλό των νέων. »

Εργαστήριο εργαζόμενων στο δρόμο, Τυνησία.

3.1.3 Οι διαφορετικοί πληθυσμοί.

Κανείς δε μπορεί να αποφύγει τον κίνδυνο της φτώχειας και της κοινωνικής αποξένωσης. Είναι λογικό άρα να συναντάμε στο δρόμο όλες τις ηλικίες και πληθώρα διαφορετικών καταστάσεων (παιδιά στο δρόμο, παιδιά που εργάζονται, παιδιά που τα εκμεταλλεύονται, ιερόδουλες, άστεγους, περιθωριοποιημένους, χρήστες ναρκωτικών ουσιών...)
Αν και στην παρούσα παρουσίαση επικεντρωνόμαστε στο ζήτημα των παιδιών και των νέων ως ομάδα-στόχο, ωστόσο συχνά οι εργαζόμενοι στο δρόμο υποστηρίζουν και ενήλικες. Όλο και πιο συχνά, βρίσκονται στο δρόμο ακόμη και ολόκληρες οικογένειες. Είναι φανερό ότι πρέπει να γίνουν μεθοδολογικές προσαρμογές εξαιτίας αυτής της πολυμορφίας των πληθυσμών.
Παρόλο που ο δρόμος συνεπάγεται προκλήσεις και απειλές, είναι επίσης και ένας χώρος κοινωνικοποίησης και αντίστασης. Η σύνθετη και δύσκολη προβληματική που αφορά τα παιδιά του δρόμου, θα ήταν καλό να είναι γνωστή γι' αυτό που είναι, αλλά επίσης και για την οπτική που μας προσφέρει ως προς τις χρήσεις του δρόμου από τους νέους. Για κάποιους επαγγελματίες το να βρίσκεσαι στο δρόμο δεν είναι παρά η αρνητική συνέπεια και αποξένωση ως επακόλουθο του κοινωνικού αποκλεισμού. Ωστόσο, ο δρόμος αντιπροσωπεύει επίσης, για ένα μεγάλο αριθμό

παιδιών, θετικές στρατηγικές άμεσης επιβίωσης, αναδόμηση κοινωνικών σχέσεων και μεταβατική φάση για να μάθουν να ελέγχουν καλύτερα το μέλλον τους.
Η κατανόηση των πολλαπλών διαστάσεων του φαινομένου μας δίνει τη δυνατότητα να υιοθετήσουμε μια προσέγγιση που να σέβεται περισσότερο τα πραγματικά ζητήματα της παρέμβασής μας. Για παράδειγμα, μας βοηθά να υπερβούμε τη φιλανθρωπική και απαισιόδοξη προσέγγιση ότι ο δρόμος συνιστά από μόνος του κακό, η οποία μας ωθεί να εφαρμόσουμε διορθωτικά μέτρα, όπως το να απομακρύνουμε άμεσα το παιδί από το δρόμο. Αντίθετα, αν δούμε το δρόμο ως τόπο όπου παράγονται νόημα και πόροι δυνάμεων, μπορούμε να τον χρησιμοποιήσουμε ως πλαίσιο δράσης για να βοηθήσουμε το παιδί να αναπτυχθεί σε υπεύθυνο ενήλικα με τις δικές του δυνάμεις και να δημιουργήσει το μέλλον του.
Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα ζητήματα φύλου, όπως επίσης είναι σημαντικό να πάρουμε υπόψη τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ της κατάστασης που βιώνουν οι νέοι, ανάλογα με το αν είναι κορίτσια ή αγόρια, γυναίκες ή άνδρες.
Αν και βιώνουν τον ίδιο αποκλεισμό, δε διαθέτουν πάντα τα ίδια εργαλεία για να αντισταθούν και να επιβιώσουν. Ένα νέο κορίτσι διατρέχει συχνά περισσότερους κινδύνους. Άλλωστε, δε θα μπορούσαμε να αγνοήσουμε τον αποφασιστικό ρόλο που διαδραματίζει η γυναίκα στην αναβάθμιση των συνθηκών της ομάδας. Γι αυτό πρέπει να βασιζόμαστε στους ανθρώπινους πόρους του πεδίου, μεταξύ των άλλων και σε κάποιες γυναικείες ομάδες.

Κορίτσια και γυναίκες στο δρόμο: διπλός στιγματισμός.
Η κατάσταση των κοριτσιών και των γυναικών που ζουν στο δρόμο είναι δυο φορές πιο σύνθετη, καθώς συνδυάζεται η διαβίωση στο δρόμο με την ιδιότητά τους ως γυναίκα. Αυτό έχει ως συνέπεια να βιώνουν ακόμη μεγαλύτερο αποκλεισμό και να είναι πιο ευάλωτες εξαιτίας του σεξισμού που κυριαρχεί στις σύγχρονες κοινωνίες.
Όπως και για πολλές άλλες γυναίκες στον κόσμο, μια από τις μεγαλύτερες καταπατήσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων τους, είναι η άρνηση της αυτοδιάθεσης του σώματός τους, και η στέρηση του δικαιώματός τους σε σεξουαλική ζωή και αναπαραγωγή, γεγονός που εκδηλώνεται με τον πιο ωμό τρόπο στη μητρότητα. Παρόλο που ανήλικες και ενήλικες μένουν συχνά έγκυες μετά από σεξουαλικές επαφές χωρίς προφυλάξεις, με την ελεύθερη συγκατάθεσή τους, ή σε πλαίσιο πορνείας, ή μετά από παρενόχληση ή βιασμό, την απόφαση για το μέλλον της εγκυμοσύνης την παίρνουν συχνά οι οργανισμοί και τα προγράμματα που προσφέρουν βοήθεια στις γυναίκες: υπάρχουν ελάχιστα μέρη όπου οι γυναίκες μπορούν να απευθυνθούν για να τους δοθεί η απαραίτητη επαγγελματική φροντίδα και να γίνουν μητέρες. Συνήθως αντιμετωπίζουν μια άμεση άρνηση στην επιθυμία τους να γίνουν μητέρες στο δρόμο. Ο κοινωνικός αποκλεισμός που συνδέεται με την ιδιότητά τους ως γυναίκες, είναι τόσο βαθύς, που το πρόβλημα δεν είναι ορατό, και συνεπώς δε διαθέτουμε αξιόπιστες πληροφορίες για τις πραγματικές του διαστάσεις.
Στην περίπτωση των έφηβων ή νεαρών γυναικών που ζουν μόνες τους με τα παιδιά τους στο δρόμο, κυριαρχεί η τάση να δίνεται προτεραιότητα στην ευαίσθητη κατάσταση του μωρού και να το απομακρύνουν από τη μητέρα του, επιβάλλοντας την τοποθέτησή του σε κάποιο ίδρυμα (δημόσιο ή ιδιωτικό). Η ηθική σύγκρουση που υπάρχει, επιτρέπει χωρίς αμφιβολία να καταπατούνται εκ των προτέρων κάποια δικαιώματα. Στην πραγματικότητα, είναι δύσκολο να γίνει αποδεκτός ο τρόπος ζωής στο δρόμο μιας έφηβης που ζει με τα παιδιά της, ή μιας εγκύου. Υπάρχει ένα κοινωνικό δίκτυο επιβίωσης που τους προστατεύει από κινδύνους και /ή καλύπτει τις πιο επείγουσες ανάγκες. Δυστυχώς όμως, σπάνια ακούμε τη φωνή και τις ανάγκες της νεαρής μητέρας, κάτι που θα μας επέτρεπε να έχουμε μια προσέγγιση βασισμένη στα δικαιώματά της, προκειμένου να εγγυηθούμε τις καλύτερες συνθήκες για να ζήσουν μαζί, γυναίκα και παιδιά. Αυτό που βλέπουμε καθημερινά, είναι η επιβολή της απομάκρυνσής της από τα παιδιά και η στέρηση της γονικής ευθύνης.

3.1.4 Η πολυμορφία των κοινωνικών πραγματικοτήτων.

Η παγκοσμιοποίηση του κυρίαρχου εμπορευματικού μοντέλου προξενεί πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική κρίση, φαινόμενο που παρατηρείται τόσο στο Βορρά όσο και το Νότο.

Η ένταση του ανταγωνισμού για την κατάκτηση νέων αγορών, το χρέος, οι πολιτικές λιτότητας και οι μεταρρυθμίσεις, που επιβάλλονται από τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς παράγουν, σε διάφορους βαθμούς, αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού.
Η εναρμόνιση των πολιτικών ανάπτυξης και των συμπεριφορών περιορίζουν τα άτομα στο ρόλο μόνο του καταναλωτή και διαλύουν τις πολιτισμικές ταυτότητες. Επιπλέον η αύξηση της φτώχειας, των αποκλεισμών και οι επιθέσεις στην ταυτότητα, συνοδεύονται από την εξατομίκευση της κοινωνίας που εκδηλώνεται με έλλειμμα συμμετοχής των πολιτών στα κοινά. Επίσης, υποβαθμίζεται ο διάλογος μεταξύ πολιτικών, οικονομικών υπευθύνων και λαών. Ο ένας θεωρεί τον άλλο υπεύθυνο και υπαίτιο της κατάστασης, μεταθέτοντας έτσι το βάρος της επιδείνωσης στις πλάτες των ατόμων.
Εδώ και πολύ καιρό θεωρείται ως «αποκλεισμένος» αυτός που δεν επωφελείται από την ανάπτυξη. Παρά τη σημαντική αύξηση του πλούτου στον κόσμο, ένα μεγάλο κομμάτι των πληθυσμών συνεχίζει να είναι ιδιαίτερα φτωχό. Τη συγκεκριμένη περίοδο, περίπου το μισό του παγκόσμιου πληθυσμού ζει με λιγότερο από 1€ την ημέρα, ενώ το 83% του παγκόσμιου πλούτου το κατέχει το 20% μόνο του πληθυσμού.
Έτσι, όσο υπάρχουν σύνορα στην ανάπτυξη, που διαπερνούν όλες τις κοινωνίες και τις μητροπόλεις, Βορρά και Νότου, υπάρχουν και αυτοί που επωφελούνται από την παραγωγή και τη συσσώρευση πλούτου καθώς και εκείνοι που δε θα επωφεληθούν ποτέ από μια δίκαιη κατανομή των παγκόσμιων πόρων. Νέοι άνεργοι, άστεγοι, πληθυσμοί με χαμηλά εισοδήματα, αλλοδαποί, παγιδευμένοι στις πιο φτωχές γειτονιές… το χάσμα μεγαλώνει μεταξύ της μιας και της άλλης πλευράς.
Από τη μια πλευρά, αυτοί που είναι «μέσα », δηλαδή αυτοί που επωφελούνται λίγο πολύ από την ανάπτυξη, και που όμως φοβούνται ότι κάθε στιγμή μπορούν να περάσουν στην άλλη όχθη, είναι επιφυλακτικοί απέναντι σε αυτούς που είναι « έξω ». Από την άλλη πλευρά, αυτοί που έχουν αποκλειστεί από την ανάπτυξη, έχουν δεχτεί ισχυρό στιγματισμό. Έτσι, σ' ένα πλαίσιο που η εικονική κοινωνική ταυτότητα έχει αντικαταστήσει την αληθινή, γίνεται πραγματικότητα η αναπαράσταση που έχουμε για τον άλλον, αυξάνοντας έτσι το χάσμα ανάμεσα στους μεν και τους δε.
Η ανάπτυξη της θεώρησής μας για τον αποκλεισμό δείχνει πως οι πληθυσμοί που απειλούνται από την ανεπάρκεια υλικών πόρων, αποδυναμώνονται επίσης από τη διάλυση του κοινωνικού ιστού. *Οι πληθυσμοί αυτοί δε βιώνουν μόνο την όλο και μεγαλύτερη φτώχεια αλλά απομονώνονται κοινωνικά,* με άλλα λόγια παρατηρείται ρήξη του κοινωνικού ιστού. Η οικονομική ανασφάλεια μεταφράζεται σε ένδεια, και η αποδυνάμωση των σχέσεων σε απομόνωση.
Σε αυτό το πλαίσιο παρουσιάζονται στα μάτια των ευκατάστατων ως « επικίνδυνες μορφές » για την ανάπτυξη : ναρκομανείς, παράνομοι και περιθωριακοί, κλπ.
Στην Αφρική, όπως και παντού στον κόσμο, ο δρόμος αποτελεί το μεγαλύτερο κίνδυνο για την κοινωνική αποσταθεροποίηση των προσπαθειών που γίνονται για την εκπαίδευση των παιδιών. Συνιστά μια σημαντική πρόκληση για τους πολιτικούς και τεχνικούς παράγοντες της κοινωνικής εργασίας. Το παιδί που ζει στο δρόμο ή καλύτερα το παιδί σε κοινωνική ρήξη είναι θύμα ενός διαρκώς αυξανόμενου προβλήματος ολόκληρης της κοινωνίας.
« Η πλειοψηφία των κοινωνικών λειτουργών στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό έχουν αναπτύξει κοινωνικό-εκπαιδευτικές στρατηγικές με πολύ κουράγιο, θάρρος και εξυπνάδα, σε δύσκολες συχνά συνθήκες. Ξεκινούν με το να συναντούν τα παιδιά και να προσπαθούν να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες (τροφή, ένδυση, υγειονομική φροντίδα, προσωρινό κατάλυμα για το βράδυ). Ελπίζουν ότι με τον τρόπο αυτό θα τα ενθαρρύνουν να εγκαταλείψουν από μόνα τους το δρόμο και κυρίως, σε πρώτο στάδιο, να συμμετάσχουν σε διάφορα προγράμματα και στη συνέχεια να επιτύχουν οικογενειακή επανένωση ή ακόμη την τοποθέτησή τους σε κατάλληλα ή ειδικά ιδρύματα (οικοτροφεία, κέντρα ή εργαστήρια μαθητείας...). Ένα μέρος των παιδιών αυτών τα καταφέρνει τελικά και εντάσσεται στο κοινωνικό σύστημα, κάποια άλλα όχι.
Αξιολογώντας τις στρατηγικές και τις προσεγγίσεις, η πλειοψηφία των εκπαιδευτών αμφισβητεί ολοένα και πιο συχνά την πρώτη επιλογή»

«Εγκαταλείπουν την προοπτική σκληρών δομών (κέντρο μέριμνας, σχολικό οικοτροφείο) και προωθούν μια διαδικασία κατά την οποία κυριαρχεί η κοινωνικό-εκπαιδευτική οπτική. Οι λόγοι της αλλαγής αυτής είναι πολλοί και διάφοροι :

- *Ο αυξανόμενος αριθμός παιδιών και νέων που ζουν ή δουλεύουν στο δρόμο.*
- *Η βούληση να δοθεί στο παιδί άμεση πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα.*
- *Η επιλογή της αλληλεπίδρασης και των διεργασιών στα πλαίσια της κοινότητας, ή για να το πούμε διαφορετικά, η εμπλοκή της τοπικής κοινότητας στην επικαιρότητα.»*

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό.

Συνεπώς, μιλούμε για το τέλος της εξατομικευμένης πρόνοιας και την εισαγωγή μιας πολύμορφης συνεργασίας, που τοποθετείται αποφασιστικά στις γειτονιές, εκεί όπου ζουν και εργάζονται οι νέοι. Με λίγα λόγια, ο εκπαιδευτής πρέπει να αλλάξει ριζικά τις στρατηγικές, τις προσεγγίσεις και τις μεθόδους κοινωνικής παρέμβασης.
Από τη στιγμή που αναγνωρίζουμε το παιδί ως υποκείμενο της ανάπτυξής του, επανεξετάζουμε την προσέγγισή μας στο σύνολό της.

3.2. Οι όψεις του κοινωνικού αποκλεισμού.

Χρησιμοποιούνται διαφορετικές μέθοδοι για την προσέγγιση της προβληματικής του κοινωνικού αποκλεισμού. Είναι αυτονόητο ότι στο παρόν έργο δε θέλουμε να εξετάσουμε όλες τις θεωρητικές απόψεις που υπάρχουν. Ωστόσο, είναι σημαντικό να μελετήσουμε πως το γεγονός ότι συναναστρεφόμαστε τους λεγόμενους αποκλεισμένους άμεσα, στο δημόσιο χώρο, έχει ως συνέπεια να τους αντιμετωπίζουμε ως κανονικά δρώντα υποκείμενα και να αντιστεκόμαστε έτσι σε τεχνοκρατικές προσεγγίσεις ασφάλειας ή θυματοποίησης.

3.2.1. Η ζωή στο δρόμο : κοινωνικό φαινόμενο που αναδύεται ως απάντηση στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Αποτελεί ήδη ένα παγκόσμιο φαινόμενο το γεγονός ότι ο δρόμος λειτουργεί για πολλούς ανθρώπους ως χώρος καθημερινότητας και τρόπος ζωής. Στις περισσότερες χώρες του πλανήτη υπάρχουν ομάδες που χρησιμοποιούν το δρόμο ως χώρο επιβίωσης.
Είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως το ότι κάποιος φτάνει στο σημείο να βρεθεί στο δρόμο είναι αποτέλεσμα διαφορετικών διαδικασιών κοινωνικού αποκλεισμού. Με άλλα λόγια, τα άτομα αυτά δεν έχουν ή είναι δύσκολο να έχουν πρόσβαση στη γενική ανάπτυξη λόγω της κοινωνικής τους κατάστασης.
Σε διαφορετικές περιόδους της ανθρώπινης ιστορίας, οι γυναίκες, τα παιδιά και οι νέοι βρέθηκαν αντιμέτωποι με την απαγόρευση της συμμετοχής τους σε ζητήματα που τους αφορούσαν, καθώς θεωρούνταν κατώτεροι ή ανίκανοι να έχουν άποψη για τη ζωή τους ή την κοινωνία. Η πραγματικότητα αυτή παραμένει η ίδια για πολλές ομάδες ανθρώπων, καθώς στις σύγχρονες κοινωνίες υπάρχουν ακόμη τέτοιες κοινωνικές συνθήκες, που δε δίνουν τη δυνατότητα σε κάποιες ομάδες του πληθυσμού να επωφεληθούν από τις ευκαιρίες της ανάπτυξης.
Οι ομάδες των ανθρώπων που επιβιώνουν στο δρόμο, δεν υπάρχουν μόνο στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου το επίπεδο ανάπτυξης είναι μικρό και είναι φανερή η ανισότητα κατανομής του πλούτου. Η πιο διαδεδομένη άποψη είναι ότι μόνο στις λατινο-αμερικάνικες και αφρικάνικες πόλεις συναντάμε παιδιά, κορίτσια και αγόρια, νέους και γυναίκες, οικογένειες και ενήλικα άτομα να τριγυρίζουν στους δρόμους. Ωστόσο, η ίδια πραγματικότητα συναντάται επίσης στην Ευρώπη, τη βόρεια Αμερική και την Ασία. Ως εκ τούτου, η κοινωνική κατηγορία που χρησιμοποιούμε στην ανάλυσή μας, ο λεγόμενος «κοινωνικός αποκλεισμός», μας βοηθά να καταλάβουμε πως η ζωή στο

δρόμο δεν περιορίζεται στην οικονομική ένδεια, αλλά υπάρχουν και άλλα σημαντικά στοιχεία όπως τα πολιτισμικά, περιβαλλοντικά, εκπαιδευτικά και πολιτικά δεδομένα. Για παράδειγμα, ένας μετανάστης χωρίς πιστοποιητικά έγγραφα στην Ευρώπη είναι κοινωνικά αποκλεισμένος, καθώς η απουσία κοινωνικών δικτύων αλληλεγγύης, η δυσκολία να καταλάβει μια ξένη γλώσσα και μια νέα κουλτούρα τον θέτουν σε μειονεκτική θέση, προκειμένου να βρει εργασία που θα του επέτρεπε να έχει επαρκή μισθό για αξιοπρεπή κατοικία, πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και ψυχαγωγίας. Η κατάστασή του ως παράνομου μετανάστη συντηρεί την κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού παρά τις προσωπικές του προσπάθειες και υπάρχουν πολλές πιθανότητες να βιώσει και να αναπτύξει μια νέα ταυτότητα λόγω της διαβίωσής του στο δρόμο. Οι κοινωνικά αποκλεισμένοι είναι μια ομάδα «κρυμμένη», που συχνά η κοινωνική της ύπαρξη αγνοείται. Στερούνται εντελώς τη δυνατότητα να ασκούν τα δικαιώματά τους, καθώς είναι γενικά «αόρατοι» γι αυτούς που παίρνουν τις αποφάσεις. Αγνοούμε τον τρόπο ζωής τους, και μερικές φορές τα ίδια τα άτομα προσπαθούν να ζουν κρυμμένα, για να προστατευτούν από τις διακρίσεις και την κοινωνική βία εις βάρος τους.

Εξαιτίας της άγνοιας και της έλλειψης εξατομικευμένης προσέγγισης, συχνά η σχέση μεταξύ των ανθρώπων που ζουν στο δρόμο με τις κυβερνήσεις και τα ιδρύματα, περιορίζεται σε μια οπτική του « δόγματος της μη-κανονικότητας». Το δόγμα αυτό τιμωρεί τη «μη-κανονικότητα και την κοινωνική απόκλιση» και αρνείται να αναγνωρίσει τα άτομα αυτά ως «πολίτες-υποκείμενα με δικαιώματα». Γι αυτό, οι κοινωνικές πολιτικές, οι εκπαιδευτικές μέθοδοι και τα θεσμικά μοντέλα δεν έχουν παρά μικρή χρηστική αξία για την αλλαγή του τρόπου ζωής τους. Μερικές φορές μάλιστα αυτές οι πολιτικές λειτουργούν ως παράγοντες «διάκρισης» και συντήρησης της παραμονής της ομάδας-στόχου στο δημόσιο δρόμο, καθώς δημιουργούν μια κατάσταση εργαλειακής χρήσης των υπηρεσιών, χωρίς όμως αυτό να συνεπάγεται και μεταβολή στις προσδοκίες των μελών της ομάδας-στόχου όσον αφορά τη μελλοντική τους ζωή.

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας μια ομάδα εκπαιδευτών στο δρόμο, επεξεργάστηκε την εκπαιδευτική πρακτική που ακολουθούσε και πρότεινε μια κατηγορία ανάλυσης δεδομένων, που μας βοηθά να καταλάβουμε καλύτερα τη σχέση που υπάρχει μεταξύ κοινωνικού αποκλεισμού και ζωής στο δρόμο. Οι πληθυσμοί που ζουν στο δρόμο συγκροτούνται από διαφορετικές ομάδες, ως αποτέλεσμα του κοινωνικού αποκλεισμού που συντελείται ιστορικά σε μεγάλα στρώματα του πληθυσμού. Οι ομάδες αυτές αποτελούνται από αγόρια, κορίτσια, νέους, γυναίκες, οικογένειες, ενηλίκους και ηλικιωμένους, διαφορετικών κοινωνικών καταγωγών, που επιβίωσαν στο δρόμο εδώ και γενιές, μαθαίνοντας να ζουν σε ομάδες και να μοιράζονται τη γνώση, τα κοινωνικά δίκτυα και ένα δημόσιο χώρο. Αν και η ακαδημαϊκή βιβλιογραφία αναφέρεται στην ύπαρξη παιδιών και ενηλίκων στο δρόμο ήδη από την εποχή της αποικιοποίησης της λατινικής Αμερικής ή του μεσαίωνα στην Ευρώπη, ωστόσο τις τελευταίες δεκαετίες του προηγούμενου αιώνα το φαινόμενο αυτό πήρε παγκόσμιες και μαζικές διαστάσεις. Επιπλέον, καθώς υπάρχουν διάφορες γενιές παιδιών που γεννήθηκαν στο δρόμο, η αλλαγή γενιάς, σε διάφορες περιπτώσεις, ενθάρρυνε τη δημιουργία μιας κουλτούρας του δρόμου, που είναι πολύ αποτελεσματικό μέσο επιβίωσης, όμως δημιουργεί δυσκολίες στις θεσμικές παρεμβάσεις οι οποίες δεν αναγνωρίζονται από τους πληθυσμούς που ζουν στο δρόμο, γιατί δεν τις κατανοούν.

Το ζήτημα των «παιδιών στο δρόμο» είναι χωρίς αμφιβολία το πλέον καθολικό και γνωστό, κατά ένα μέρος, χάρη στο ενδιαφέρον που δείχνουν οι διεθνείς οργανισμοί, όπως επίσης και κάποιες κυβερνήσεις που το περιορίζουν σε προβλήματα εγκατάλειψης οικογενειακής στέγης και ελλείψεων του εκπαιδευτικού συστήματος. Ωστόσο, το ζήτημα αυτό επισκιάζει τις περίπλοκες κοινωνικές διεργασίες του φαινομένου στο δρόμο. Αρνείται στους ανθρώπους που ζουν στο δρόμο την αναγνώρισή τους ως πολίτες και κατά συνέπεια την άσκηση των δικαιωμάτων τους, καθώς τους θεωρεί « αντικείμενα υπό προστασία». Έτσι, οι πρωτοβουλίες των κυβερνήσεων και των ιδιωτικών θεσμικών οργάνων που προσπαθούν να τους βοηθήσουν δεν έχουν γενικά αποτέλεσμα, καθώς δε διαθέτουν συμμετοχικές διαδικασίες, ούτε μεθόδους κοινωνικής εκπαίδευσης, καθώς περιορίζουν την προσέγγισή τους στην έννοια «των απροσάρμοστων ατόμων» και δε σκέφτονται παρά το θεσμικό τους εγκλεισμό και την κοινωνική εκκαθάριση. Η πλειοψηφία των χωρών δε διαθέτει κοινωνικές πολιτικές και προϋπολογισμό που να προορίζεται ειδικά γι αυτήν την κοινωνική ομάδα.

Αν και κάθε μέρα υπάρχουν καινούργιες ανακαλύψεις σε επιστημονικό επίπεδο για το σύμπαν και τη γενετική του ανθρώπινου είδους, οι κοινωνικές επιστήμες αδιαφορούν γι αυτούς που ζουν στο δρόμο. Μετά από περίπου πενήντα χρόνια μιλούμε ακόμη για «παιδιά στο δρόμο» και για «ιθαγενείς». Οι έρευνες αναφέρουν η μια την άλλη, αλλά δεν προσφέρουν καινούργιες γνώσεις για την κατανόηση του περίπλοκου αυτού φαινομένου. Χρησιμοποιώντας όρους όπως «παιδιά στο δρόμο» και «άστεγοι», δεν είναι δυνατό πια να παράγουμε γνώση όσον αφορά το φαινόμενο της ζωής στο δρόμο. Όπως επίσης, η χρήση των κλασσικών προσεγγίσεων δυσκολεύει την εφαρμογή του δικαίου στη θεσμική πρακτική. Αν εξαιρέσουμε τις διάφορες πρωτοβουλίες – μεταξύ των οποίων κάποιες με ενδιαφέροντα αποτελέσματα και κάποιες άλλες που εξαφανίστηκαν με το χρόνο λόγω έλλειψης σταθερότητας και συνέχειας- εκλείπει μια δομή που να ενθαρρύνει το διάλογο και την αναγνώριση ανάμεσα στους εμπλεκόμενους κοινωνικούς παράγοντες: τα άτομα που διαβιούν στο δρόμο, εκπαιδευτές στο δρόμο, θεσμούς και κυβερνήσεις. Γενικά, οι κρατικές παρεμβάσεις δε βασίζονται σε μια συνολική προσέγγιση του φαινομένου του δρόμου, που να δίνει προτεραιότητα σε δράσεις υποστήριξης και δεν ενθαρρύνουν διαδικασίες στις οποίες οι πολίτες θα μπορούσαν να συμμετέχουν.

Οι επαγγελματίες του street-work κατέχουν μια στρατηγική θέση, ωστόσο δε δίνεται μεγάλη σημασία στις γνώσεις τους. Μέσω αυτών τα προγράμματα και οι θεσμοί προσεγγίζουν άμεσα τους πληθυσμούς στους δημόσιους χώρους ή εκεί που κρύβονται για να επιβιώσουν. Δυστυχώς, η πλειοψηφία των εκπαιδευτών του δρόμου υιοθετεί την ίδια παραδοσιακή προσέγγιση με τα θεσμικά όργανα και τους λείπουν έννοιες και μέθοδοι για να διεξάγουν σωστά την εκπαιδευτική τους δουλειά με τους πληθυσμούς αυτούς, γεγονός που μεταφράζεται συχνά σε αποτυχία της παρέμβασης. Υπάρχει πολύ μικρή αναγνώριση όσον αφορά την άσκηση του επαγγέλματος. Έτσι, ενώ στις περισσότερες χώρες υφίσταται ως επάγγελμα περισσότερο από 20 χρόνια, δεν υπάρχουν κέντρα εξειδίκευσης, γεγονός στο οποίο προστίθεται και η χαμηλή χρηματοδότηση για την εκπαίδευση στο επάγγελμα. Ως συνέπεια, η εκπαίδευση των εργαζόμενων στο δρόμο γίνεται κυρίως μέσω της εμπειρίας: καθώς εργάζονται δίπλα στους νέους και τα παιδιά μέσα στο περιβάλλον διαβίωσής τους.

Χρειαζόμαστε νέες προσεγγίσεις για να κατανοήσουμε το φαινόμενο του δρόμου. Πρέπει να σταματήσουμε να μιλάμε για «τα παιδιά στο δρόμο» και να αποκτήσουμε μια πιο ευρεία οπτική, μιλώντας καταρχήν για «πληθυσμούς στο δρόμο». Τους δίνουμε έτσι μια νέα διάσταση ως «ιστορικά υποκείμενα της αλλαγής» και ενσωματώνουμε την προσέγγιση των «δικαιωμάτων του ανθρώπου» ως στοιχείο προσανατολισμού της εκπαιδευτικής παρέμβασης σε ομάδες που συγκροτούνται από αγόρια, κορίτσια, νέους, γυναίκες, οικογένειες και ενηλίκους, που είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι και έχουν βρει στο δρόμο ένα χώρο επιβίωσης και κοινωνικής ύπαρξης.

Οι προσεγγίσεις με βάση «τους πληθυσμούς στο δρόμο», την «κουλτούρα του δρόμου» και τα «δικαιώματα του ανθρώπου» ενθαρρύνουν τη δημιουργία ενός καινοτόμου ρεύματος σκέψης και μιας κοινωνικής πρακτικής για τις κυβερνήσεις, τους θεσμικούς οργανισμούς και τους εκπαιδευτές στο δρόμο. Ένα ρεύμα σκέψης που στηρίζεται στην οριζόντια ανταλλαγή απόψεων, μεθοδολογιών και προγραμμάτων παρέμβασης, γεγονός που θα βοηθήσει στην παραγωγή καινούργιων γνώσεων και που θα συντελέσει ώστε να γίνουν οι σωστές μεταρρυθμίσεις στην κοινωνική πρακτική των κυβερνήσεων και των θεσμικών οργανισμών, με αποτέλεσμα να συμπεριληφθεί η οπτική των «δικαιωμάτων» και του «κοινωνικού φύλου» στην άσκηση του επαγγέλματος των εκπαιδευτών και εκπαιδευτριών του δρόμου.

3.2.2 Τι κάνουμε με εκείνους που δεν εγκαταλείπουν το δρόμο;

Σε ολόκληρο τον κόσμο, εδώ και τρεις δεκαετίες, έχουν αναπτυχθεί διάφορα προγράμματα, δημόσια και ιδιωτικά, για να διαμορφώσουν εναλλακτικές προτάσεις ζωής εκτός του δρόμου. Κάποια από αυτά έλαβαν σημαντική δημόσια χρηματοδότηση και άλλα υποστηρίχθηκαν οικονομικά από κοινωνικούς οργανισμούς. Ωστόσο, ένας μεγάλος αριθμός ατόμων συνεχίζει να υιοθετεί ως τρόπο ζωής το δρόμο. Η απόφαση να μείνει κάποιος στο δρόμο και να κάνει το δρόμο εναλλακτικό τρόπο ζωής, δεν μπορεί να γίνει κατανοητή παρά μόνο αν πάρουμε υπόψη μας τη

δημιουργία της κουλτούρας του δρόμου (Pérez Garcia, 2002). Πρέπει να αντιλαμβανόμαστε την κουλτούρα αυτή ως το σύνολο των τρόπων ζωής, των συνηθειών, των γνώσεων και των διαβαθμίσεων ανάπτυξης, που δίνει τη δυνατότητα στον πληθυσμό που ζει στο δρόμο να δημιουργήσει ένα πλαίσιο αξιών. Αυτό το πλαίσιο αξιών λειτουργεί ως μηχανισμός κοινωνικοποίησης μεταξύ τους και αποτρέπει την απομάκρυνση από τις ομάδες του δρόμου.
Στην πλειοψηφία των δημόσιων και ιδιωτικών πρωτοβουλιών, υπάρχει πάντα μια διάσταση υποστήριξης, που προσεγγίζει τα άτομα ως «αντικείμενα που πρέπει να προστατευτούν» και που «έχουν ανάγκη ένα κηδεμόνα». Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που υπάρχουν όσον αφορά την προσωπικότητα του πληθυσμού αυτού συγκροτούν ένα σύνολο λανθασμένων αντιλήψεων οι οποίες εμποδίζουν την επεξεργασία της πολυπλοκότητας αυτής της κοινωνικής ομάδας. Αυτό που κάνουν είναι να περιορίζουν το υποκείμενο στο οικογενειακό/ ιδιωτικό πλαίσιο και να το θεωρούν θύμα, απροσάρμοστο, επικίνδυνο και φορέα όλων των δυνατών κακών.
Η διάκριση που δημιουργεί η αντίληψη της κηδεμονίας, συνιστά μια από τις μεγαλύτερες καταπατήσεις των δικαιωμάτων αυτών που ζουν στο δρόμο. Τους προσομοιάζει με «μειοψηφίες» και «ανίκανους» και δεν ακούγεται η φωνή τους για τα ζητήματα που τους αφορούν. Αυτό γίνεται, γιατί τους αρνούνται την ιδιότητά τους ως υποκείμενα με δικαιώματα, καθώς η οπτική της κηδεμονίας δεν αναγνωρίζει ως πολίτες αυτούς και αυτές που είναι αποκλεισμένοι από την κοινωνική ζωή. Οι όροι που χρησιμοποιούνται για να περιγραφεί ο πληθυσμός αυτός, μας οδηγεί σε μια ενδιαφέρουσα συζήτηση για την εγγενή δυσκολία να τους αναγνωρίσουμε ως κοινωνικά δρώντα υποκείμενα μέσα στην πόλη: άστεγοι, άνθρωποι χωρίς μόνιμη κατοικία, αλήτες, ναρκομανείς, εξαρτημένοι, ανήλικοι σε ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες, παιδιά του δρόμου, είναι μερικές από τις εκφράσεις που συνδράμουν στη μη αναγνώρισή τους ως πολίτες και συνομιλητές.
Η διάκριση με βάση την αντίληψη της κηδεμονίας είναι η έκφραση -μ' ένα τρόπο εκλεπτυσμένο και μεταμφιεσμένο- των παραδοσιακών διακρίσεων, αυτών που δημιουργεί η διαφορά με τα άτομα που βρίσκονται έξω από τα πλαίσια της «νόρμας». Η διάκριση αυτού του είδους θεμελιώνει την επιρροή της σε δύο πραγματικές αρχές: είναι ανήλικος και αδύναμος, όποια και να είναι η ηλικία του και οι πνευματικές του ικανότητες. Αυτό σημαίνει πως οι δράσεις προστασίας δε συνιστούν « θετικές δράσεις με βάση τα δικαιώματα » προκειμένου να διευκολύνουμε την εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου, γιατί κατά βάθος χρησιμοποιούνται ως μέσο νομιμοποίησης κατασταλτικών δράσεων. Στην περίπτωση των «παιδιών στο δρόμο», αυτό παίρνει ιδιαίτερα περίεργες και περίπλοκες διαστάσεις, καθώς θεωρώντας δεδομένο « ένα λόγο δομημένο γύρω από τα δικαιώματα », επιβάλλουμε την παραδοσιακή οπτική η οποία βασίζεται στις ανάγκες, και που με τη σειρά της επιβάλλεται στην οπτική που βασίζεται στα δικαιώματα. Μπορούμε λοιπόν, απλά να φθάσουμε στο συμπέρασμα ότι είναι δυνατό να καταπατήσουμε ένα δικαίωμα και να θέσουμε τα υπόλοιπα δικαιώματα σε κηδεμονία. Για παράδειγμα, το «να τους σώσουμε τη ζωή» φαίνεται να αντιφάσκει με το δικαίωμά τους στην ελευθερία και την ελευθερία γνώμης για τα ζητήματα που τους αφορούν. Κι όμως, μια σφαιρική προσέγγιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου δε θα μπορούσε να τα ιεραρχήσει, καθώς όλα τα δικαιώματα πρέπει να απολαμβάνουν τον ίδιο σεβασμό.

3.2.3 Η κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών ως αιτία κοινωνικού αποκλεισμού και στέρησης δικαιωμάτων.

Διάφορες μελέτες (Lucchini, 1993 ; Medina , 2000) υποστηρίζουν ότι η κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών από τον πληθυσμό στο δρόμο είναι συστατικό στοιχείο της ταυτότητας και της κοινωνικοποίησης μεταξύ ομάδων. Έτσι, συχνά τα κορίτσια, τα αγόρια, οι νέοι, ενήλικοι γυναίκες και άνδρες που ζουν στο δρόμο, χρησιμοποιούν προβληματικά τις παράνομες ουσίες και αυτός είναι ένα λόγος για τον οποίο η διαδικασία ένταξής τους σε εναλλακτικούς χώρους, διαφορετικούς από αυτόν του δρόμου, γίνεται κάθε μέρα και δυσκολότερη. Η ανεπάρκεια θετικών κοινωνικών δικτύων και ο κοινωνικός στιγματισμός τους εμποδίζει να βρουν μια κανονική δουλειά που θα τους στήριζε στη διαδικασία ένταξης. Η εικόνα μιας αργής πτώσης μετά από αλλεπάλληλα αρνητικά γεγονότα εκφράζει πολύ καλά αυτό που λενε οι ίδιοι οι χρήστες ουσιών «έπιασα πάτο».

Γι ακόμη μια φορά, οι διακρίσεις με βάση τη λογική της κηδεμονίας, κάτι που συνιστά μια παραδοσιακή προσέγγιση του ζητήματος, θεμελιώνουν την παρέμβασή τους στη στέρηση των δικαιωμάτων των κοινωνικά αποκλεισμένων. Η φωνή του πληθυσμού που βρίσκεται στο δρόμο αγνοείται, καθώς θεωρούμε ότι προκαλούν κακό στον εαυτό τους και ότι δε διαθέτουν τις αναγκαίες ικανότητες για να τον φροντίσουν. Γι αυτό το λόγο δίνεται προτεραιότητα στις αποφάσεις ελέγχου της παιδικής και νεανικής ζωής στο δρόμο.

3.2.4 Ποινικοποίηση και καταστολή.

Μια άλλη ακραία άποψη των υποστηρικτικών θεσμών είναι η ποινικοποίηση της φτώχειας, ως συχνή απάντηση των δημόσιων αρχών για το φαινόμενο του δρόμου.
Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι διαστάσεις του κοινωνικού φαινομένου των ανθρώπων που ζουν στο δρόμο, έχουν μεγαλώσει και η κατάσταση έχει γίνει πιο περίπλοκη. Η επίσημη πρακτική συντηρεί την τάση ελέγχου και καταστολής της ανάπτυξης του φαινομένου με διαφορετικές κάθε φορά στρατηγικές. Ίσως μια από τις πιο γνωστές, λόγω των κατάφορων καταπατήσεων των ανθρώπινων δικαιωμάτων, είναι το λεγόμενο μοντέλο «Τζουλιάνι», που εφαρμόστηκε στη Νέα Υόρκη και έγινε έτσι παγκοσμίως γνωστό. Συνιστά την εφαρμογή της λεγόμενης «μηδενικής ανοχής» και δημιούργησε επιχορηγούμενες δομές στήριξης για τους πληθυσμούς που ζουν εκτός «του αμερικάνικου τρόπου ζωής». Ως συνέπεια αυτού, είχαμε διαμαρτυρίες για αστυνομική βία και χειροτέρευση των συνθηκών ζωής στους δρόμους της Νέας Υόρκης.
Η οπτική του Ρουντόλφ Τζιουλάνι για το δημόσιο χώρο και τους κατοίκους του δρόμου, συμπεριλάμβανε τη διάκριση με βάση την αρχή της κηδεμονίας που αναφέραμε πιο πάνω. Και αυτό κυρίως, γιατί θεωρεί τη φτώχεια ευθύνη μόνο των ατόμων, οι οποίοι «συνιστούν ένα πρόβλημα για τους κατοίκους της πόλης», αντιστρέφοντας έτσι τις σχέσεις ανισότητας και αρνούμενος να αποδεχτεί πως είναι η ίδια η κοινωνία που αποκλείει τους άνεργους νέους ώστε να βρίσκουν τελικά μόνο άτυπη εργασία. Το ίδιο πλάνο αρνείται την ύπαρξη πληθυσμών στο δρόμο, κυρίως παιδιών, που συσχετίζονται με τη μιζέρια, την επισφαλή εργασία, την απουσία κοινωνικών πολιτικών κι ανακατανομής του πλούτου κλπ. Έτσι, θεωρεί τη ζωή στο δρόμο άμεσα σαν χοάνη πιθανών παραβατικών ενεργειών .

3.3. Η θέση της εργασίας στο δρόμο και οι προκλήσεις που συνεπάγεται.

Στα προηγούμενα κεφάλαια φωτίσαμε τους σκοπούς και τα κίνητρα της εργασίας στο δρόμο, τον τρόπο με τον οποίο ξεκινάμε και δουλεύουμε με την πρακτική αυτή, καθώς και τις διάφορες μορφές που μπορεί να πάρει και τις πραγματικότητες στις οποίες προσπαθεί να αντεπεξέλθει. Στο τέλος της επεξεργασίας μας όσον αφορά στη μεθοδολογία της εργασίας στο δρόμο, στο τελευταίο αυτό μέρος, θα ψηλαφίσουμε τη θέση που έχει η πρακτική αυτή στο σύγχρονο κοινωνικό πλαίσιο.

3.3.1 Η εργασία στο δρόμο ως μια κοινωνική απάντηση σ' ένα κοινωνικό πρόβλημα.

Διαπιστώνουμε, στη συγκυρία που θα περιγράψουμε, ότι ζούμε σε μια κοινωνία που είναι ολοένα και περισσότερο πολυδιασπασμένη. Ομάδες αναφοράς που διαφοροποιούνται και αλληλο-απορρίπτονται όλο και πιο συστηματικά. Φαινομενικά, όλα συνιστούν διαφοροποίηση : το χρώμα του δέρματος, ο χώρος κατοικίας, το σχολείο, το θρήσκευμα. Το χάσμα μεγαλώνει μεταξύ των νέων και των μεγαλύτερων σε ηλικία, μεταξύ γυναικών και ανδρών, μεταξύ των νέων που ζουν σε ευαίσθητες περιοχές, κλπ.

Σ' ένα τέτοιο κλίμα πολυδιάσπασης, για τους πληθυσμούς που τους δείχνουν με το δάχτυλο η θέση του παραβατικού ή του τοξικομανούς είναι προτιμότερη από το τίποτα. Όπως είδαμε πιο πριν, τα στερεότυπα αυτά εγγράφονται στο φαινόμενο του στιγματισμού, κατά το οποίο η εικονική ταυτότητα αντικαθιστά σιγά σιγά την πραγματική ταυτότητα των πιο αδύναμων. Έτσι, αυτό που

σκεφτόμαστε για τον άλλον, οι αναπαραστάσεις και οι προκαταλήψεις κυριαρχούν τελικά στην πραγματικότητα.

Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι η καθημερινή εμπειρία του στιγματισμού έχει σοβαρές συνέπειες τόσο για το άτομο όσο και για τον περίγυρό του. Το φαινόμενο έχει ως έναυσμα κάποιο στοιχείο γενικά αντικειμενικό και πραγματικό στο οποίο αποδίδονται στη συνέχεια κάθε είδους υποκειμενικοί και συχνά άτοποι χαρακτηρισμοί. Έτσι, κάποιος νέος που ζεί σε ευαίσθητη περιοχή, διατρέχει τον κίνδυνο να θεωρηθεί και αυτός ο ίδιος επικίνδυνος. Προοδευτικά, και βασιζόμενος στη πρώτη διαπίστωση, ο στιγματισμός συνεπάγεται διάφορες αντιλήψεις όπως :

- υποτίμηση των ικανοτήτων και δυνατοτήτων του στιγματισμένου προσώπου: «αν μένει σε αυτή την περιοχή, θα έχει περισσότερες μαθησιακές δυσκολίες »

- αποποίηση του ανθρώπινου στοιχείου και αίσθηση ότι το στιγματισμένο άτομο είναι επικίνδυνο: « υπάρχει πολύ βία στη γειτονιά... και αυτός;»

- εσωτερίκευση του στίγματος και των αρνητικών χαρακτηριστικών. Ο ρόλος του παραβάτη είναι καλύτερος από το τίποτα

- η δημιουργία μιας εικονικής ταυτότητας που αντικαθιστά την πραγματική

- το συνεχές αίσθημα αμηχανίας και ανασφάλειας απέναντι στο στιγματισμένο άτομο

- το αίσθημα που προκαλεί η αναπαράσταση. Το στιγματισμένο άτομο χάνει το δικαίωμά του για ιδιωτική ζωή

Μια από τις βασικές προκλήσεις για την εργασία στο δρόμο, είναι να επαναφέρει τις πραγματικές κοινωνικές ταυτότητες στις κοινωνικές σχέσεις. Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να συμβάλλει ώστε να γίνει ορατή η πραγματική εικόνα του πληθυσμού.

« Είναι αυτοί που στη χώρα μου αποκαλούμε «Khate», μια λέξη που χρησιμοποιούνταν αρχικά για τους παλιατζήδες, αλλά που σήμερα χρησιμοποιείται για τα παιδιά που δουλεύουν, ζουν και κοιμούνται στο δρόμο.

Το «Khate» συνιστά έναν όρο ιδιαίτερα αρνητικό και τα παιδιά δεν θέλουν να τα αποκαλούν έτσι. Ό,τι και να είναι, ο όρος αυτός περιγράφει καλά την αρνητική κοινή γνώμη που έχει διαμορφωθεί για τα παιδιά στο δρόμο. Θεωρούνται κοινωνικά παράσιτα, μικροί παραβάτες τοξικομανείς και κλέφτες. Το γεγονός ότι χρησιμοποιούν χοντροκομμένη γλώσσα, φορούν βρώμικα ρούχα και αρνούνται κάθε κοινωνικό έλεγχο κάνει τον κόσμο να σκέφτεται ότι τα παιδιά στο δρόμο είναι τελείως ακοινώνητα άτομα.»

Εργαστήριο εργαζομένων στο δρόμο, Νεπάλ.

3.3.2 Ο εργαζόμενος στο δρόμο : ένα προνομιακός μάρτυρας.

Λόγω της θέσης τους, οι εργαζόμενοι στο δρόμο είναι οι καταλληλότεροι για να διαπιστώσουν τις καταστροφικές συνέπειες ενός συστήματος όπου κυριαρχούν οι νόμοι της αγοράς. Επίσης, η κλιμάκωση των οικονομικών προβλημάτων και οι συνέπειές τους, όσον αφορά στην αύξηση της φτώχειας, μας ωθούν να τις επεξεργαστούμε καλύτερα και να νιώσουμε αλληλέγγυοι με τους αποκλεισμένους πληθυσμούς.

Στη λογική των εργαζόμενων στο δρόμο *« πρέπει να βοηθάμε ένα άτομο που έχει χάσει τα σημεία αναφοράς του και δε μπορεί να ακολουθήσει μια κανονική πορεία ούτε να συμμετάσχει στην κοινωνική ζωή, με το να συγκροτούμε την αυτονομία του σε μια μακρά διαδικασία χειραφέτησης. Από αυτή την άποψη, προτεραιότητα έχει να αντιμετωπίζουμε το άτομο ως υποκείμενο της ζωής του, ενώ η διάσταση του κοινωνικού ελέγχου να αποκτά βοηθητικό ρόλο. Διάσταση που υποχωρεί καθώς*

εμφανίζονται τα έμμεσα αποτελέσματα μιας θετικής διαδικασίας κοινωνικοποίησης, η οποία στοχεύει στην αυτοδυναμία του ατόμου που ζει στο δρόμο και το αντιμετωπίζει ως υποκείμενο άξιο σεβασμού και όχι ως κίνδυνο ή εν δυνάμει κίνδυνο[46].

Η προσέγγιση και ένταξή του στο περιβάλλον των πιο αποκλεισμένων βοηθά τον εργαζόμενο στο δρόμο να παραμείνει, σ' ένα μεγάλο βαθμό περιπτώσεων, ο τελευταίος κρίκος της εκπαιδευτικής διαδικασίας, έχοντας ως στόχο να επωμιστεί ένα σημαντικό ρόλο, εκεί που οι κλασσικές κρατικές υπηρεσίες έχουν αποτύχει στο ρόλο τους για κοινωνικοποίηση και ένταξη.
Ο ρόλος του ως μάρτυρα της κατάστασης και υποκείμενου που εμπλέκεται στην καθημερινότητα των περιθωριοποιημένων ατόμων, έχει ως αποτέλεσμα η αποστολή του να υπερβαίνει την άμεση παρέμβαση και να αποκτά πολλαπλές διαστάσεις :

- *καταγραφή των προβλημάτων που βιώνονται*
- *ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των αρχών*
- *συνεισφορά στην καλύτερη κατανόηση των φαινομένων αποκλεισμού*
- *και με αυτό τον τρόπο συμβολή στη δημιουργία καινούργιων πλαισίων που μπορούν να πολεμήσουν τα αίτια της κοινωνικής παραβατικότητας* [47]*.»*

Μέσα από την ιστορία και την επικαιρότητά της, διαπιστώνουμε ότι η εργασία στο δρόμο συνιστά αποκαλυπτικό εργαλείο και αναλυτικό μέσο για τον κοινωνικό χώρο και τις σχέσεις εξουσίας που διέπουν τις κοινωνίες μας. Παρόλο που η εργασία στο δρόμο μπορεί να πραγματοποιείται μετά από πρωτοβουλία των δημόσιων αρχών ή των οργανώσεων πολιτών, συχνά ξεκινά για να απαντήσει στην αδυναμία του κράτους και των θεσμικών οργανισμών να λάβουν υπόψη τους τις ανάγκες των πιο φτωχών και αποκλεισμένων σ' ένα διεθνές πλαίσιο όπου δίνεται μεγαλύτερη σημασία στα συμπτώματα απ' ό,τι στα αίτια.
Η πραγματοποίηση μια τέτοιας αποστολής παρέμβασης και υποστηρικτικής πλαισίωσης ορίζεται από την αναγνώριση των βασικών αξιών της εργασίας στο δρόμο :

- **σεβασμός** του ατόμου και αναγνώρισή του ως **δρώντος υποκειμένου**, υπεύθυνου για τον εαυτό του
- σεβασμός της ελευθερίας του ατόμου να συμμετάσχει καθώς και η αρχή της εχεμύθειας στην παρέμβαση,
- αναγνώριση της **κοινωνικο-εκπαιδευτικής προσέγγισης**, είτε σε επίσημο, είτε ανεπίσημο πλαίσιο
- πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και να αναγνωρίζονται **τα αποθέματα ικανοτήτων** και οι **δυνατότητες** του πληθυσμού που μας ενδιαφέρει

Με λίγα λόγια, οι αξίες αυτές και η ανάγκη να βρούμε **δομικές** και **διαρκείς** απαντήσεις για τις δυσκολίες που βιώνει ο πληθυσμός είναι οι λόγοι που αναπτύσσεται μια ισχυρή **δυναμική συνεργασίας** μεταξύ εργαζομένων στο δρόμο σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η συνεργασία αυτή συνιστά για τους εργαζόμενους στο δρόμο ένα εργαλείο, προκειμένου να αντιδράσουν συνεκτικά,

---

[46] Aide à la jeunesse et Contrats de sécurité – Réflexions préliminaires, Yves CARTUYVELS, Αναφορά αποστολής, Νοέμβριος 1994.

[47] Στο Guide de formation. Travail social de rue et communication vers les médias. Edwin de Boevé & Philippe Gosseries, 2005.

με βάση τις πιο βαθιές τους πεποιθήσεις, με συλλογικό τρόπο, με στόχο να διευρύνουν την εμβέλεια της δράσης τους από το ατομικό σε πιο γενικό επίπεδο.

Επίλογος.

Ο συνάδελφός μας από τη Σενεγάλη, ο Moussa Sow, μας θυμίζει συχνά πως αυτός που θα φυτέψει σήμερα ένα μπαομπάμπ δε θα συλλέξει αύριο ο ίδιος τους καρπούς του.

Είναι αλήθεια πως ένα μπαομπάπ δε δίνει καρπό παρά μόνο μετά από 200 χρόνια. Επομένως, αυτό που μας λέει είναι προφανώς γεγονός, εκτός και αν αυξηθεί ο προσδόκιμος όρος ζωής.
Στο πεδίο της εκπαίδευσης συχνά συμβαίνει το ίδιο. Τι αφήνουμε με τη δραστηριότητά μας; Ποια είναι τα πραγματικά αποτελέσματα της εργασίας στο δρόμο; Η εκπαιδευτική διαδικασία περιορίζεται σε μια ανιδιοτελή δραστηριότητα;

Γνωρίζουμε αυτού του τύπου τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις το ίδιο.

Ο καθένας μας, ατομικά ή ομαδικά, απαντά με τον τρόπο του κάποια στιγμή.

Στην ίδια λογική, η έκδοση του Οδηγού αυτού δε φιλοδοξεί να δώσει μια απάντηση αλλά να μας προσκαλέσει να θέσουμε ξανά το ερώτημα.
Η έκδοσή του εντάσσεται, επίσης, σε μια πορεία όπου υπολογίζουμε το κάθε βήμα, ανιχνεύοντας έτσι δυνατότητες ουσιαστικής προόδου.

Με βάση τις πολλαπλές εμπειρίες στο πεδίο, που αν και είναι απομακρυσμένες με γεωγραφικούς όρους, είναι πολύ κοντά μεθοδολογικά, έχει δημιουργηθεί μέσω μιας **διαδικασίας συμμετοχικής από τη βάση**, ένα **κλίμα θετικό για σκέψη και επεξεργασία.**

Σίγουρα, υπάρχουν διαφορές στο ύφος γραφής. Καταρχάς, γιατί η γραφή αποτυπώνει την πραγματικότητα, την καθημερινή πραγματικότητα που είναι τόσο σημαντική για τον κάθε εργαζόμενο στο δρόμο.

Επιπλέον, θα ήταν ψευδαίσθηση να αρνηθούμε τα πολιτισμικά και κοινωνικά μοντέλα που επηρεάζουν τον τρόπο γραφής.
Κι αυτή είναι η αξία αυτής της προσπάθειας, να στείλει το μήνυμα μιας εικόνας πλουραλιστικής, πολυπολιτισμικής και που σέβεται την ιδιαιτερότητα των βιωμάτων στο πεδίο, λίγο πολύ σε όλο τον κόσμο.
Γιατί, ας μην ξεχνάμε, εργαζόμενοι στο δρόμο από περισσότερες από τριάντα χώρες, επένδυσαν σε αυτή τη διαδικασία. Μια διαδικασία που ήθελε κυρίως να αποφύγει την παγίδα του σύντομου δρόμου, των εσπευσμένων συμπερασμάτων, των τυχαίων συγκρίσεων, εκείνων δηλαδή που τελικά συγκρίνουν «μήλα με πορτοκάλια».
Τα μέλη του διεθνούς δικτύου των εργαζόμενων στο δρόμο έχουν εγκρίνει το κείμενο αυτού του Οδηγού, σε πιλοτική ομάδα, στις 20 Νοέμβρη το 2008 στην Ericeira της Πορτογαλίας.
Θα είναι επίσης διαθέσιμη μια εκδοχή πιο σύντομη και συνθετική. Στη συνέχεια θα ακολουθήσουν και άλλες δημοσιεύσεις για διάφορα θέματα, όπως η αξιολόγηση των δράσεων, οι προβληματικές που συναντάμε στο δρόμο...
Η επόμενη έκδοση και το θέμα που επεξεργάζεται θα είναι **η εκπαίδευση των εργαζόμενων στο δρόμο**. Ο Οδηγός αυτός δεν είναι από μόνος του ο στόχος μας, αλλά συνιστά ένα βήμα μεταξύ άλλων.
Δε θα μπορούσαμε, δε, να έχουμε καλύτερη εικόνα από αυτή που μας παρουσιάζει ο Jean Blairon στον επίλογο που ακολουθεί.

Ένας επίλογος που μας υπενθυμίζει ότι τίποτα δεν είναι αυτονόητο στον άνθρωπο, ούτε η δύναμη, ούτε η αδυναμία, και πρέπει να είμαστε προσεκτικοί και σε εγρήγορση απέναντι στα ζητήματα που μας απασχολούν.

Επίλογος του Jean Blairon.[48]
Μια πιθανή, διπλή, παρεξήγηση.

Συχνά η εργασία στο δρόμο προκαλεί μια σειρά από «πρακτικές» παρεξηγήσεις: ο ανεπίσημος χαρακτήρας της, η ανυπαρξία προγράμματος παρεμβάσεων έχουν παρερμηνευθεί από κάποιους ως απουσία δραστηριότητας. Με τον ίδιο τρόπο η προσαρμογή του εργαζόμενου στον πληθυσμό του δρόμου θεωρήθηκε ως έμπνευση της στιγμής ή ακατανόητη μη-παρεμβατικότητα.
Ο παρών Οδηγός σκοπεύει να καταδείξει ότι όλα αυτά δεν είναι μηδενικής αξίας. Αντίθετα, η εργασία στο δρόμο, αν και παίρνει διάφορες μορφές και είναι απρόβλεπτη, ωστόσο πραγματοποιείται με βάση συγκεκριμένες, συνεκτικές και αποδεδειγμένες λογικές.
Ο δεύτερος κίνδυνος που υπάρχει είναι να περιορίσουμε την εργασία σε τεχνικές και μόνο δραστηριότητες, που θα μπορούσαν να προσαρμοστούν (επιφανειακά μόνο) παντού, όποιο και να είναι το πλαίσιο, όποιο προσανατολισμό και να έχουμε.
Αντίθετα, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται μεταξύ τους τα μέσα και οι σκοποί: συνδέονται αναπόφευκτα και αποκτούν νόημα μόνο μέσω αυτού του δεσμού.
Γι' αυτό φαίνεται χρήσιμο να κλείσουμε το μεθοδολογικό αυτό Οδηγό συνδέοντας τις πρακτικές όψεις με τις κατευθύνσεις που τις νοηματοδοτούν, τόσο σε πολιτικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Μια αντιπροσωπευτική σκηνή.

Πρόκειται για μια διαφήμιση που είδαμε πρόσφατα σ' ένα βελγικό σταθμό. Σε κεντρικό πλάνο βρίσκεται ένας κένταυρος λίγο ιδιαίτερος, καθώς είναι μισή γυναίκα, μισό άλογο. Η νέα γυναίκα/ζώο, με ξανθά μακριά σγουρά μαλλιά, γυμνή, μας γυρνά την πλάτη. Διαβάζει προσεκτικά τον πίνακα ωραρίων των τραίνων. Πίσω από τον πίνακα, αντικριστά μας, ένας νέος, στέλεχος, μ' ένα στενό κουστούμι, παρατηρεί προσεκτικά τη γυναίκα «ταξιδιώτη». Το πρόσωπό του έχει πάρει μια έκφραση έκπληξης, η στάση του σώματος του εκφράζει έλξη και αμφιβολία. Η λεζάντα μας καλεί : «κάτι το ύποπτο; Τηλεφωνήστε δωρεάν στο 0800...»
Η σκηνή μας φαίνεται αντιπροσωπευτική του τρόπου με τον οποίο αισθητικοποιείται η αποδοκιμασία. Στην πράξη είναι σαν η αποδοκιμασία, σ' ένα πλαίσιο αμφιβολίας, να έχει την ίδια αξία με την αντίσταση στην ερωτική έλξη. Το «κάτι το ύποπτο» είναι το ασυνήθιστο του κενταύρου, ασυνήθιστο που είναι και θελκτικό. Σε μια σχέση μετωνυμίας, η αποδοκιμασία γίνεται περισσότερο θελκτική παρά ντροπιαστική.
Η σκηνή είναι παραδειγματική μιας τάσης «αντιστροφής όλων των αξιών» που επηρεάζει την κοινωνία μας. Μαρτυρά επίσης, τη νέα προσέγγιση για το δημόσιο χώρο: ελέγχεται συνεχώς από τον καθένα που εξωθείται στην αστυνόμευση των ηθών και, όντας υπερεκτεθειμένος χώρος, δεν μπορεί πια να υποδεχθεί το διαφορετικό.

Η κρίση της κοινωνίας μας.

Από τη δεκαετία του '80 και μετά, ζούμε μια κρίση της κοινωνίας μας. Μετά την καταστολή των μεγάλων κινημάτων με πολιτιστικές διεκδικήσεις τη δεκαετία του εξήντα, οι κοινωνίες έπαψαν να ασχολούνται με τη διασφάλιση του κάθε μέλους τους και στράφηκαν κυρίως στη διασφάλιση αγαθών και προσώπων, σε κάθε περίπτωση για τις πιο εύπορες ομάδες, τόσο σε τοπικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο διεθνών σχέσεων.

[48] Jean Blairon, διευθυντής τηλεκπαίδευσης στην εμψύχωση, υπηρεσία ελέγχου της Dynamo International και του διεθνούς δικτύου των εργαζόμενων στο δρόμο.

Η βία που ενυπάρχει στην ίδια την κοινωνική δομή, πλήττει με μαζικό τρόπο συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, μια από τις οποίες είναι και οι νέοι. Οι δημόσιες πολιτικές, σχετικά με τη στέγη, την εργασία, την ενέργεια, όπως επίσης την εκπαίδευση, ενισχύουν την ιδιωτικοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό.
Ο Paul Virilio λέει συγκεκριμένα, κάνοντας αναφορά στο Michael Heim, « μακρινό μαθητή, καλιφορνέζο, του Heidegger» :
« Όλα τα σημάδια κοινωνικής και πολιτικής κρίσης, καθώς και κρίσης της κοινωνίας των πολιτών, πρέπει να ερμηνευτούν θετικά ως σημάδια ανόδου του κυβερνοχώρου. Είναι αλήθεια ότι υπάρχει ο κίνδυνος να εγκαταλείψουμε ένα μέρος του πληθυσμού στη μοίρα του, χρησιμοποιώντας τον κυβερνοχώρο, αλλά ο τεχνο-πολιτισμός είναι το πεπρωμένο μας [49].»
Στο ίδιο θέμα συμπληρώνουν ο N. Negroponte και ο J.P. Barlow, πρόεδρος της Electronic Frontier Foundation :
« Έχουμε εισέλθει στην ψηφιακή εποχή, όπου υφίσταται ένα παγκόσμιο δίκτυο χωρίς υπεύθυνο, χωρίς πρόεδρο, χωρίς κεφαλή... Εξαιτίας, δε, της αποκεντρωμένης του δομής, είναι αδύνατο να το λογοκρίνουμε εκτός και αν απαγορεύσουμε το τηλέφωνο! Και αυτό είναι ένα ευτυχές γεγονός, καθώς ο κυβερνοχώρος πρέπει να αντανακλά την κοινωνία και σε καμία περίπτωση να μη γίνει παιχνιδάκι στα χέρια των κρατών.»
Ο Paul Virilio σχολιάζει :
« Το απόλυτο παράδοξο σε μια κοινωνία ατόμων «χωρίς υπεύθυνο, χωρίς νόμο, χωρίς κεφαλή», διαγράφεται ήδη στη νυχτερινή αποκοπή των μη εθνικών και μη κοινωνικών προαστίων που αυξάνονται ολοένα εις βάρος των παλιών ιστορικών γειτονιών, όπως επίσης και με την πρόσφατη δημιουργία των priva-topia[50] ή τα ιαπωνικά σχέδια για « πόλεις δίπλα στις πόλεις …»
Βλέπουμε καθαρά τις συνέπειες αυτής της θεώρησης της κοινωνίας όπου κυριαρχεί η ιδιωτικοποίηση και ο αποκλεισμός.
Θα θέλαμε να ασκήσουμε κριτική σε αυτή τη θεώρηση με έναυσμα τις πολιτικές που επιβλήθηκαν στο χρηματοπιστωτικό τομέα και τις συνέπειες που έχουν σήμερα στην «πραγματική οικονομία». Εμείς θεωρούμε ότι αυτές οι πολιτικές ήδη έχουν εφαρμοστεί στον κοινωνικό τομέα με καταστροφικές συνέπειες για την «πραγματική κοινωνία» -ωστόσο η τελευταία δεν κινητοποιεί αντίστοιχες μαζικές επενδύσεις.
Εδώ και καιρό, ο οικονομολόγος François Chesnais[51] έχει περιγράψει τις αλλαγές στο χρηματοπιστωτικό τομέα, με τις συνέπειες που όλοι γνωρίζουμε μέχρι και σήμερα.
Ο συγγραφέας αποκαλύπτει τρεις κατευθύνσεις που συνδέονται μεταξύ τους :

- την απορρύθμιση, ή με άλλα λόγια τη διάλυση των νομοθεσιών που θεωρούνταν εμπόδια στην ελεύθερη συναλλαγή, και κατά συνέπεια τη μείωση του ελέγχου που ασκεί το εθνικό κράτος στην οικονομία του (διαπιστώνουμε με έκπληξη πως η σημερινή κρίση προκαλεί θεαματικές μεταστροφές όσον αφορά την πολιτική αυτή, ιδιαίτερα με τις «εθνικοποιήσεις» των τραπεζών, ή με ό,τι παρουσιάζεται ως τέτοιο).

- Η απελευθέρωση που «επιτρέπει» να αλλάζουμε εύκολα προϊόν (χαρακτηριστικό παράδειγμα οι τυχαίοι αμερικανικοί δανεισμοί υποθηκών, που εμπεριέχονται με τρόπο δυσδιάκριτο σε πακέτα άλλων χρηματοπιστωτικών προϊόντων.)

- Η κατάργηση της διαμεσολάβησης, δηλαδή η τάση της άμεσης επαφής μεταξύ του ατόμου και της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας (ως επακόλουθο παρέχεται ασήμαντη πληροφόρηση στο μικρό ατομικό επενδυτή κι ακόμη περισσότερο, όταν ανακαλύπτει έκπληκτος την πραγματική φύση των επενδύσεών του, που τις έκανε χωρίς να το γνωρίζει).

Η θέση μας είναι πως το κοινωνικό πεδίο έχει επηρεαστεί από τις ίδιες παρεκκλίσεις (προς όφελος των ίδιων παραγόντων).

---

[49] P. Virilio, « Le grand Soir », in Un paysage d'événements, Παρίσι, Galilée, 1996
[50] Σ.τ.μ ιδιωτικές πόλεις.
[51] F. Chesnais, La mondialisation du capital, Παρίσι, Syros, 1994.

Σήμερα, είναι τέτοια η απορρύθμιση, ώστε ενώ μπορεί να συμφωνούμε στις πιο σημαντικές αρχές, αυτό να μην έχει τελικά το παραμικρό αποτέλεσμα. Υιοθετούνται έτσι διεθνείς συνθήκες, χωρίς όμως να εφαρμόζονται. Ας δούμε, ως παράδειγμα, τη φυλάκιση ανηλίκων και τις παρεκκλίσεις στον τομέα της ασφάλειας, που οδηγούν στη διάλυση των νόμων οι οποίοι έχουν θεσπιστεί για την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας και οι οποίοι διαχωρίζουν με σαφήνεια τους ανήλικους από τις ευθύνες που εφαρμόζονται τυπικά σε ενηλίκους.
Όπως, επίσης, παρατηρούμε σε πολλές κοινωνίες τη μεταπήδηση από ένα καθεστώς κοινωνικής πρόνοιας χωρίς προϋποθέσεις για βοήθεια, σ' ένα καθεστώς με (ολοένα και περισσότερες) προϋποθέσεις, με συνέπεια αυτοί που λαμβάνουν μια τέτοια « βοήθεια » να θεωρούνται τυπικά ως ύποπτοι, πιθανοί καταχραστές του συστήματος. Την ίδια στιγμή εξασφαλίζονται τεράστια ποσά σε πριμ[52], χωρίς κανένα δισταγμό, για τους υψηλά ιστάμενους, ακόμη και αν αυτοί δεν έχουν κάνει την καλύτερη διαχείριση.
Παρατηρούμε συνεχώς, επίσης, την κατάργηση της διαμεσολάβησης: το ίδιο το άτομο πρέπει άμεσα, με τη δραστηριότητά του, να πετύχει την κοινωνική του ένταξη. Όλα τα προγράμματα και τα συμφωνητικά στα οποία υποβάλλονται οι πληθυσμοί που αντιμετωπίζουν προβλήματα, λειτουργούν σαν παρωδία, στο πνεύμα της αγοράς, που υποτίθεται πως θριαμβεύει καθώς « απελευθερώνει » το άτομο στην καινούργια κοινωνία.
Θα επανέλθουμε στο ζήτημα της « απελευθέρωσης » παρακάτω, γιατί είναι πολύ σημαντικό. Θα δείξουμε ότι επιδρά κυρίως στις δραστηριότητες βοήθειας και ελέγχου: περνάμε χωρίς δυσκολία πια από τη μια στην άλλη, με τόσο διφορούμενο τρόπο όσο και η «αισθητικοποίηση της αποδοκιμασίας» που διαπιστώσαμε στην αρχή του άρθρου.
Για την ώρα, είναι ανάγκη να υπενθυμίσουμε πως οι νέοι τρόποι λειτουργίας στο κοινωνικό πεδίο θριαμβεύουν στις κοινωνίες όπου το πολιτιστικό κεφάλαιο κατέχει μια πρωτοφανή θέση.
Η ανάπτυξη των κοινωνιών βασίζεται, όπως ποτέ άλλοτε, σε πολιτιστικούς πόρους που μπορούμε να ανασυνθέσουμε στην τριάδα: κεφάλαιο γνώσεων, κεφάλαιο δημιουργικής δύναμης, κεφάλαιο εμπιστοσύνης.
Σε μια κοινωνία που κυριαρχείται από την κίνηση και τη δυνατότητα επαφής με καινούργιες εμπειρίες (αυτό που ο Luc Boltanski αποκαλεί «κόσμο του σχεδιασμού» [53]) η έλλειψη αυτών των μορφών κεφαλαίου έχει δυστυχώς ως συνέπεια τη συνεχή μείωση του ίδιου του κεφαλαίου: ασταμάτητη μείωση /αποκλεισμό.
Για παράδειγμα, η έλλειψη εμπιστοσύνης, περιορίζει δραστικά τη δυνατότητα επαφών, από την οποία συνήθως εξαρτάται η συγκρότηση της δημιουργικής ικανότητας, που και αυτή με τη σειρά της είναι γενεσιουργός ικανότητα για την απόκτηση γνώσεων-και αντίστροφα: η ανεπάρκεια σε όρους κεφαλαίου γνώσεων προκαλεί στιγματισμό με την αυστηρή έννοια του όρου[54], γεγονός που περιορίζει δραστικά τη δυνατότητα για πλούσιες από άποψη ερεθισμάτων και δυνατοτήτων επαφές, καθώς μόνο ένα ισχυρό κεφάλαιο γνώσεων μπορεί να ανοίξει το δρόμο προς αυτές, κλπ.
Για πολλούς από τους συμπολίτες μας, κυρίως τους νέους, οι πολιτιστικές ανισότητες παράγουν αποκλεισμό που τείνει να επιδεινωθεί. Γεγονός που εγγράφεται σ' ένα πλαίσιο όπου ο καθένας μας έχει κληθεί να «αναλάβει τις ευθύνες του», και είναι δυνατό να βρεθεί να προσεγγίζει την κατάστασή του ως ότι: « τα ήθελε, γιατί δεν προσπάθησε να αλλάξει».
Δε θα ήταν υπερβολή να πούμε, όπως ο G. Tabacchi[55], ότι οι διαδρομές ενός παιδιού μεταξύ σχολείου, σπιτιού και σημείων ψυχαγωγίας, περιλαμβάνοντας και ομαδικές δραστηριότητες,

[52] Στμ. Parachute en or (χρυσό αλεξίπτωτο), έκφραση που χρησιμοποιείται στα γαλλικά για να περιγράψει τα μεγάλα ποσοστά που λαμβάνουν ως πριμ τα διευθυντικά στελέχη ανώνυμων επιχειρήσεων σε περίπτωση απόλυσης, ανασυγκρότησης ή ενοποίησης με άλλη επιχείρηση.
[53] Βλ. J. Fastrès και J Blairon, Luttes culturelles, Luttes sociales, Développement n°6, στο www .intermag.be
[54] Idem, ibidem, Développement n° 10.
[55] Consorzio Sociale Abele lavoro, παρουσιάστηκε στην ημερίδα « Métis Europe » με θέμα « jeunes sans limites, jeunes sans frontières ».

διαφέρουν από τις διαδρομές όσων χρησιμοποιούν τους ίδιους δρόμους ως χώρο για να κρυφτούν ή ακόμη και για παράνομες δραστηριότητες. Μάλιστα, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι διαδρομές των μεν και των δε, δεν διασταυρώνονται καν.

Οι κοινωνικοί παράγοντες.

Η βία που είναι ταυτόχρονα πολιτιστική και κοινωνική και που ασκείται συχνά σ' ένα πλαίσιο σιωπής ή άγνοιας, έχει βέβαια προκαλέσει τις κατάλληλες αντιδράσεις και πρακτικές άμυνας. Όπως συχνά γίνεται, είναι οι κοινωνικές οργανώσεις αυτές που κινητοποιούνται.
Βέβαια, παρακολουθούμε σήμερα πολλές πρωτοβουλίες με διαφορετικά χαρακτηριστικά: θεσμικές δυναμικές στις οποίες συμμετέχουν και κοινωνικοί εργαζόμενοι, που αντιδρούν διαπιστώνοντας ότι οι παραδοσιακές μορφές δράσης δεν ανταποκρίνονται στην καινούργια πραγματικότητα: πρωτοβουλίες σε επίπεδο της κοινότητας, όπως είναι η περίπτωση πολλών εκκλησιών ή μέτρα φιλανθρωπικού χαρακτήρα, όπως η χρηματοδότηση από ιδρύματα/ οργανισμούς, όπως κάνουν διάφοροι οικονομικοί οργανισμοί, π.χ η Παγκόσμια Τράπεζα. Δείξαμε την πολυπλοκότητα που διέπει την τελευταία αυτή κατηγορία, καθώς η λογική της δράσης της καταλήγει να είναι «ανθρωπιστική», ενώ στην πραγματικότητα οι νέοι για τους οποίους μιλάμε δε διαθέτουν πόρους και βρίσκονται στις παρυφές της ανθρωπότητας. Εκφράζουμε τη λύπη μας που ο ιδιωτικός τομέας έχει μειώσει δραστικά τις επενδύσεις του όσον αφορά στους μηχανισμούς ανακατανομής του πλούτου (οι φόροι ήδη θεωρούνται ως βάρος που εμποδίζει την οικονομική και χρηματοπιστωτική δραστηριότητα), γεγονός που κρύβεται πίσω από δραστηριότητες φιλανθρωπίας, συχνά βραχυπρόθεσμες και ανακυκλώσιμες, καθώς αντικαθιστούν θεσμικά μέτρα και νομιμοποιούν την απουσία τους.
Από την πλευρά μας, αντίθετα, πιστεύουμε πως μπορούν να δοθούν κατάλληλες λύσεις μ' ένα συγκεκριμένο συνδυασμό των δημόσιων υπηρεσιών (που εγγυώνται την ισότητα στη μεταχείριση και αντιτίθενται σε «συντεχνιακές» παρεμβάσεις που απευθύνονται τελικά στους «επιλεγμένους») με τις δυναμικές των ενώσεων πολιτών (που χαρακτηρίζονται από τη συμμετοχή, τη δυνατότητα να δημιουργήσουν μια σχέση εμπιστοσύνης, την κινητικότητα και την επινοητικότητα). Όμως, και ο συνδυασμός αυτός ενώσεων πολιτών και κράτους μπορεί να δημιουργήσει κάποια προβλήματα.

Η διπλή σημασία του κράτους.

Οι πολιτιστικές εξεγέρσεις της δεκαετίας του '60 αντιμετώπισαν συχνά το κράτος, το θυμόμαστε, ως τον κύριο αντίπαλο: θεωρήθηκε ότι λειτουργεί ως αστυνόμος, όπλο για την υπεράσπιση των κυρίαρχων που εισχωρεί παντού (το σχολείο, το νοσοκομείο, το ψυχιατρικό άσυλο… είναι όλα ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους) και ότι το κράτος ενσαρκώνει την τάξη και την καταστολή.
Όταν επενδύει όλο και λιγότερο στον κοινωνικό τομέα, τότε αντιλαμβανόμαστε καλύτερα τη διπλή σημασία του κράτους: εκτός από την υπεράσπιση των κυρίαρχων θέσεων, το κράτος εγγυάται επίσης τις κατακτήσεις των εργατικών κινημάτων και τη στήριξη των λιγότερο ευνοημένων (για παράδειγμα στη σοσιαλδημοκρατία), κυρίως ενσαρκώνοντας τη συλλογική αλληλεγγύη.
Ο Pierre Bourdieu το 1998 εξέθεσε με τον καλύτερο τρόπο τη συνειδητοποίηση αυτής της διπλής σημασίας του κράτους :
«Αν μπορούμε ακόμη να ελπίζουμε, σε λογικά πλαίσια, είναι επειδή υπάρχουν ακόμη, στους δημόσιους οργανισμούς, όπως επίσης και στις διαθέσεις κάποιων παραγόντων (κυρίως σε αυτούς που συνδέονται με τους οργανισμούς αυτούς, όπως η ελίτ του κράτους), κάποιες δυνάμεις. Οι δυνάμεις αυτές, όπως θα τις αξιολογήσουμε σε λίγο, εμφανίζονται να υπερασπίζονται μια χαμένη τάξη, και τους « προνομιούχους» που αντιστοιχούν σε αυτή. Πρέπει λοιπόν, για να αποδείξουν το αντίθετο, να δουλέψουν προκειμένου να επινοήσουν και να κατασκευάσουν μια νέα δομή της κοινωνίας όπου δε θα κυριαρχεί ο εγωιστικός νόμος του προσωπικού συμφέροντος και του προσωπικού πάθους για κέρδος, και όπου θα υπάρχει χώρος για συλλογικότητες που θα είναι προσανατολισμένες στους σκοπούς οι οποίοι έχουν τεθεί και έχουν γίνει αποδεκτοί συλλογικά. Ανάμεσα σε αυτές τις συλλογικότητες, ενώσεις πολιτών, συνδικάτα, κόμματα, πρέπει να υπάρχει

χώρος και για το κράτος. Ένα εθνικό κράτος ή καλύτερα υπερεθνικό, δηλαδή ευρωπαϊκό (σαν βήμα για το παγκόσμιο κράτος), ικανό να ελέγξει και να επιβληθεί στα κέρδη της χρηματοπιστωτικής αγοράς. Ικανό επίσης να σταματήσει την καταστροφική δράση αυτών των τελευταίων στην αγορά εργασίας, οργανώνοντας, με τη βοήθεια των συνδικάτων, την υπεράσπιση του δημόσιου συμφέροντος (...)»[56].

Στην πρώτη αυτή ερμηνεία της διπλής σημασίας του κράτους διαπιστώνουμε πως το «αστικό κράτος», το οποίο έχει υποστεί τόσες κριτικές τη δεκαετία του ΄60, μπορεί επίσης να γίνει ικανός παράγοντας αντίστασης στις παρεκτροπές της ατομικοποίησης και του αποκλεισμού που αυτή συνεπάγεται, και για την οποία ήδη έχουμε μιλήσει.

Σε αυτό το πλαίσιο ο Pierre Bourdieu (ήδη το 1993[57]) μιλά για «τη σχιζοφρένεια του κράτους»: θυμόμαστε όλοι τη γνωστή διαπίστωσή του πως το «δεξί χέρι του κράτους» δεν ξέρει ή δε θέλει να ξέρει πια τι κάνει το «αριστερό του χέρι»- αυτό δηλαδή που ασχολείται με το να διορθώνει τις κοινωνικές και πολιτισμικές ανισότητες και με την αντίσταση στη θεσμική βία που ασκείται από τις αγορές. Αγορές που κερδίζουν έδαφος και επομένως ενδυναμώνονται καθημερινά από μια σειρά μικρότερων βιαιοτήτων « που διαφεύγουν από την προσοχή μας και από τις ποινικές κυρώσεις». Ο δρόμος είναι μια από τις πιο σημαντικές σκηνές για όλα αυτά.

Ωστόσο, πρέπει να καταγράψουμε εδώ την ύπαρξη μιας δεύτερης διπλής σημασίας: για να εναντιωθούν στο κατασταλτικό πρόσωπο του κράτους, οι εργαζόμενοι του αριστερού χεριού (μεταξύ των οποίων και οι εργαζόμενοι στο δρόμο) επινόησαν μια σειρά από πρακτικές που είναι πιο ανοιχτές, πιο συμμετοχικές, και πιο κοντά στους αποδέκτες. «Η υποστήριξη» είναι μια από τις λέξεις-κλειδιά αυτού του μετασχηματισμού.

Αλλά σήμερα παρατηρούμε την «αντιστροφή» της λογικής αυτής [58] προς όφελος ενός «χαλαρού» ελέγχου, αποκεντρωμένου, κινητικού και διφορούμενου: η υποστήριξη μετατρέπεται πια σε αποκεντρωμένη και μεταμφιεσμένη παρακολούθηση, στα πλαίσια της οποίας ο εργαζόμενος πρέπει να αποτρέπει κάθε παρέκκλιση και να «προειδοποιεί» τις δυνάμεις που προστατεύουν την κοινωνική νόρμα (δηλαδή να τους δίνει πληροφορίες).

Τα καινούργια επαγγέλματα του κοινωνικού τομέα είναι το ίδιο διφορούμενα με την πρώτη εικόνα που σχολιάσαμε, όπου η αποδοκιμασία είναι από μόνη της κάτι το επιθυμητό.

«Σε μερικές χώρες της Ευρώπης, ανάμεσά τους και η Γαλλία, παρακολουθούμε την εμφάνιση μιας καινούργιας μορφής κοινωνικής εργασίας, με πολλαπλές λειτουργίες, που συνοδεύει το μετασχηματισμό του συλλογικού σε νεοφιλελεύθερη δομή: από τη μια απασχολούν, όπως σε άλλους καιρούς το έκαναν τα εθνικά εργαστήρια, τους κατόχους σχολικών τίτλων χωρίς ιδιαίτερη αξία, και οι οποίοι χαρακτηρίζονται συχνά από αφοσίωση και γενναιοδωρία, κάνοντάς τους να πλαισιώνουν ανθρώπους σε ομόλογη κατάσταση. Από την άλλη αποκοιμίζουν-πλαισιώνουν τους περιθωριοποιημένους από το σχολείο προτείνοντάς τους μια δήθεν δουλειά, και κάνοντάς τους εργαζόμενους χωρίς μισθό, επιχειρηματίες χωρίς επιχείρηση, φοιτητές διάρκειας δίχως ελπίδα για διπλώματα και ειδίκευση.»[59]

Στην παρούσα φάση παρακολουθούμε **ένα είδος συγχώνευσης μεταξύ των δραστηριοτήτων παρακολούθησης και ελέγχου με τις δραστηριότητες βοήθειας και υποστήριξης.**

Το αριστερό χέρι του κράτους (και οι πολυάριθμοι εκπρόσωποί του) καλείται να ανατροφοδοτεί συνεχώς το δεξί χέρι, χάρη στη μεγάλη σύγχυση που προκαλούν οι νέες μορφές πλαισίωσης.

---

[56] P. Bourdieu, « Le néo-libéralisme, utopie (en voie de réalisation) d'une exploitation sans limites », στο Contre-feux, Paris, Raisons d'agir, 1998. Επισημαίνουμε ότι η ημερομηνία έκδοσης του είναι δέκα χρόνια πριν την κρίση που γνωρίζουμε σήμερα.

[57] Στον επίλογο La misère du monde.

[58] C. Bartholomé, L'accompagnement, des postulats et des engagement pédagogiques à sauvegarder, www.intermag.be/images/ pdf/accompagnement.pdf

[59] P. Bourdieu, « La main invisible des puissants », στο Contre-feux 2, Paris Raisons d'agir, 2001 σελ 53.

Δυστυχώς η εργασία στο δρόμο δεν είναι η μόνη που συμπεριλαμβάνεται σε αυτή τη δεύτερη διπλή σημασία : το πρόγραμμα «Jobpass » που πραγματοποιείται από τη δημόσια υπηρεσία για την εργασία στο Βέλγιο (Forem[60]) θα κάνει δυνατή την αυτόματη μεταφορά πληροφοριών, όσον αφορά τις δράσεις των ανέργων, από τις ενώσεις πολιτών, μέχρι και τη δημόσια υπηρεσία ελέγχου (και αποκλεισμού) των ανέργων, χρησιμοποιώντας ως μέσο τους υπαλλήλους που « συνοδεύουν » τα εξατομικευμένα προγράμματα των αιτούντων.
Η κοινωνική εργασία, όπως και η εργασία στο δρόμο, βρίσκεται αντιμέτωπη με τη διττή σημασία του κράτους. Αν και η διττή σημασία βρίσκεται σε ανισορροπία: η τάση της απόσυρσης του κράτους είναι πιο ισχυρή από εκείνη της προστασίας που μπορεί να εξασφαλίσει ως συλλογικός παράγοντας. Για την ώρα ο έλεγχος κυριαρχεί σε σχέση με την ανοιχτή και συμμετοχική βοήθεια.

Τα εσωτερικά σημεία στήριξης.

Θα μπορούσαμε να πιστέψουμε πως οι ανισότητες δε θα ήταν τόσο έντονες, αν οι κυρίαρχοι δε μπορούσαν να υπολογίσουν σ' ένα εσωτερικό σημείο στήριξης (ίσως ελάχιστα ορατό) ακόμη και σε αυτούς που αντιστέκονται στην κυριαρχία και ελπίζουν να περιορίσουν στο ελάχιστο δυνατό τις συνέπειές της.
Έτσι, η «σχιζοφρένεια του κράτους», γίνεται πιο εύκολα αποδεκτή, όσο η ομάδα των κοινωνικών εργαζόμενων κλείνεται σε μια ιδεολογία, «μίας μεσαίας ομάδας», που τους οδηγεί από τη μια να δηλώσουν ότι δεν είναι « τα κορόιδα» του ρόλου που το κράτος θέλει να παίξουν, από την άλλη όμως εμφανίζονται αδύναμοι να αλλάξουν τις δημόσιες πολιτικές. Η ιδεολογία αυτή του «ούτε-ούτε», σύμφωνα με την έκφραση του Emile Servais, (ούτε κορόιδα, ούτε παράγοντες) ενδυνάμωσε σίγουρα την πρώτη ανισορροπία (μεταξύ του αριστερού και δεξιού χεριού).

Η δεύτερη ανισορροπία (ανάμεσα σε ελεύθερη υποστηρικτική πλαισίωση και τη σύγχυσή της με έναν υφέρποντα έλεγχο που παρουσιάζεται ως ελκυστική επιλογή) στηρίζεται στην παρούσα κατάσταση της κυρίαρχης ιδεολογίας.
Ο Luc Boltanski [61] το περιγράφει κυρίως με τα εξής στοιχεία :

- η χρήση μιας τεχνικής που θεωρείται ότι ενσαρκώνει την ουδετερότητα και η οποία ωστόσο, εκ των πραγμάτων, επιβάλλει μια προγραμματική λογική εμπνευσμένη από τον χώρο των επιχειρήσεων (το ζήτημα του σχεδίου που αποδοκίμασε ο Pierre Bourdieu). Ένα τέτοιο παράδειγμα συνιστά η εισβολή της λογικής της ελεύθερης αγοράς, που έφθασε ως την καρδιά της δράσης των ενώσεων των πολιτών. Η προθυμία για ανάπτυξη «συστημάτων ανάλυσης», για ένα αναλυτικό εργαλείο.

- Η μεταβίβαση της συλλογικής ευθύνης στο άτομο, που διατυπώνεται με την άποψη ότι αν ενδυναμωθεί η θέληση του ατόμου, αυτή η θέληση μπορεί αυτόματα να οδηγήσει στην ανάπτυξη ικανοτήτων.

- Η άσκηση εξουσίας που, από εδώ και στο εξής, πραγματοποιείται μέσω της υποχρεωτικής κινητικότητας παρά από την επιβολή μιας διαταγής. Κινητικότητα που μετατρέπει το πολιτιστικό κεφάλαιο σε στόχο και κινητήριο δύναμη της χειραγώγησης: οι γνώσεις, για παράδειγμα, μετατρέπονται σε εμπορεύματα και η ανανέωσή τους ακολουθεί τους κύκλους της μόδας.

Η εργασία στο δρόμο και η σημασία της δράσης.

[60] Στμ. Αντίστοιχη υπηρεσία με τον Ο.Α.Ε.Δ.
[61] L. Boltanski, rendre la réalité inacceptable, Paris, Demopolis, 2008.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν τη σημασία που έχουν μια σειρά από στοιχεία, στη μεθοδολογική επεξεργασία της εργασίας στο δρόμο, καθώς αντιτίθενται σημείο προς σημείο στις νέες μορφές που υιοθετεί η κυρίαρχη ιδεολογία.
Το μοντέλο αποτελεσματικότητας που έχει υιοθετήσει το δίκτυο των εργαζόμενων του δρόμου για παράδειγμα, αντιτίθεται σε όλα τα σημεία στην τεχνοκρατική αντίληψη της δράσης. Μας χαροποιεί το γεγονός πως η πρότασή μας, προερχόμενη από τον François Julien, για το «μοντέλο της τάσης»[62] υιοθετήθηκε και χρησιμοποιείται από το δίκτυο. Θεωρούμε πως το μοντέλο αυτό μπορεί να αντιτεθεί στο «διπλό πάτο» που έχουν αρκετές τεχνικές που διατείνονται πως στηρίζουν την «εξειδίκευση και την αναγνώριση» της κοινωνικής εργασίας.
Η προσοχή που δόθηκε όσον αφορά στη διάσταση της συλλογικότητας συνιστά μια δεύτερη αντίθεση στην κυρίαρχη ιδεολογία. Δε συμβάλλει, σε καμία περίπτωση, στη γενική αποποίηση των ευθυνών η οποία τελικά μεταθέτει στους νέους την ευθύνη για την ανισότητα που βιώνουν. Όπως επίσης, δεν τους αντιμετωπίζει ως θύματα ούτε τους στερεί εκείνα τα μέσα που χρειάζονται για να ξεφύγουν από τις συνθήκες τους αποκτώντας με δική τους πρωτοβουλία ξανά τον έλεγχο της ζωής τους.
Τέλος, η υποστήριξη που διακηρύσσει η εργασία στο δρόμο, διαχωρίζεται από την εξουσία που ασκείται στο πλαίσιο της συνεχούς κινητικότητας. Αναγνωρίζοντας την ανάγκη ενός νέου που ζει στο δρόμο να βρεθεί, τουλάχιστον για ένα χρονικό διάστημα, σε ένα προστατευμένο χώρο, μακριά από την υπερεκτεθειμένη κοινωνική σκηνή όπου οι νέοι δεν μπορούν παρά να είναι στιγματισμένοι, η εργασία στο δρόμο «δίνει χρόνο στο χρόνο» και καταπολεμά τον αποκλεισμό. Τουλάχιστον, εκμεταλλεύεται όλα τα περιθώρια που της δίνονται απέναντι στις καταστάσεις που πρέπει να αντιμετωπίσει, στην προσπάθειά της, όπως λεει ο Pierre Bourdieu « να ανατρέψει ό,τι έχει κάνει το κοινωνικό σύστημα».
Δρώντας με αυτό τον τρόπο, δεν κάνει τίποτα άλλο παρά να προσπαθεί να απαντήσει στις λανθάνουσες ανάγκες τόσων νέων που η κοινωνία ενώ τους υπερ-εκθέτει σε κινδύνους, δε δέχεται ωστόσο να τους αντικρίσει. Υπενθυμίζει επίσης στο κράτος, σε διεθνές επίπεδο, τις υποχρεώσεις του και το καλεί να ξεπεράσει την αμφισημία των πολιτικών του που ευθύνονται για τη σκληρή καθημερινότητα τόσων νέων σήμερα.

Παράρτημα.

Ο χάρτης του διεθνούς δικτύου των κοινωνικών εργαζομένων στο δρόμο.
Οι υπογράφοντες και τα μέλη της παρούσας χάρτας αποφάσισαν να οργανώσουν ένα διεθνές δίκτυο εργαζομένων στο δρόμο.
Ορισμός.
Το δίκτυο υποστηρίζει δράσεις προς όφελος των παιδιών, των νέων και των ενηλίκων που βρίσκονται στο δρόμο και αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Καθώς σέβεται την ιδιαιτερότητα του καθένα, και τις επιλογές αυτοπροσδιορισμού του, τα εκπαιδευτικά του προγράμματα πρέπει να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα της καθημερινότητας.
Πρόκειται, πιο ειδικά, για καινοτομίες που πραγματοποιούνται για να στηρίξουν τα παιδιά, τους νέους και τους ενηλίκους που εξελίσσονται, με τρόπο μερικό ή ολοκληρωμένο, στο δρόμο, έχοντάς τον ως χώρο διαβίωσης, είτε από επιλογή είτε από εξαναγκασμό.
Η προτεραιότητά μας είναι, λοιπόν, να προσφέρουμε μια **γενική πρόληψη**, να **μειώνουμε τους κινδύνους** και να προβαίνουμε σε **επανορθωτικά μέτρα** για το όφελος του κοινωνικού συνόλου.
Η εκπαίδευση, τυπική και **άτυπη,** η επικεντρωμένη δράση **στο χώρο ζωής των παιδιών, των νέων και των ενηλίκων** θα είναι προτεραιότητά μας.
Αυτές οι καινοτομίες εμπεριέχουν τρία κριτήρια :

- προϋποθέτουν ότι επεξεργαζόμαστε με τρόπο εξατομικευμένο τις ανάγκες των παιδιών, νέων και ενηλίκων τόσο όσον αφορά στο επίπεδο κατανόησης, όσο και στο επίπεδο της αντιμετώπισής τους.

[62] J. Fastrès et J. Blairon, La prévention, un concept en déperdition?, Bruxelles, Luc Pire, 2002

- Προέρχονται γενικά από το πεδίο, ως κοινωνικές απαντήσεις σε ανάγκες. Στη γλώσσα της θεσμικής ανάλυσης θα μπορούσαμε να πούμε ότι συνιστούν το αποτέλεσμα ενός **κινήματος που δημιουργεί θεσμούς.**

- Ορίζονται ενσωματώνοντας την επεξεργασία των ζητημάτων που προκύπτουν από την κατάσταση των παιδιών, νέων και ενηλίκων σε σχέση με το σύνολο της κοινωνίας.

Δημιουργούμε δεσμούς αλληλεγγύης σε τοπικό και διεθνές επίπεδο μεταξύ των οργανώσεων των πολιτών και των εκπαιδευτών του δρόμου, που κάνουν του ίδιου τύπου δουλειά στο πεδίο, είτε στο Βορρά, είτε στο Νότο, και που μάχονται ενεργά κατά των διακρίσεων και της φτώχειας, υπέρ της ισότητας και της χειραφέτησης. Όμως, που μάχονται επίσης για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών διατροφής, υγείας, όπως και για την πρόσβαση στην εκπαίδευση και στην επαγγελματική ειδίκευση.

Στόχοι.
Το δίκτυο έχει ως στόχους :

- **Την ανταλλαγή πρακτικών, την εκπαίδευση και το δημιουργικό προβληματισμό.**

- **Την ευαισθητοποίηση** της κοινής γνώμης και των δημόσιων αρχών. Την προώθηση της εργασίας στο δρόμο, των ιδιαιτεροτήτων της και των **προτάσεων** του φόρουμ του Νοέμβριου του 2002.

- **Την αλληλεγγύη** και τη συνεργασία μεταξύ των μελών του δικτύου.

- **Τη στήριξη** δικτυώσεων σε τοπικό επίπεδο.

Οργάνωση.
Σε κάθε χώρα :

- υπάρχει τουλάχιστον ένα εργαστήριο των κοινωνικών εργαζόμενων στο δρόμο που κινητοποιούνται σε σχέση με τις ανάγκες τους και τις ιδιαιτερότητές τους.

- Υπάρχει ένας υπεύθυνος συντονιστής.

- Αυτός μεταφέρει τα αποτελέσματα και τις προτάσεις στην πιλοτική ομάδα που συνεδριάζει δύο φορές το μήνα.

- Σε περίπτωση ανάγκης, ο **συντονιστής** μπορεί να επιλέξει εκπρόσωπό του.

- **Η πιλοτική ομάδα** δίνει τις κατευθύνσεις και τις προτεραιότητες του προγράμματος.

Ειδικότερα, πρέπει να ικανοποιεί τις βασικές ανάγκες των εργαζόμενων στο δρόμο, όπως:

- μετά το φόρουμ του Νοεμβρίου του 2002 πρέπει να οργανωθούν **τοπικές δράσεις** (σεμινάρια, συνέδρια…) που θα ανταποκρίνονται στις καταστάσεις και στα αιτήματα.

- Να πραγματοποιηθούν προγράμματα **« κατά ομάδες »** (κάποιοι συνεργάτες που συμμετέχουν σε μια κοινή δράση).

- Να μελετηθούν οι **κοινές θεματικές** για τις οποίες μάλιστα, υπάρχει το ενδιαφέρον και η ανάγκη μιας συνολικής δράσης (τα στοιχεία που ενεργοποιούν μια οπτική του δρόμου ως χώρο ζωής, ο ρόλος των ΜΜΕ, τα δικαιώματα των παιδιών, η ηθική και η δεοντολογία, κλπ.).

- Να συμπληρώσει ένα **έλλειμμα εκπαίδευσης**, βασικής ή συνεχούς, εκείνων που εργάζονται στο δρόμο.

Δομή.
Η δομή αποτελείται από:

1. **Τα εργαστήρια.**

Για να γίνει κάποια οργάνωση μέλος του δικτύου και να συγκροτήσει ένα εργαστήριο κοινωνικών εργαζομένων στο δρόμο πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά :

1.01 σε κάθε εργαστήριο πρέπει οπωσδήποτε **να συμμετέχουν τουλάχιστον 8 κοινωνικοί** επαγγελματίες του street-work που δουλεύουν στο πεδίο. Δεν υπάρχει μέγιστο όριο.

1.02 Το εργαστήριο είτε στηρίζεται από μια ήδη υπάρχουσα δομή, είτε έχει αυτοτελή ύπαρξη (οργάνωση πολιτών, σύνδεσμος, ομάδα). Θα ήταν προτιμότερο το εργαστήριο να συγκροτείται από εργαζόμενους στο δρόμο που προέρχονται από διαφορετικές οργανώσεις έτσι ώστε να προωθείται η **τοπική δικτύωση.**

Το εργαστήριο **ορίζει** επίσημα ένα/ μια συντονιστή/ συντονίστρια. Η πράξη αυτή πιστοποιείται από ένα επίσημο έγγραφο που κατατίθεται στη γραμματεία.

1.03 Οι συντονιστές δεσμεύονται **να προωθούν με συστηματικό τρόπο** τις πληροφορίες τόσο προς τα μέλη του εργαστηρίου όσο και προς τη γραμματεία.

1.04 Μετά τη συγκρότησή του κάθε εργαστήριο είναι αυτόνομο όσον αφορά τη λειτουργία του και τις προτεραιότητές του.

1.05 Αν υπάρχουν περισσότερα από ένα εργαστήρια σε μια χώρα, τότε θα τα αντιπροσωπεύει μόνο ένας συντονιστής στην πιλοτική ομάδα. Αν παραστεί ανάγκη, η πιλοτική ομάδα θα αξιολογήσει τις ιδιαίτερες καταστάσεις.

1.06 Το εργαστήριο κάνει συνέλευση τουλάχιστον μια φορά κάθε δύο μήνες προκειμένου να δημιουργηθεί μια δυναμική συνεχούς επεξεργασίας και κινητοποίησης όσον αφορά τις διάφορες διεθνείς δράσεις και τις ανταλλαγές εμπειριών με τα άλλα εργαστήρια.

1.07 Τα εργαστήρια δεσμεύονται να σέβονται τις προβλεπόμενες προθεσμίες.

1.08 Οι συντονιστές του εργαστηρίου δεσμεύονται να απαντούν στα πλαίσια των συμφωνημένων προθεσμιών κάθε αλληλογραφία προς και από τη γραμματεία.

1.09 Οι συντονιστές ανακοινώνουν δημόσια την ύπαρξη του δικτύου και τις συνεργασίες με την Dynamo International.

1.10 Οι συντονιστές πληροφορούν τη γραμματεία για κάθε άρθρο που παρουσιάζεται στις εφημερίδες ή σε άλλα ΜΜΕ σε σχέση με τα προγράμματα του δικτύου.

1.11 Τα εργαστήρια δεσμεύονται να μεταφέρουν στη γραμματεία όλες τις χρήσιμες πληροφορίες όσον αφορά στα νέα μέλη τους.

1.12 Το εργαστήριο μπορεί να οργανώνει ή/ και να συνδιοργανώνει σεμινάρια, πιλοτικές ομάδες, εκπαιδευτικά προγράμματα…

1.13 Κάθε εργαστήριο μπορεί να αντιπροσωπεύει το δίκτυο στη χώρα του.

- **2. Η γραμματεία και ο γενικός συντονισμός.**

2.01 Η Dynamo international εκτελεί τις κατευθύνσεις που αποφασίζονται από τη πιλοτική ομάδα και διασφαλίζει τη γραμματεία και το γενικό συντονισμό.

2.02 Δεσμεύεται να μεταφέρει κάθε πληροφορία στους συντονιστές των εργαστηρίων και να ικανοποιεί τα αιτήματά τους για πληροφόρηση.

2.03 Διασφαλίζει την παρακολούθηση των σχεδίων και τη διαχείριση της σελίδας στο διαδίκτυο : www.travail-de-rue.net.

2.04 Η Dynamo international αντιπροσωπεύει το δίκτυο, διασφαλίζοντας την προώθησή του και οργανώνει ή/και συνδιοργανώνει τις συναντήσεις των πιλοτικών ομάδων.

2.05 Δεσμεύεται να αναζητεί τους απαραίτητους πόρους για τη γενική λειτουργία του δικτύου, συμπεριλαμβανομένων και των εξόδων για τη γραμματεία και το γενικό συντονισμό, των εξόδων επικοινωνίας και των εξόδων διαχείρισης της σελίδας στο διαδίκτυο.

2.06 Δεσμεύεται να αναζητεί, μαζί με τους συνεργάτες του δικτύου, τους υπόλοιπους απαραίτητους πόρους για τα διάφορα σχέδια του δικτύου, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της πιλοτικής ομάδας, μετακινήσεων, και οργάνωσης ειδικών προγραμμάτων στο πλαίσιο της δικτύωσης (εκδόσεις, σεμινάρια, συνέδρια, εκπαίδευση...)

2.07 Δεσμεύεται να συνδιοργανώνει τα προγράμματα του δικτύου, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών συναντήσεων, των προγραμμάτων που αφορούν επιλεγμένες θεματικές και άλλα προγράμματα που αποφασίζονται από την πιλοτική ομάδα.

2.08 Δεσμεύεται να διευκολύνει την από κοινού δράση και τις συνεργασίες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τους συνεργάτες στα προγράμματά τους έξω από τα όρια του δικτύου.

2.09 Είναι καθήκον της να προσφέρει ένα εισαγωγικό πλαίσιο σε κάθε αίτηση για νέα μέλη και να τα παρουσιάσει στη πιλοτική ομάδα που αποφασίζει για την τελική τους αποδοχή. Στο εισαγωγικό αυτό πλαίσιο ελέγχει αν ικανοποιούνται τα κριτήρια που προβλέπει η χάρτα για τα μέλη.

- **3. Η δικτύωση σε γεωγραφικές περιοχές (Αμερική, Καραϊβική, Ευρώπη, Αφρική, Ασία).**

3.01 Με στόχο την εγγύτητα και την αποτελεσματικότητα προσκαλούμε τα εργαστήρια της ίδιας γεωγραφικής περιοχής να έχουν μια πιο εντατική συνεργασία.
3.02 Κάθε δικτύωση σε επίπεδο γεωγραφικών περιοχών είναι ελεύθερη να αναπτύξει τα δικά της προγράμματα που ικανοποιούν τις ανάγκες της.

- **4. Η πιλοτική ομάδα.**

4.01 Στην πιλοτική ομάδα συμμετέχουν οι συντονιστές των εργαστηρίων, η γραμματεία και ο γενικός συντονιστής.
4.02 Υπάρχει η δυνατότητα να προσκληθούν ειδικοί (experts).
4.03 Η πιλοτική ομάδα συνεδριάζει δύο φορές το χρόνο, κρατούνται πρακτικά από τη γραμματεία και ανακοινώνονται στα μέλη της πιλοτικής ομάδας.
4.04 Η πιλοτική ομάδα αποφασίζει για τα θέματα που θίγονται και τα προγράμματα που πραγματοποιούνται στο δίκτυο.
4.05 Μπορεί να συγκροτήσει ομάδες εργασίας όσον αφορά ειδικά προγράμματα (π.χ συντακτική ομάδα).
4.06 Δεν είναι υποχρεωτική η συμμετοχή σε όλα τα προγράμματα του δικτύου, αλλά εφόσον ένα εργαστήριο εμπλέκεται εθελοντικά σ' ένα πρόγραμμα, το εργαστήριο

δεσμεύεται να το ολοκληρώσει σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες, απαιτήσεις και το συμφωνητικό του προγράμματος.

4.07 Η πιλοτική ομάδα αποφασίζει για την αποδοχή νέων μελών. Αν ικανοποιούνται τα κριτήρια, η απόφαση αποδοχής οριστικοποιείται μετά από μια δοκιμαστική περίοδο δύο (2) χρόνων.

Συντάχθηκε και εγκρίθηκε από τη συνέλευση της πιλοτικής ομάδας, 22 Ιουνίου 2004.

Στοιχεία των μελών που συγκροτούν το διεθνές δίκτυο των εργαζομένων στο δρόμο

Χώρα	Οργάνωση	Συντονιστής
Συντονιστικό		
Βέλγιο	Dynamo international www.dynamoweb.be parcequelarueexiste.skynetblogs.be	Edwin de Boevé
Συνεργάτες		
Ασία		
Φιλιππίνες	Virlanie Fondation Inc	Dominique Lemay Arlyne Fernandez
Νεπάλ	CPCS	Jean-Christophe Ryckmans
Βιετνάμ	HCMC Child Welfare Foundation	Bui Thi Thanh Tuyen
Αφρική_01		
Μπενίν	Συνεργασία δομών υποδοχής και φυλοξενίας για παιδιά σε δύσκολες καταστάσεις	Laetitia Akplogan Roger Ouensavi
Μπουρκίνα φάσο	C.I.J.E.R.	Koda Zinsoudo
Μπουρούντι	O.P.D.E. www.opde.org Athanase Rwamo	Athanase Rwamo
Αίγυπτος	Caritas Egypt www.caritasalex.com Hany Maurice	Hany Maurice
Γάμπια	Centre for street children and child trafficking studies Sheikh E. T. Lewis	Sheikh E. T. Lewis
Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό	CATSR Comité d'appui au travail social de rue	Edho Mukendi
Σενεγάλη	Avenir de l'Enfant	Moussa SOW

Διεύθυνση	Τηλέφωνο [τ], Φαξ [φ] και κινητό τηλέφωνο [κ]	E-mail
Rue de l'Etoile 22 1180 Bruxelles	[τ] +32 2 378 44 22 [φ] +32 2 378 44 21	dynamo-int@travail-de-rue.net
4055 Yague St. Brgy Singkamas Makati City Philippines	[τ] 63 2 896 22 89 [τ] 63 2 895 52 60 [φ] 63 2 895 52 32	virlanie2003@yahoo.fr arlynef16@yahoo.com

Dili Bazar Katmandou NEPAL	[τ]00 977 1 44 14394	international@cpcs-nepal.org cpcs_nepal@yahoo.com
85/65 Pham Viet Chanh Ward 19 Binh Thanh District HoChiMinh City - Vietnam	[τ] 84 8 840 14 06 [φ] 84 8 840 14 07	hcwf@hcm.vnn.vn csxlithaodan@vnn.vn
AFVP/UNICEF 01 BP 344 RP Cotonou – Bénin		laetakp@yahoo.fr ouenro2006@yahoo.fr gresbenin_protectenfant@yahoo.fr
06BP 9268 Ouagadougou 06	[τ] [φ] +226 503 72371 [κ] +226 703 98900	edr@fasonet.bf
Bvd du 28 novembre Kigobe n°15, B.P 6252 Bujumbura Burundi	[τ] 257 22 23 0112 [τ] 257 22 24 1099 [τ] 257 22 22 7893 [φ] 257 22 21 33 54	arwamo@opde.org athanaserwamo@yahoo.fr
Saad Zaghioul Street, Building N°24 Rami Station Alexandria	[τ] 203 4806307 [τ] 203 4806306 [φ] 203 487 7332 [κ] 002 0124785401	caritasalex@link.net hanymaurice400@yahoo.com
P.M.B. 457, Serekunda, Gambia	[τ] 00220 9995959 [τ] 00220 7875959 [τ] 00220 6805959	streettraffickingchildren@yahoo.com setlewis@yahoo.com amblewisset@hotmail.com
rue Bonga, 2 Q/Matonge; C/Kalamu Kinshasa – RD Congo B.P.: 13 348 KIN I	[τ] 243 99997 05 88 [τ] 243 81320 28 80	edhomuk@yahoo.fr cs_trav_rue_rdc@yahoo.fr
ADE / Sénégal B.P. 261 Rufisque Sénégal	[τ] 221 338 36 13 08 [κ] 221 776 33 23 96	msowade@hotmail.com avenirenfant@orange.sn

Χώρα	Οργάνωση	Συντονιστής
Αφρική_2		
Τσαντ	Association pour la Réinsertion des jeunes de la Rue (ARJR)	Appolinaire Dioninga
Τόγκο	Action Développement - Togo	Adomayakpor T.Tsèvi
Αμερική και Καραϊβική		
Αϊτή	Centre d'Education populaire	Jean-Rober
Γουαδελούπη	CISMAG Centre d'insertion spécialisée de Marie	Alza Bordin

	Galante	
Μαρτινίκα	I.F.M.E.S.	Marie-Claire Lava
Μεξικό	EL CARACOL www.elcaracol.org Taller Mexicano de educadoras y educadores calleseros	Juan Martin Perez Garcia
Νικαράγουα	CODENI	Daysi Sanc
Περού	REDENAC www.angelfire.com/pro/redenac/rde_myv.htm	Pilar Urbina
Κεμπέκ	ATTRueQ www.attrueq.org	Serge Morin
Ευρώπη_1		
Αγγλία	Federation for detached youth work	Graeme Tiffany
Αλβανία	ARSIS www.arsis.gr	Arapidou Natassa
Βέλγιο	Dynamo ASBL	De Myttenaere Stephan
Γερμανία	BAG EJSA www.bagejsa.de	Hans Steimle

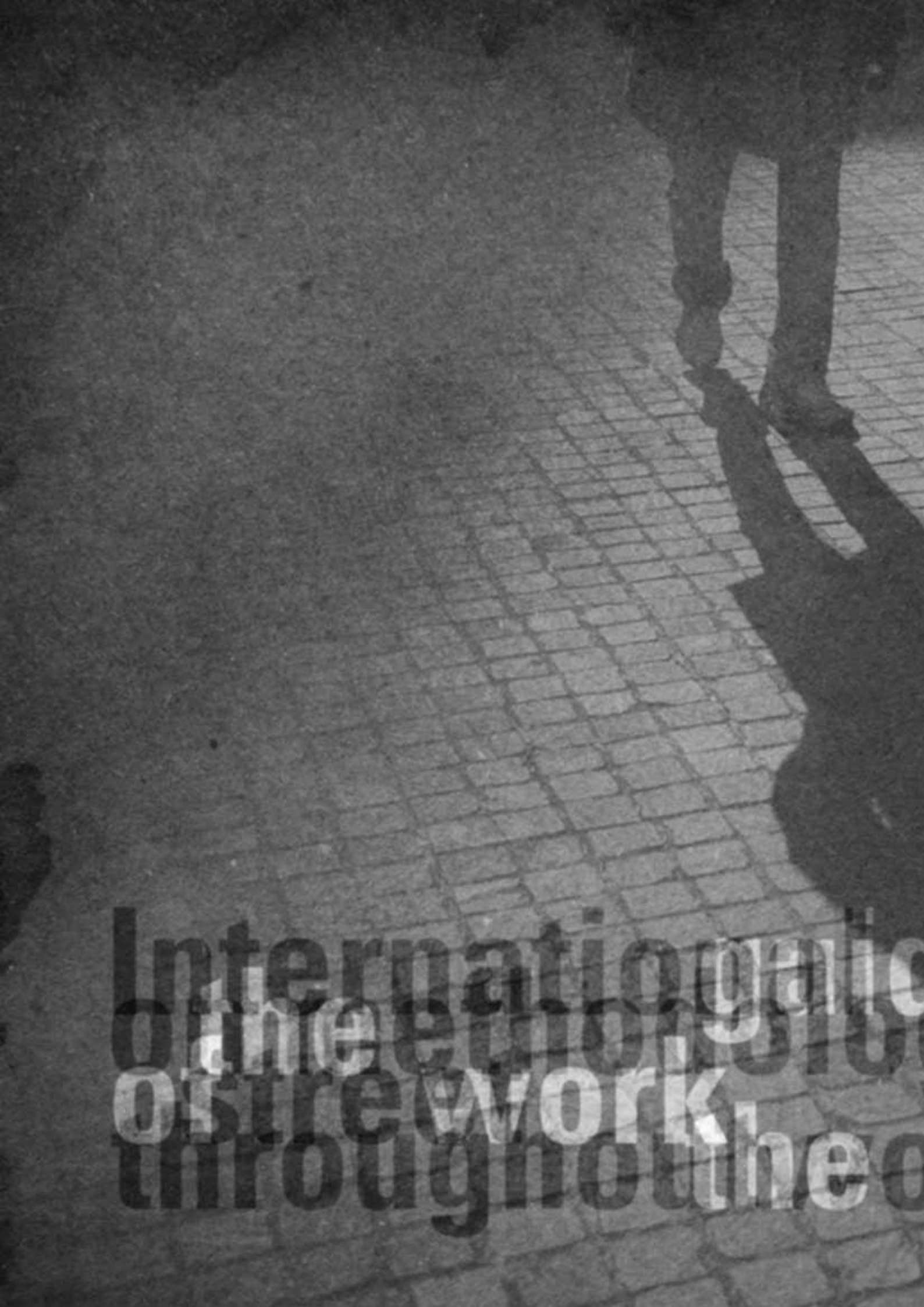
International
throughout the
the work
ostrea

International guide on the methodology of street work throughout the world